PASSIONES ANIMÆ

PER

RENATVM DES CARTES:

Gallicè ab ipso conscriptæ, nunc autem in exterorum gratiam Latina civitate donatæ

Ab H. D. M. I. V. L.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum Elzevirium,
Anno CIↃ IↃ C L.

INTERPRETIS PRÆFATIVNCVLA AD LECTOREM.

Vino vendibili, quod ajunt, *Amice Lector*, hederâ ſuſpensâ non eſt opus: Quare non debes expectare ut multa dicam vel in hujus tractatus Pathologici commendationem, vel in laudem Authoris: Iſtum lege, & hunc luge, quem mors præmatura orbi litterato paucos ante menſes in Suecia eripuit: Sereniſſima Suecorum Regina, ſummi Parentis non minor Filia, quæ tribus Coronis ſui ſtemmatis quartam jamdiu adjecit longè auguſtiorem, ſtupendæ eruditionis, profundæ ſapientiæ, & liberalitatis magnificæ in eruditos cujusvis conditionis, Nobiliſſimum Carteſium humaniſſime ad ſe invitaverat, viſis ipſius ſcriptis Philoſophicis cedro dignis; & illecta, ut ajunt, hujus ipſius Tractatus de Affectibus, lectione & admiratione. Sed vix in Sueciam pedem intulerat, cum repentino morbo correptus, ex hac ſtatione emigravit. Quanti eum vivum feciſſet ſapientiſſima Regina, armata Pallas Gotthicæ gentis, etiam ſuis lachrymis, audito mortis ejus nuntio, teſtata dicitur. Tantæ Reginæ de hoc viro judicium, ſufficit eluendo quicquid olim æmulorum quorundam zelus ac fervor illi voluerat adſpergere. Eorum nemo eſt cui tam pretioſe unquam parentabitur. Nec potuit non placere ſummis Principibus, qui talibus adverſariis diſplicuerat. Ea ſors eſt Virtutis & Eruditionis, ut illas non minus invidia comitetur quam fumus ignem. Quicunque ſemotis affectibus ejus opera legerit, fatebitur illum magnam lucem Philoſophi-

cis Disciplinis intulisse; etsi ejus placita non admiserint, quibus post fruges repertas glande adhuc vesci volupe est. Hic ipse tractatus Pathologicus satis ostendit non minus illum in Microcosmi cognitione, quam in Macrocosmi contemplatione profecisse. In nullius manus veniet, etsi diversa sentiat, ut semper licuit inter bonos, quin ejus acumen, solertiam, perspicuitatem, ac subtilitatem miretur, & quod tam commode ad solam rationis facem in istius naturalis automati motus omnes, inquirere potuerit. Considerat enim hominem Philosophico more, nec penetrat in nativam illius corruptionem, horum motuum anomalorum & eccentricorum in nobis fœcundissimam matrem, quæ Theologicæ est disquisitionis. Ne mireris vero, *Benevole Lector*, quod styli quo nostra lingua usus est, nitorem, Latino sermone assequi non potuerim. Debuisset ipse interpres fuisse suorum conceptuum: Satis mihi fuit eos quàm potui fidelissimè exprimere; quod dum facio elegantiæ obliviscor. Et ausim sane dicere, illos non potuisse ab alio quam ab homine Gallo satis feliciter exprimi. Id me movit ut cum nomen *Affectuum* Latinius forte posset usurpari, maluerim tamen *Passionum* vocem retinere, quò Authoris ipsius principiis magis inhærerem. Nec initio aliis quam mihi soli hanc Metaphrasim adornabam; sed postea viri magni, quorum authoritatem refugere religio mihi fuisset, authores fuerunt ut eam Typothetæ permitterem: Ei adjeci Epistolas Editioni Gallicæ præfixas à Viro illo Doctissimo qui eam procuraverat. Fruere igitur nostra hâc qualicunque opellâ *Amice Lector*, & ex illa disce Affectibus tuis moderari. Vale.

AMI-

AMICUS AUTHORIS
ad Lectorem.

POstquam hic liber ad me missus fuisset à Domino Cartesio, cum libertate eum typis mandandi, & ipsi addendi quam luberet Præfationem, mihi proposui nullam aliam adjicere quàm easdem litteras quas antehac ad ipsum dedi ut id ab ipso obtinerem, quia continent plurima de quibus publicum præmoneri illius interesse existimo.

EPISTOLA PRIMA
AD
D. CARTESIUM.

DOMINE,

Mihi gratulabar quod te viderem Lutetiæ superiori hac æstate, quia putabam te eò venisse commorandi gratia, & quòd cum ibi facilius quam alibi posses ea consequi experimenta quibus testatus fueras te egere ad ultimam manum imponendam tractatibus quos promisisti publico, fidem datam liberaturus esses, nosque illos brevi visuros. Verum hanc mihi lætitiam ademisti cum reversus es in Hollandiam; Nec possum quin tibi dicam me adhuc tibi iratum esse, eo quod nolueris ante discessum tuum mihi copiam facere tractatus de Passionibus, quem à te compositum audivi: adde quod animum reflectendo ad verba quæ legi in Præfatione quæ juncta fuerat ante biennium versioni Gallicæ Principiorum tuorum, quibus, postquam succincte loquutus fueras de partibus Philosophiæ quæ adhuc reperiri debent, antequam præcipui ejus

fructus colligi possint, & dixeras, te non adeo viribus tuis diffidere ut non ausis suscipere explicationem cunctarum, si commoditatem haberes experimenta faciendi, quæ requiruntur ad comprobandas tuas ratiocinationes; *addis*, ad id opus esse maximis sumptibus, quibus privatus, ut tu, par esse non posset, nisi à publico juvaretur: sed cùm non videas te debere illam opem expectare, putare tibi acquiescendum deinceps in studiis privatis, pro instructione tua speciali, & posteritatem te excusaturam si in posterum nullos pro ea amplius labores suscipias: *Vereor ne jam revera velis invidere publico residuum tuarum inventionum, nosque nihil unquam à te habituros, si patiamur te animo tuo obsequi. Quapropter decrevi te paululum hac epistolâ vexare, & me ulcisci ob denegatum tuum tractatum de Passionibus, tibi exprobrando libere negligentiam, & alios defectus quos judico impedire quominus explices talentum tuum quantum posses & teneris. Et revera non possum credere aliunde quam à negligentia tua, & quòd parum cures prodesse reliquis hominibus id proficisci quod non pergas in tua Physica. Etsi enim optimè concipiam impossibile esse ut eam perficias, nisi habeas plurima experimenta, & hæc debere sumptibus publicis fieri, eò quod ad ipsum tuorum laborum utilitas redibit, nec bona privata ei rei sufficiant; Attamen vix crediderim id te remorari, quia facillime ab iis qui statuunt de bonis publicis posses obtinere quicquid in eum finem optare posses, si dignareris ipsis rem exponere uti est, & prout posses facile, modo velles. sed vitæ genus quod semper egisti, adeo fuit huic consilio contrarium, ut credendum relinquas te etiam nolle alienam opem admittere, etsi tibi offerretur: interea putas posteritatem te excusaturam quod pro ipsa nolis amplius laborare, eò quod supponis illam opem tibi esse necessariam, obtinere quam non possis. Quod mihi argumentum præbet cogitandi, non solum te nimis negligentem esse, verum forte etiam non sat animi tibi suppetere, ad sperandum complementum eorum quæ expectant à te*

te qui tua ſcripta legerunt; & nihilominus ſatis tibi vanitatis ſupereſſe ad perſuadendum poſteris te in culpa non fuiſſe, ſed tuam virtutem non agnitam ut oportebat, & denegata tibi eſſe ſubſidia in tuis conſiliis. In quo video tuæ ambitioni fieri ſatis; quoniam qui viſuri ſunt tua ſcripta, judicabunt ex eo quod in lucem dediſti ante duodecim annos, te jam reperiſſe ab eo tempore id omne quod huc uſque à te prodiit; & quod tibi ſuper eſt inveniendum quoad Phyſicam, minus difficile eſſe eo quod jam explicaſti: ita ut potuiſſes exinde nobis tradere quicquid expectari poteſt à ratiocinatione humana, quoad medicinam & alios uſus hujus vitæ, ſi commoditatem habuiſſes experimenta ad id requiſita faciendi; quinimo proculdubio eorum jam magnam te reperiſſe partem, ſed juſtam indignationem ex ingrato hominum animo te impediviſſe, quominus inventa tua cum illis communicares. Atque ſic putas te deinceps quieſcendo tantum poſſe acquirere celebritatis, ac ſi multum laborares; imo forte aliquid amplius, cum ut plurimum bonum quod poſſidetur, minoris fiat eo quod optatur, aut amiſſum deſideratur: ſed tibi volo eripere hanc rationem famæ abſque merito conſequendæ. Et quamvis non dubitem Te ſcire quid facto opus fuiſſet, ſi voluiſſes juvari à publico, volo tamen hîc illud deſcribere, imo curabo hanc epiſtolam imprimi, ne ignorantiam prætexere poſſis, aut te ſuper hoc ſæculum excuſare, ſi in poſterum nobis ſatisfacere neglexeris. Scias igitur velim non ſufficere ut aliquid à publico conſequaris, id verbulo & obiter in præfatione cuuſdam libri ſubindicaſſe, non dicendo expreſſe te id exoptare & expectare, nec explicando rationes quæ probare poſſunt non ſolum te id mereri, ſed etiam maxime Reipublicæ intereſſe ut id tibi concedatur, & inde maximam utilitatem expectari debere. Ita vulgò obtinet omnes qui ſibi imaginantur ſe aliquid valere, tantum ideò ſtrepitum excitare, & tanta cum importunitate petere quod pertendunt, ac tantum promittere ultra id quod poſſunt, ut cum quis non loquitur de ſe niſi modeſtè, & nihil à quoquam petit, nec quidpiam fidenter promittit, quodcunque documentum

mentum aliunde edat suarum virium, nulla ejus habeatur ratio, nec de illo cogitetur.

Forte dices indolem tuam te ad aliquid petendum non ferre, nec ad loquendum de te ipso magnificè, quia alterum videtur abjectiorem animum notare, alterum superbiorem: sed pertendo hanc indolem esse corrigendam, ceu natam potius ex errore & imbecillitate quàm ex honesto pudore & modestia. Nam quod attinet petitiones, illarum solarum pudere debet quæ ex propria manant indigentia, & apud eos fiunt à quibus nefas est aliquid exigere. Sed tantum abest ut earum pudere oporteat, quæ tendunt ad utilitatem & emolumentum eorum ad quos fiunt, ut è contrario gloria inde quæri possit; præsertim ubi jam ipsis ea data sint quæ pretio superant quod petitur. Magnificè verò loqui de seipso, tum demum superbia est admodum ridicula & carpenda, cum quis de seipso falsa jactat. Imo vanitas est contemnenda, etiam cum vera dicuntur, ubi per ostentationem id fit, nullo ad quemquam inde redeunte emolumento: sed cum illa talia sunt, ut aliorum intersit ea scire, certum est taceri non posse nisi per humilitatem vitiosam, quæ species est ignaviæ & imbecillitatis. Multum autem interest publici illud præmoneri de iis quæ in scientiis reperisti, ut inde judicans quid in illis adhuc possis reperire, incitetur ad id omne conferendum quod poterit ut te juvet, tanquam ad opus cujus scopus est commune bonum omnium hominum. Et ea quæ jam dedisti, nimirum veritates magni momenti quas explicuisti in tuis scriptis, incomparabiliter pretio superant quicquid posses ad eam rem petere.

Dicere quoque potes tua opera satis loqui, nec opus esse ut addas promissa & jactantias, quæ cum sint ordinariæ circumforaneis & æruscatoribus qui decipere volunt, videntur minime convenire viro honesto qui solam Veritatem sectatur. Verũ non dico illi carpendi, quod res quas dicunt sint magnæ & bona, sed tantum quod falsæ sint, nec eas probare possint. Cum illæ quas pertendo te debere de te dicere, tam veræ sint & tam evidenter probatæ per scri-

pta tua, ut omnes decori regulæ tibi permittant de illis fidenter loqui, & ex charitate ad id tenearis, quoniam aliorum interest eas scire. Etsi enim tua scripta satis loquantur, respectu eorum qui ea examinant diligenter, & intelligere possunt, attamen id non sufficit ad scopum quem tibi velim propositum esse; quoniam singuli ea legere nequeunt, nec facile vacare ii qui rempublicam administrant. Evenit forte ut qui ea legerint apud ipsos de illis quandoque meminerint: verum quicquid illis dicatur, cum sciant te parvum strepitum de te excitare, & nimia sit illa modestia quam semper servasti, cum de te ipso loqueris, inde fit ut animum ad illa non multum reflectant. Imo quia sæpe apud illos adhibentur sermones exquisitissimi, ad laudandos eos qui nonnisi valde mediocres sunt, nullam causam habent sumendi laudes immensas quæ tibi deferuntur ab illis qui te norunt, pro veritatibus admodum certis; è contrario cum quis de se loquitur, & miranda & extraordinaria sibi tribuit, auditur attentiùs; præsertim si vir sit præclaro loco natus, & quem scitur non ejus esse indolis aut genii ut agyrtam agat. Et quoniam se ridiculum præberet si tali occasione hyperbolicis loquutionibus uteretur, ejus verba sumuntur uti sonant, & qui ea credere nolunt, saltem feruntur suâ vel curiositate vel æmulatione ad examinandum an vera sint. Idcirco cum certissimum sit, & publici intersit scire, nullum unquam præter te extitisse in mundo (cujus saltem scripta habeamus) qui retexerit vera Principia, & cognoverit primas causas omnium quæ in natura producuntur; Et postquam jam reddideris rationem ex his Principiis omnium quæ apparent, & observantur frequentius in mundo; solummodò egere te observationibus specialioribus ad reperiendum eodem modo rationes omnium quæ hominibus in hac vita utilia esse possunt, & ita nobis suppeditandam perfectissimam notitiam naturæ omnium mineralium, virtutum omnium plantarum, proprietatum animalium, & in genere omnium quæ inservire possunt Medicinæ & aliis artibus; Et denique quòd cùm hæ observationes non possint omnes fieri brevissimo tempore absque maxi-

mis sumptibus debere omnes populos terræ eo collimare, & alacriter conferre tanquam in rem summi in orbe momenti, & quæ ad omnes ex asse spectat; id, inquam, cum certissimum sit, & possit satis probari ex scriptis quæ jam typis evulgasti, deberes id tam clare dicere, & promulgare tanta cum cura, & tam expresse edicere in omnibus titulis tuorum librorum, ut deinceps nemo posset dari qui id nesciret: sic ad minimum primo intuitu impelleres multos ad examinandum quid de illo sit, & quò in id diligentius incumberent, & attentius legerent tua scripta, eò evidentius cognoscerent te de rebus falsis gloriatum non fuisse.

Præsertim tria sunt quæ optarem rectè omnibus inculcares. Primum, infinita reperienda restare in Physica, quæ admodum utilia vitæ esse possunt. Secundum, non sine causa inventionem illarum rerum à te expectandam esse. Tertium, te eò plura reperire posse quò majorem commoditatem multorum experimentorum habiturus es. Refert homines præmoneri de primo; quia maxima pars eorum non putat aliquid posse in scientiis reperiri utilius eo quod ab antiquis repertum fuit; imo quia plures non concipiunt quid sit Physica, vel cui rei inservire possit. Facile autem est probare nimiam reverentiam quâ ducimur erga antiquitatem, ejusmodi errorem esse qui multum obsit scientiarum incremento. Nam videmus populos rudes Americæ, & plurimos quoque alios qui habitant in regionibus minus remotis, multò pauciores commoditates ad vitam habere quàm nos: sunt tamen originis æquè antiquæ, & æquè possunt profiteri se acquiescere in sapientia suorum Patrum, nec credere quenquam posse aliquid melius docere eo quod jam notum & factum fuit ab ævo inter se. Estque hæc opinio adeo damnosa, ut donec exuatur, certum sit nullam novam cognitionem posse acquiri. Quin experientiâ constat populos qui eâ maxime imbuti sunt, eo ipso rudiores & ignorantiores permansisse. Et quia adhuc satis frequens est inter nos, sufficit probando nondum nos omnia scire quæ scire possumus. Quod etiam clarè admodum probari potest ex plurimis inventionibus

utilissi-

utilissimis, ut sunt usus pixidis nauticæ, ars imprimendi, tubi optici, & similia, quæ nonnisi ultimis sæculis reperta fuere, quamvis videantur jam satis facilia iis qui ea norunt. Verum nihil est in quo magis eluceat necessitas acquirendi novas notiones, quam in eo quod Medicinam spectat. Etsi enim non dubitetur Deum instruxisse hanc terram omnibus rebus quæ necessariæ sunt hominibus ad se in illa conservandos sanos & vegetos usque ad extremam senectam, nihilque sit optabilius in mundo cognitione harum rerum, adeo ut olim fuerit præcipuum studium Regum & sapientum, Experientia tamen demonstrat nos ab illa tota adhuc ita remotos esse, ut sæpe lecto affigamur parvis morbis quos sapientiores Medici cognoscere non possunt, quosque nihil aliud quam exasperant suis remediis, cum eos depellere conantur. In quo defectus artis ipsorum & necessitas ejus perficiendæ tam evidenter apparet, ut iis qui non concipiunt quid sit Physica sufficiat dicere, eam esse scientiam quæ docere debet rationem cognoscendi adeo exacte naturam hominis, & omnium quæ ipsi cedere possunt in alimentum aut remedium, ut per eam facile sit illi omnia morborum genera declinare. Nam ut taceam ejus alios usus, hic solus satis magni momenti est, ad obligandos stupidiores ut faveant consiliis viri qui jam probavit per ea quæ reperit, non frustra ab eo expectanda esse quæ adhuc invenienda restant in hac scientia.

Verum præcipuè sciri refert te illa de te ipso probasse, & ad id necesse est ut vim aliquam tibi facias, & expellas nimiam illam modestiam quæ te impedivit huc usque de te & de aliis dicere id quod teneris. Nolo idcirco te committere cum Doctis hujus sæculi; ad plerosque eorum quibus illud nomen tribuitur, cujusmodi sunt omnes illi qui colunt quas vulgo vocamus litteras humaniores, & omnes Iurisconsulti, non spectat id quod te dicere velim; ut nec ad Theologos aut Medicos, nisi quatenus sunt Philosophi. Nam Theologia nullo modo pendet à Physica, nec etiam Medicina eo modo quo hodie exercetur à Doctioribus & Prudentioribus in illa arte. Illis sufficit sequi regulas aut axiomata quæ longa experien-

tia docuit; nec adeo parvi faciunt vitam hominum ut fundent judicia sua, à quibus ſæpe illa pendet, ſuper ratiocinationes incertas Philoſophiæ ſcholaſticæ. Soli ergo reſtant Philoſophi; inter quos omnes qui ſapiunt jam tui ſunt, & lætabuntur cum videbunt te ita producere Veritatem, ut eam opprimere nequeat malignitas Pædagogorum: adeoque ſoli demum Pædagogi poterunt offendi ex eo quod dicturus es. Sed cum contemnantur & ludibrio habeantur ab honeſtioribus, non multum debes curare ut ipſis placeas. Adde quod jam fama tua eos tibi reddidit adeo infeſtos, ut magis eſſe non poſſint. Et pro eo quod modeſtia tua efficit ut jam quidam ex iis non vereantur te impetere, non dubito quin ſi te tantum commendares ac potes & teneris, adeo depreſſos eos ſub te videres, ut nullus foret quem id aggredi non puderet. Nihil igitur video quod te morari debeat, quominus in lucem edas quicquid judicaveris poſſe tuis conſiliis inſervire; & nihil eò utilius mihi videtur quàm id quod jam ſcripſiſti in epiſtola ad R.P. Dinetum, quam curaſti imprimi ante ſeptennium dum Provincialis Ieſuitarum in Gallia eſſet. Non ibi, *ajebas loquendo de Speciminibus quæ in lucem edideras quinque aut ſex annis ante,* unam aut alteram, ſed plus ſexcentis quæſtionibus explicui, quæ ſic à nullo ante me fuerant explicatæ; ac quamvis multi hactenus mea ſcripta tranſverſis oculis inſpexerint, modiſque omnibus refutare conati ſint, nemo tamen, quod ſciam, quicquam non verum potuit in iis reperire. Fiat enumeratio quæſtionum omnium quæ in tot ſæculis, quibus aliæ Philoſophiæ viguerunt, ipſarum ope ſolutæ ſunt, & forte nec tam multæ nec tam illuſtres invenientur. Quinimo profiteor ne unius quidem quæſtionis ſolutionem, ope principiorum Peripateticæ Philoſophiæ peculiarium, datam unquam fuiſſe, quam non poſſim demonſtrare eſſe illegitimam & falſam. Fiat periculum; proponantur, non quidem omnes, (neque enim operæ pretium puto multum temporis ea in re impendere,) ſed paucæ aliquæ ſelectiores,

ctiores; stabo promissis &c. *sic invitâ omni tuâ modestiâ vis veritatis te coëgit ibi scribere te jam explicuisse in primis tuis Speciminibus, quæ tamen vix aliud quam Dioptricam & Meteora continent, plus quam sexcentas quæstiones Philosophicas, quas nemo ante te tam solide explicare potuerat. Et quamvis plurimi inspexissent tua scripta oculis malevolis, & quæsivissent omnia media ea refutandi, ignorabas tamen ullum adhuc quicquam potuisse in illis deprehendere quod non esset verum. Quibus addis, quod si quis voluerit sigillatim enumerare quæstiones, quæ potuerunt resolvi per omnes alios Philosophandi modos qui viguerunt ex quo Mundus est, forte nec tam multas nec tam notatu dignas apparituras. Quinimo affirmas nunquam repertam fuisse ope principiorum peculiarium Philosophiæ quæ Aristoteli tribuitur, & quæ sola hodie in scholis obtinet legitimam alicujus quæstionis solutionem. Et expresse provocas omnes qui eam docent, ut designent aliquam quam ita accurate resolverint, ut nullum errorem in eorum solutione ostendere possis. Hæc autem cum scripta fuissent ad Provincialem Iesuitarum, & in lucem edita ante septem annos & amplius, proculdubio quidam ex capacioribus in vasto hoc corpore conati essent illa refutare, nisi omnino vera essent, aut si saltem potuissent cum aliqua rationis verisimilitudine impugnari. Nam etsi non magnum excites strepitum, quisque novit famam tuam jam adeo celebrem esse, & adeo ipsorum referre vindicari quod docent, ut dicere nequeant se id neglexisse. Sed omnes Eruditi sat norunt nihil in Physica Scholastica esse quod non sit dubium, nec nesciunt in illis materiis dubium non valde à falso distare; quia scientia certa esse debet & demonstrativa; adeo ut mirari non debeant quod affirmaveris Physicam ipsorum nullius quæstionis veram solutionem continere; Nihil enim aliud id significat, nisi quod non contineat demonstrationem alicujus veritatis quam ignorant alii. Et si quis eorum examinaverit tua scripta ut ea refutet, è contrario reperit ea nihil aliud continere quam demonstrationes materiarum quæ antea ignora-*

 bantur

bantur ab omnibus. Idcirco prudentes cum ſint & ſapientes, non miror ipſos tacere; verum magis miror te nondum triumphaſſe de eorum ſilentio, cum nihil magis exoptare queas, quo melius conſtet quid ab aliorum Phyſicis tua diſtet. Et ſane refert earum differentiam notari, ut ſiniſtrum de Philoſophia judicium, quod plerumque faciunt qui rebus præſunt feliciſſimè, non impediat quominus tuæ pretium cognoſcant. Nec enim ut plurimum judicant de eo quod eventurum eſt, niſi ex iis quæ jam eveniſſe viderunt: quia nunquam viderunt: & quia nunquam viderunt alium fructum ex Philoſophia ſcholaſtica ad publicum rediiſſe, quam quod reddiderit plurimos homines Pædagogos, imaginari non poſſunt meliorem ex tua expectandum, niſi ipſis oſtendatur quod cum hæc omnino veriſſima & altera falſiſſima ſit, earum fructus neceſſario differre debeant. Et revera maximum argumentum eſt quo probetur nullam veritatem ineſſe Phyſicæ ſcholaſticæ, ſi obſervetur quod inſtituta ſit ad docendas omnes inventiones vitæ utiles, nulla tamen earum (etſi multæ repertæ fuerint ſucceſſu temporis) prodierit ope illius Phyſicæ, ſed ſolummodo fortunâ & uſu; aut ſi eo ulla ſcientia quicquam contulit, ſola Matheſis fuit, ceu unica ex omnibus ſcientiis humanis, in quâ hactenus potuerunt reperiri quædam veritates quæ in dubium revocari nequeunt. Scio equidem Philoſophos eam velle partem facere ſuæ Phyſicæ; ſed quia ferè omnes eam ignorant, & falſum eſt eam illius partem conſtituere, cum è contrario vera Phyſica ſit pars Matheſeos, id pro iis nihil facere poteſt. Sed certitudo quæ jam agnita fuit in Matheſi, multum pro te facit. In ea enim ſcientia tam certum eſt te excellere, & in eo adeo ſuperaſti invidiam, ut qui ægrè ferunt laudes quæ in te congeruntur ob alias ſcientias, ſoleant dicere te cæteros omnes in hâc ſuperare; quo tibi concedentes laudem quæ in dubium vocari non poteſt, eò minus calumniæ ſuſpecti ſint, cum conantur tibi alias quaſdam auferre. Et in eo quod de Geometria in lucem edidiſti obſervatum eſt, te ita determinare omnia ad quæ mens humana penetrare poteſt, & quæ ſint ſolutiones quæ ſingulis difficultatibus

tatibus

tatibus adaptari queunt, ut videaris totam messem collegisse, cujus alii qui ante te scripserunt spicas tantùm legerant immaturas, & qui post te venturi sunt nihil aliud quàm spicilegium poterunt exercere, eas colligendo quas datâ operâ ipsis reliqueris. Adde quod ostendisti ex solutione prompta & facili omnium quæstionum, quas proposuerant qui te tentare voluerunt, Methodum quâ uteris in hunc finem adeo infallibilem esse, ut ejus subsidio nunquam non reperias, quoad ea quæ expendis, quicquid ab humana mente reperiri potest. Adeoque ad certò persuadendum, te posse Physicam ad umbilicum perficere, sufficit probes eam nihil aliud esse quàm partem Matheseos. Id vero jam luculenter probasti in tuis Principiis, cùm explicando omnes qualitates sensibiles, solum consideratis magnitudinibus, figuris & motibus, ostendisti hunc mundum visibilem, qui totum objectum Physicæ est, nonnisi partem minimam eorum corporum infinitorum continere, de quibus concipi potest omnes illorum proprietates aut qualitates in iis solis rebus consistere; cum objectum Matheseos ea omnia complectatur. Idem quoque probari potest experientiâ omnium sæculorum. Quamvis enim ab ævo multi fuerint sapientes, qui operam navarunt in disquisitione Physicâ, non potest dici ullum unquam in ea aliquid reperisse (id est pervenisse ad aliquam veram notitiam quoad naturam rerum corporearum) per aliquod principium quod ad Mathesim non pertineat. Cum è contrario principiorum illius ope jam reperta sint infinita utilissima, nimirum ferè quicquid notum est in Astronomia, in Chirurgia, & in omnibus artibus Mechanicis; quibus si aliquid amplius inest quod non pertineat ad hanc scientiam, ex nulla alia deductum est, sed solummodo ex certis observationibus quarum veræ causæ ignorantur. Quod expendere attente nemo potest, quin fateatur per Mathesim solam posse ad cognitionem veræ Physicæ perveniri. Et quoniam non dubitatur te in illa excellere, nihil est quod à te circa hanc expectandum non sit. Attamen adhuc scrupulus restat ex eo, quod omnes qui aliquam per Mathematicas disciplinas famam sibi acquisiverunt,

non

non ideo capaces videntur aliquid in Physica reperiendi; cum etiam quidam ex illis minus percipiant ea quæ de illa scripsisti, quam qui nullam antehac didicere scientiam. Verum ad id responderi potest, etsi qui animum aptiorem habent concipiendis veritatibus Mathematicis, facilius procul dubio tuam Physicam intelligant, quoniam omnes ratiocinationes illius ex Mathesi depromptæ sunt, non tamen semper evenire eosdem celebrari ceu doctiores in Mathesi; quia ad acquirendam eam famam opus est libros eorum perlustrare qui jam de illa scientia scripsere, quod maxima pars non facit, & sæpe, qui eos evolvunt, cum conantur obtinere labore & studio quod vi ingenii sui consequi nequeunt, fatigant nimis suam imaginationem imo eam lædunt, & simul acquirunt multa præjudicia: quâ ratione illis difficilius est concipere veritates quas scribis, quam haberi pro magnis Mathematicis, quod tam pauci huic scientiæ se addicant, ut sæpe sint soli in magna aliqua regione; & quamvis quandoque etiam alii præter ipsos sint, magnum nihilominus strepitum excitant, quoniam parum illud quod sciunt magni illis constitit. Cæterum non est difficile concipere veritates quas alius reperit: ad id sufficit mentem habere liberam omnibus falsis præjudiciis, eoque velle suam attentionem satis applicare. Nec etiam valde difficile est quasdam reperire ab aliis separatas, ut fecerunt olim Thales, Pythagoras, Archimedes, & nostro sæculo Gilbertus, Keplerus, Galilæus, Hervejus, & quidam alii. Denique absque magno labore concipi potest corpus Philophiæ minus monstruosum, & nixum conjecturis vero similioribus, illo quod ex scriptis Aristotelis educitur: quod etiam factum fuit à quibusdam hoc sæculo. Verum tale corpus Philosophicum formare, quod nonnisi veritates contineat, probatas per demonstrationes æquè claras & certas ac sunt veritates Mathematicæ, res est adeo difficilis & rara, ut à quinquaginta sæculis quibus mundus jam stetit, tu solus extiteris qui ostendisti scriptis tuis te id conficere posse. At sicut cùm Architectus posuit omnia fundamenta, & eduxit præcipuos muros alicujus prægrandis ædificii, non dubitatur quin ad

finem

finem optatum opus suum deducere possit, eò quòd difficillimum jam fecerit: ita qui cum attentione legerint librum tuum de Principiis, considerantes quomodo ibi posueris fundamenta totius Philosophiæ naturalis, & quantæ sint consequentiæ veritatum quas ex illis deduxisti, dubitare non possunt quin Methodus illa quâ uteris sufficiat, ut absolvas reperire quicquid in Physica reperiri potest; quia ea quæ jam explicuisti, nimirum naturam Magnetis, Ignis, Aëris, Aquæ, Terræ, & omnium quæ in cœlo apparent, non videntur faciliora iis quæ adhuc desiderari possunt.

Attamen addi debet, Architecto quantumvis in sua arte perito impossibile esse absolvere ædificium cœptum, si destituatur materiâ quæ adhiberi debet; Pariliter licèt perfecta sit tua Methodus, efficere non potest ut ultra procedas in explicatione causarum naturalium, nisi habueris experimenta requisita ad determinandos earum effectus. Quod ultimum est ex tribus capitibus quæ præcipuè explicanda credo; quoniam maxima pars hominum non concipit quam sint hæc experimenta necessaria, aut quanti sumptus ad illa requirantur. Qui intra suum Musæum consistentes, solosque suos libros consulentes, de natura differere aggrediuntur, possunt equidem dicere quo modo creassent mundum, si Deus ipsis id in mandatis dedisset, id est possunt describere Chimæras quæ æquè conveniant cum imbecillitate mentis suæ, ac admirabilis pulchritudo universi cum potentia infinita sui Authoris; sed absque ingenio revera divino non possunt ex seipsis talem formare ideam rerum, quæ similis sit illi quam Deus habuit ad eas creandas. Et licet tua Methodus promittat quicquid ab ingenio humano expectari potest, quoad inquisitionem veritatis in scientiis, non tamen artem divinandi pollicetur, sed solummodo deducendi ex quibusdam rebus datis omnes veritates quæ ex illis deduci possunt: & hæ res in Physica datæ nihil aliud possunt esse quàm experimenta. Imo eò quòd hæc experimenta sunt duûm generum, quædam facilia,

lia , & quæ non aliunde pendent quàm ex reflexione ad ea quæ ſponte ſeſe ſenſibus offerunt , alia rariora & difficiliora, ad quæ abſque aliquo ſtudio & impenſis non pervenitur : notari poteſt te jam inſeruiſſe tuis ſcriptis quicquid poteſt deduci ex illis experimentis facilibus : imo & ex rarioribus , quæ ex libris haurire potuiſti. Nam præterquam quod in illis explicaſti naturam omnium qualitatum quæ movent ſenſus , & omnium corporum quæ communiora ſunt in hac terra , ut ignis , aëris , aquæ , & quorundam aliorum ; reddidiſti quoque rationem omnium quæ obſervata huc uſque fuerunt in cælis , omnium proprietatum magnetis , & plurimarum obſervationum Chymiæ. Ita ut nullo modo plura à te expectanda ſint quoad Phyſicam , donec plura habueris experimenta quorum cauſas diſquirere poſſis. Nec miror quod illa non tentes propriis ſumptibus. Scio enim inquiſitionem rerum minimarum plurimi conſtare. Miſſis enim Alchymiſtis , & aliis ſecretorum ruſpatoribus , qui ſolent omnia ſua hoc modo dilapidare ; audivi ſolum magnetem plus quam quinquaginta mille coronatis conſtitiſſe Gilberto , quamvis fuerit vir ſolidiſſimi ingenii , ut oſtendit in eo quod primus fuerit qui reperit præcipuas proprietates hujus lapidis. Vidi quoque Inſtaurationem magnam & Novum Atlantem *Cancellarii Baconis , qui mihi videtur omnium qui ante te ſcripſerunt fuiſſe primus , qui habuit optimas cogitationes , quoad Methodum adhibendam ad colophonem perfectionis Phyſicæ imponendum. Verum reditus annui duorum aut trium Regum toto orbe potentiſſimorum non ſufficerent exequendis omnibus quæ ad id deſiderat. Et quamvis non putem te tot experimentis egere , quot ſibi imaginatur , quòd poſſis multa ſupplere tum propriâ ſolertiâ , tum cognitione veritatum quas jam reperiſti ; attamen ubi conſidero numerum corporum peculiarium quæ examinanda tibi reſtant eſſe ferè infinitum ; nullum ex iis eſſe quod non habeat ſat multas proprietates , unde queant fieri plurimæ explorationes , quibus impendi queat totum tempus & opus plu-*

plurium hominum; juxta regulas tuæ Methodi opus esse expendi simul omnia quæ inter sese quandam affinitatem colunt, ad eorum differentias facilius explorandas, & faciendas enumerationes certas in quibus acquiescas; Posse te hoc pacto utiliter uti simul tot diversis experimentis, quot labore & industria multorum ingeniosorum hominum suppeditari possent; Et denique illos homines ingeniosos habere te non posse nisi magna pecuniæ vi, eò quòd si quidam gratuitas operas hîc addicere vellent, eò minùs insisterent tuis præceptis, & nil nisi tempus inutiliter terendi tibi occasionem præberent; Vbi, inquam, illa omnia considero, facile concipio te absolvere dignè non posse quod cœpisti in tuis Principiis, id est explicare speciatim omnia mineralia, plantas, animalia, & hominem, eodem modo quo jam explicuisti omnia elementa terræ, & quicquid in cœlis observatur, nisi Republica sumptus ad id requisitos suppeditante; & quo liberalius illi tibi suppeditabuntur, tantò melius poteris exequi tua destinata.

Quoniam autem hæc eadem possunt etiam facilè ab unoquoque concipi, & tam vera sunt ut in dubium revocari non possunt, non dubito quin si ea ita repræsentares, ut pervenirent ad notitiam eorum quibus Deus cum imperio in populos terræ dedit quoque munus omni conatu promovendi bonum publicum, nullus ex illis foret qui non vellet multum conferre in consilia tam manifeste utilia toti mundo. Et quamvis Gallia nostra, quæ tua est Patria, sit Status adeo potens, ut videatur sola posse tibi suppeditare quæ eò requiruntur, attamen quia ad alias Gentes non minus hæc spectant, confido plurimas ex illis sat generosas fore ut Patriæ nostræ in hoc officio non cedant, & nullam repertum iri tam barbaram quæ illius rei particeps esse nolit. Verum si id omne quod hîc scripsi non potest efficere ut animi tui sententiam mutes, te saltem enixe rogo ut digneris tractatum tuum de Passionibus ad me mittere, & permittere ut illi præfigam Præfationem cum qua imprimatur. Eam conabor ita con-

 struere

struere, ut nihil contineat quod possis improbare, & adeo conveniat opinioni omnium qui ingenio pollent, & virtute præditi sunt, ut nullus sit futurus qui ubi eam legerit, non veniat in partem zeli quo ferveo pro incremento scientiarum, & ut sim &c.

Datum Lutetiæ Parisiorum,
6 Novembris, 1648.

RESPONSIO

Ad Præcedentem Epistolam.

Domine,

Inter injurias & exprobrationes quas reperio in prolixa epistola quam dignatus es ad me scribere, tam multa observo in ea pro me facientia, ut si eam typis mandares ut scribis te velle facere, vererer ne quidam sibi imaginarentur inter nos majorem esse consensum quam revera est,& me rogasse ut illi insereres multa quæ decorum non sinebat à me ipso in publicum edi. Quare hîc ad omnia sigillatim non respondebo. Tibi solummodò duas suggeram rationes, quæ ut judico te impedient quominus eam publices. Prima est, me non putare consilium illud quod videris habuisse eam scribendo, posse succedere. Secunda, me nullatenus ejus esse indolis quam tibi fingis, nullaque me tactum iri indignatione & fastidio quod mihi auferat desiderium faciendi quicquid in me erit ut inserviam publico, cui me multum debere profiteor, eo quod scripta quæ jam in lucem emisi fuerint à multis favorabiliter

liter excepta. Nec antehac tibi aliam ob causam denegavi quod de Passionibus scripseram, nisi ut non tenerer ea ostendere quibusdam aliis qui nullum ex illis emolumentum percepturi fuissent. Quoniam enim ea non alio fine composueram quam ut legerentur à magna Principe, cujus ingenium adeo supra vulgus est, ut absque ullo labore concipiat quod videtur difficillimum nostris Doctoribus, id solum in illis susceperam explicandum quod novum esse arbitrabar. Et quò dictis fidem adhibeas, tibi polliceor me revisurum denuo hoc idem scriptum Pathologicum, eique additurum quod judicavero necessarium ut intelligibilius reddatur, idque postea ad te missurum, ut cum eo facias quod libuerit: sum enim &c.

Datum Egmondæ,
4. *Decembris*, 1648.

EPISTOLA SECVNDA
AD
D. DESCARTES.

DOMINE,

Tam diu expectare me fecisti tuum Tractatum de Passionibus, ut incipiam de eo desperare, mihique imaginari te eum alio fine non promisisse nisi ut impedires quominus typis mandarem illam epistolam quam ad te antehac dederam. Etenim justam habeo causam suspicandi te moleste laturum, si dematur tibi excusatio quam prætexis ne Physicam tuam perficias. Eam tamen auferre illâ epistolâ intendebam, quoniam rationes quas protuli tales sunt, ut non putem à quoquam legi posse, cui aliquatenus Virtus & Honor sunt in pretio, quin mecum incitetur ad optandum, ut obtineas à publico quod requiritur ad experimenta quæ tibi necessaria ais; & sperabam ut facile incideret in manus quorundam, qui possent hoc votum ratum efficere, tum quod cum iis versentur qui de bonis publicis statuunt, tum etiam quod ipsimet quoque de illis statuant. Sic mihi pollicebar te vel invitum habiturum quod ageres. Novi enim te ita generosum esse, ut redditurus sis etiam cum fœnore quicquid eo modo tibi datum foret, & id te ab illa negligentia prorsus abducturum, cujus non possum nunc te reum non agere, etsi sim &c.

23. Iuli, 1649.

RE-

RESPONSIO

Ad secundam Epistolam.

DOMINE,

Plane extra culpam sum illius artificii quo me usum fuisse pertendis, ad impediendum ne prolixa illa epistola quam ad me superiori anno dedisti promulgaretur. Non opus mihi fuit eo uti. Etsi enim nullatenus crediderim eam posse sortiri effectum quem tibi fingis, non adeo otio me mancipavi, ut metus laboris quem subire tenerer in examine plurimorum experimentorum, si à publico commoditatem ea faciendi accepissem, possit prævalere desiderio quo flagro memet ipsum instituendi, & in lucem aliquid emittendi quod sit utile reliquis hominibus. Nec tam bene me excusare possum ab illa negligentia quam mihi imponis. Fateor enim me plus temporis impendisse in revidendo tractatulo quem ad Te mitto, quam antehac in eo componendo; licet nonnisi perpauca ei addiderim, & nihil in stylo mutaverim, qui tam brevis & simplex est, ut facile inde appareat mihi propositum non fuisse explicare Passiones Oratorio more, imo ne quidem instar Philosophi moralis, sed solummodo ut decuit Physicum. Ita præsagit mihi animus hunc tractatum non magis prosperâ usurum fortunâ quam alia mea scripta: & quamvis forte ejus titulus plures invitet ad sui lectionem, Illis tamen solis qui dignabuntur eum cum cura examinare poterit satisfacere. Qualiscunque est eum in manus tuas do, &c.

Datum Egmondæ, 14 August. 1649.

PAS-

PASSIONES, SIVE AFFECTVS ANIMÆ;

PRIMA PARS.

DE PASSIONIBVS IN GENERE.

Et eâ occasione de tota hominis Naturâ.

ARTICVLVS I.

Id quod Passio est respectu subjecti unius, semper esse Actionem respectu alterius.

NVLLA in re magis apparet quàm mancæ & deficientes sint quas à Veteribus habemus, Scientiæ, quàm in illis quæ de Passionibus scripsere. Nam etsi talis hæc sit materia ut ejus cognitio admodum curiosè semper fuerit investigata, & primo obtuitu nimium operosa non videatur, eò quod unoquoque eas in seipso sentiente, non opus sit ullam aliunde peti observationem ad naturam earum explorandam. Attamen ea quæ de his docuère Veteres tam parvi momenti sunt, & maxima ex parte tam parùm probabilia, ut sperare non debeam me ad veritatem rei perventurum, nisi planè ab iis quas instituerunt viis recessero. Idcirco eo hîc modo me oportebit scribere, ac si tractarem de materia quam nemo ante me attigisset. Et ut dicendi initium faciam, animadverto id omne quod fit aut recenter accidit, generaliter à Philosophis appellari *Passionem* respectu subjecti cui accidit, & *Actionem* respectu illius qui in causa est ut contingat. Ita ut quamvis Agens & Patiens sint sæpenumerò valdè diversa, Actio & Passio tamen maneant una eademque res, quæ hæc duo habeat nomina ratione duorum diversorum subjectorum ad quæ referri potest.

 ARTI-

ARTICULUS II.

Ad cognoſcendas Paſſiones Animæ, ejus functiones à corporis functionibus diſtinguendas eſſe.

TUm etiam conſidero nos non animadvertere ullum ſubjectum dari, quod in animam noſtram agat magis immediatè quàm corpus cui juncta eſt, & per conſequens cogitandum illud ipſum quod in ea Paſſio vocatur, in hoc vulgo Actionem eſſe; ita ut nulla tutior detur via deveniendi in cognitionem noſtrarum Paſſionum, quàm ſi prius expendatur differentia quæ eſt inter animam & corpus, ut cognoſcatur utri unaquæque functionum quæ in nobis ſunt ſit attribuenda.

ARTICULUS III.

Qualis regula eum in finem ſit ſequenda.

QUa in re non magna reperietur difficultas, ſi animadvertatur id omne quod experimur eſſe in nobis, & quod videmus etiam poſſe ineſſe corporibus plane inanimatis, ſoli noſtro corpori tribuendum eſſe; Et è contrario id omne quod nobis ineſt & quod nullo modo concipimus poſſe alicui corpori convenire, noſtræ animæ tribui debere.

ARTICULUS IV.

Calorem & motum membrorum, procedere à corpore, & cogitationes ab anima.

ITa, quia non concipimus corpus ullo modo cogitare, merito credimus omnes ſpecies cogitationum quæ nobis inſunt pertinere ad animam; Et quia non dubitamus dari corpora inanimata quæ ſeſe movere poſſint in tot imò plures modos quàm noſtra, & quæ habeant tantum aut plus caloris (quod experientia oſtendit in flamma, quæ ſola habet multò plus caloris & motus quàm ullum ex noſtris membris) credere debemus omnem calorem & omnes motus qui nobis inſunt, quatenus non pendent à cogitatione, ſolius eſſe corporis.

ARTI-

ARTICVLVS V.

Erroneum esse credere animam dare motum & calorem corpori.

QVâ ratione declinabimus errorem notatu dignissimum, & in quem plurimi lapsi sunt, ita ut putem eum esse primam causam quæ impedivit quo minus huc usque bene explicari potuerint Passiones sive Affectus, & alia quæ ad animam pertinent. Is verò in eo consistit quod cum omnia cadavera motus ac proinde caloris conspiciantur expertia, creditum sit absentiam animæ causam esse cessationis illius motus & caloris. Et sic immeritò persuasere sibi homines nostrum calorem naturalem, & omnes motus nostrorum corporum, pendere ab anima; Cum è contrario cogitandum potius fuisset, animam cum morimur non discedere nisi quia ille calor cessat, & organa quæ inserviunt motibus corporis corrumpuntur.

ARTICVLVS VI.

Quænam differentia sit inter corpus vivens & cadaver.

VT igitur vitemus hunc errorem, consideremus mortem nunquam accidere vitio animæ, sed solummodò quòd quædam ex principalibus partibus corporis corrumpitur; & judicemus corpus hominis viventis differre tantùm à corpore hominis mortui, quantum differt horologium aut aliud automaton (id est alia machina quæ sponte movetur) cum rectè dispositum est, & in se habet principium corporale motuum quorum gratiâ elaboratum est, cum omnibus quæ ad ejus actionem requisita sunt, ab eodem horologio, vel alia machina, cum rumpitur & principium motus ipsius agere cessat.

ARTICVLVS VII.

Brevis explicatiô partium corporis, & de quibusdam illius functionibus.

VT intelligibilius hoc reddam, explicabo hîc paucis totum ordinem quo machina nostri corporis composita est. Nemo est qui jam nesciat nobis inesse cor, cerebrum, stomachum, musculos, ner-

vos, arterias, venas, & similia. Compertum est quoque alimenta quæ comeduntur descendere in stomachum & in intestina, unde eorum succus fluens in jecur & in omnes venas, sese miscet sanguini quem continent, & eo pacto quantitatem illius augent. Illi qui vel fando de Medicina quippiam audiverunt sciunt insuper quomodo cor sit compositum, & quam facile omnis sanguis venarum possit ex vena cava fluere in dextram illius partem, & inde transire in pulmonem per vas quod vocatur vena arteriosa, & tum reverti ex pulmone in sinistram ejus partem, per vas quod nominatur arteria venosa, & tandem inde transire in magnam arteriam, cujus rami per totum corpus diffunduntur. Quin etiam nemo eorum quos Auctoritas Veterum nondum plane excœcavit, & qui oculos aperire voluerunt ad examinandam Hervæi opinionem de circulatione sanguinis, dubitat omnes venas & arterias corporis esse instar rivorum, per quos sanguis indesinenter manat, & quidem citissimè, cursum suum exorsus à cavitate dextra cordis per venam arteriosam, cujus rami per totum pulmonem sunt diffusi, & juncti ramis arteriæ venosæ, per quam transit ex pulmone in sinistrum latus cordis, tum inde fluit in magnam arteriam, cujus rami per reliquam partem corporis sparsi, juncti sunt ramis venæ cavæ, qui iterum deferunt eundem sanguinem in cavitatem dextram cordis: Ita ut hæ duæ cavitates sint instar catarractarum, per quarum unamquamque fluit omnis sanguis singulis circulationibus quas per corpus absolvit. Dein scitur omnes membrorum motus à musculis pendere: et hos musculos ita sibi mutuo opponi, ut cum quis eorum contrahitur, trahat secum partem eam corporis cui innectitur; qua ratione musculus illi oppositus simul extenditur. Tum si accidat alio tempore hunc ultimum contrahi, efficit ut primus extendatur & ad se trahat partem cui innexi sunt. Tandem notum est omnes hos motus musculorum, ut & omnes sensus, pendere à nervis, qui sunt instar tenuium filamentorum aut instar parvorum tuborum qui ex cerebro oriuntur, & continent, ut & ipsum cerebrum, certum quendam aërem aut ventum subtilissimum, qui spirituum animalium nomine exprimitur.

ARTI-

ARTICVLVS VIII.

Quodnam sit principium harum omnium functionum.

VErum nescitur vulgo quomodo hi spiritus animales & hi nervi inserviant motibus & sensibus, & quale sit actionis eorum Principium corporale. Idcirco etsi aliquid de hac re attigerim in aliis scriptis, dicam tamen hîc succinctè, calorem continuum quamdiu vivimus inesse cordibus nostris, qui species est ignis quem sanguis venarum nutrit, & hunc ignem esse principium corporale omnium motuum nostrorum membrorum.

ARTICVLVS IX.

Quomodo fiat motus cordis.

PRimus ejus effectus est dilatare sanguinem quo cavitates cordis repletæ sunt. Inde fit ut cùm hic sanguis debeat majorem occupare locum, transeat cum impetu ex cavitate dextra in venam arteriosam, & è læva in magnam arteriam. Tum hac dilatatione cessante, statim novus sanguis ingreditur ex vena cava in cavitatem dextram cordis, & ex arteria venosa in sinistram. nam sunt pelliculæ quædam in orificiis horum quatuor vasorum sic dispositæ, ut efficiant nè sanguis possit cor subire nisi per duo posteriora, vel egredi ex illo nisi per duo priora. Novus sanguis cor ingressus statim ibi rarefit, eodem modo quo præcedens. Et in hoc solo consistit pulsus cordis & arteriarum, ita ut hic pulsus reiteretur toties, quoties novus sanguis cor ingreditur. Hoc quoque solum est quod sanguini motum dat, & efficit ut fluat indesinenter & citissimè in omnes arterias & venas. Qua ratione calorem, quem sibi in corde comparat, ad reliquas corporis partes defert, & earum nutritioni inservit.

ARTICVLVS X.

Quomodo producantur spiritus animales in cerebro.

SEd id magis hîc considerandum est, nempe vividiores & subtiliores omnes partes sanguinis, quas calor in corde rarefecit, ingredi indesinenter & maxima cum copia cavitates cerebri. Ideo autem eò

 potius

potius commeant quam aliò, quòd omnis ſanguis qui è corde egreditur per magnam arteriam, dirigat ſuum curſum rectâ lineâ in illum locum; & cum non poſſit totus ingredi, quia viæ valde anguſtæ ſunt, partium ejus magis agitatæ & ſubtiliores tranſeant ſolæ, dum reliquæ ſeſe diffundunt per omnes corporis partes. Hæ autem partes ſanguinis ſubtiliſſimæ componunt ſpiritus animales; nec eum in finem aliâ ullâ egent mutatione in cerebro, niſi quod ibi ſeparentur ab aliis ſanguinis partibus minus ſubtilibus. Nam quos hîc nomino ſpiritus, nil niſi corpora ſunt, & aliam nullam proprietatem habent niſi quod ſint corpora tenuiſſima, & quæ moventur celerrimè, inſtar partium flammæ ex face exeuntis; ita ut nuſquam conſiſtant, & quamdiu ingrediuntur quædam ex illis in cerebri cavitates, ſimiliter etiam egrediantur alia per poros qui in illius ſunt ſubſtantia; qui pori ea deducunt in nervos, & inde in muſculos; hacque ratione corpus movent tot & tam diverſis modis quot moveri poteſt.

ARTICVLVS XI.

Quomodo fiant motus Muſculorum.

SOla enim cauſa omnium motuum membrorum eſt, quod quidam muſculi contrahantur, & qui ex adverſo reſpondent iis extendantur, ut jam dictum fuit. Et ſola cauſa quare hic muſculus potius contrahatur, quàm qui illi opponitur, eſt quod ad eum confluant paulo plures cerebri ſpiritus quàm ad alium. Non quod ſpiritus qui immediatè veniunt ex cerebro ſufficiant ſoli ad movendos hos muſculos, ſed quia determinant alios ſpiritus qui jam in his duobus muſculis ſunt, ad celerrimè egrediendum ex uno eorum, & tranſeundum in alium. Qua ratione is ex quo egrediuntur fit longior & remiſſior, & ille quem ingrediuntur celerrimè ab ipſis inflatus contrahitur, & ſecum membrum cui innectitur trahit. Quod facilè concipi poteſt, modo ſciatur pauciſſimos ſpiritus animales eſſe qui perpetuò ex cerebro veniant verſus unumquemque muſculum; ſed eſſe ſemper plurimos alios incluſos in ipſiſſimo muſculo, qui in eo celerrimè moventur: quandoque ſolummodo in circulum ſe movendo in loco in quo ſunt, nimirum cum nullas vias apertas per quas exeant, reperiunt, & aliquando fluendo in muſculum oppoſitum; quia parvi hiatus ſunt in unoquoque horum muſculorum, per quos iſti ſpiritus fluere poſſunt ex uno in alium, & qui ſic diſ-

positi sunt, ut cùm spiritus qui veniunt ex cerebro versus unum ex illis habent paulò majorem vim illis qui versus alterum eunt, aperiant omnia orificia per quæ spiritus alterius musculi possunt in hunc transire, & simul claudant omnia illa per quæ spiritus hujus possunt transire in alium; qua ratione omnes spiritus antea contenti in his duobus musculis, confluunt celerrimè in unum eorum,& sic inflant & contrahunt eum, dum alter extenditur & remittitur.

ARTICULUS XII.

Quomodo objecta externa agant in sensuum organa.

Hîc restat adhuc investigare causas, quæ efficiunt ut spiritus non semper fluant eodem modo ex cerebro in musculos, & sæpius plures veniant ad hos quam ad illos. Nam præter actionem animæ, quæ revera (ut dicam inferius) in nobis est una ex his causis, sunt adhuc duæ aliæ, quæ pendent solùm à corpore, quas notare operæ pretium est. Prima consistit in varietate motuum, qui excitantur in organis sensuum per ipsorum objecta, quam satis late jam explicui in Dioptrica. Sed ne ii qui legent hoc scriptum indigeant aliis, hic repetam tria esse in nervis consideranda, nimirum eorum medullam sive substantiam interiorem, quæ sese extendit instar tenuium filamentorum à cerebro unde originem suam habet, usque ad extremitates aliorum membrorum quibus hæc filamenta innectuntur: Deinde pelliculas quæ eos circumdant, & quæ cum sint continuæ cum illis quæ cerebrum involvunt, parvos tubos componunt quibus hæc tenuia filamenta includuntur: Denique spiritus animales, qui cum ferantur per hos ipsos tubos à cerebro usque ad musculos, efficiunt ut hæc filamenta plane libera maneant, & tali modo extensa ut vel minima res quæ movet partem eam corporis, cujus extremitati aliquod eorum innectitur, movere faciat simul partem cerebri ex qua venit; ut cum extremâ funiculi parte tractâ, simul alia ei opposita movetur.

Articulus XIII.

Hanc objectorum externorum actionem diversimode spiritus in musculos deducere posse.

EXplicui etiam in Dioptrica quomodo omnia visus objecta nobis per id solùm communicentur quod localiter moveant, interventu corporum diaphanorum quæ inter nos & illa sunt, tenuia filamenta nervorum opticorum quæ in fundo oculorum nostrorum sunt, & consequenter partes cerebri unde hi nervi veniunt, quod ea, inquam, tot & tam diversis modis moveant quot ostendunt nobis varietates in rebus: Nec immediatè motus qui fiunt in oculo, sed qui in cerebro peraguntur, animæ hæc objecta repræsentare. Cujus ad exemplum facilè concipi potest sonos, odores, sapores, calorem, dolorem, famem, sitim, & in genere omnia objecta, tam aliorum nostrorum sensuum externorum, quàm nostrorum appetituum internorum, excitare quoque aliquem motum in nostris nervis, qui transit per ipsos usque in cerebrum. Et præterquam quod hi diversi motus cerebri in anima nostra excitant diversos sensus, possunt etiam absque illa efficere ut spiritus suum cursum dirigant versus quosdam musculos potius quàm ad alios, & sic moveant membra nostra. Quod hic solum uno exemplo probabo: Si quis cito extenderit manum in oculos nostros tanquam nos verberaturus, quamvis sciamus eum nobis amicum, & non nisi joco id facere, abstenturumque ab omni malo nobis inferendo, vix tamen possumus nos cohibere ab illis claudendis. Quod ostendit eos non claudi animæ nostræ operâ, cum id fiat contra voluntatem nostram, quæ sola aut saltem præcipua illius est actio: Sed quod machina nostri corporis sic composita sit, ut motus illius manus ad oculos nostros, excitet alium motum in nostro cerebro, qui deducit spiritus animales in eos musculos qui palpebras deprimunt.

Articulus XIV.

Varietatem quæ est inter spiritus, etiam posse variare eorum cursus.

ALtera causa quæ inservit deducendis diversimodè spiritibus animalibus in muscu los, est inæqualis agitatio eorum spirituum,

&

& varietas partium quibus constant. Nam cum quædam ex illis partibus crassiores & concitatiores sunt aliis, transeunt ulterius lineâ rectâ in cavitates & poros cerebri, & sic deducuntur in alios musculos, in quos non deducerentur si minorem vim haberent.

ARTICVLVS XV.

Quæ sint causæ varietatis illius.

ET hæc inæqualitas procedere potest ex diversis materiis ex quibus compositi sunt; ut in iis qui multum vini biberunt videmus vapores illius vini ingredientes citissime sanguinem, ascendere ex corde ad cerebrum, ubi in spiritus convertuntur; qui fortiores cum sint & copiosiores iis qui ordinario ibidem sunt, corpus plurimis miris modis possunt movere. Hæc inæqualitas spirituum potest etiam procedere ex diversis dispositionibus cordis, jecoris, stomachi, lienis, & aliarum omnium partium quæ ad eorum productionem aliquid conferunt. Nam præcipuè hic observandi sunt parvi quidam nervi inserti cordis basi, qui inserviunt explicandis & contrahendis orificiis concavitatum ejus; qua ratione sanguis illic sese plus aut minus dilatans, spiritus diversimodè dispositos producit. Notandum quoque quod etsi sanguis qui ingreditur cor eò veniat ex reliquis omnibus corporis partibus, sæpe tamen accidit ut copiosius impellatur à quibusdam partibus quam ab aliis, quia nervi & musculi qui respondent his partibus, eum magis premunt vel agitant: Et quod secundùm partium varietatem à quibus magis manat, sese in corde diversimodè dilatet, & consequenter producat spiritus qui differentes qualitates habent. Sic exempli gratiâ, Is qui à parte inferiore jecoris venit, ubi fel est, sese dilatat alio modo in corde, quàm qui ex liene venit, & hic alio modo quàm qui venit ex venis brachiorum aut crurium, & denique hic aliter quàm alimentorum succus, cum recenter egressus ex stomacho & intestinis, transit celerrimè per jecur usque ad cor.

Articulus XVI.

Quomodo omnia membra possint moveri per objecta sensuum, & per spiritus, absque operâ animæ.

DEnique notandum est machinam nostri corporis ita constructam esse, ut omnes mutationes quæ accidunt motibus spirituum, efficere possint ut aperiant quosdam poros cerebri magis quàm alios; & reciprocé ut cum aliquis ex his poris paulo magis vel minus solitò est apertus per actionem nervorum qui sensibus inserviunt, hoc mutet aliquid in motu spirituum, & efficiat ut deducantur in musculos qui inserviunt movendo corpori, eodem modo quo ordinario movetur occasione talis actionis. Ita ut omnes motus qui nobis eveniunt, voluntate nostra nihil ad eos conferente (ut sæpè evenit nos respirare, ambulare, edere, & denique omnes actiones facere quæ nobis cum bestiis communes sunt) non aliunde pendeant quàm à conformatione nostrorum membrorum, & cursu quem spiritus excitati per calorem cordis naturaliter sequuntur in cerebro, in nervis, & in musculis: Eodem modo quo motus automati producitur sola virtute manuclæ & figura suarum rotularum.

Articulus XVII.

Quænam sint functiones animæ.

POstquam ita consideravimus omnes functiones quæ pertinent ad solum corpus, facile est cognoscere nihil in nobis restare quod debeamus tribuere nostræ animæ, exceptis nostris cogitationibus, quæ præcipue duûm generum sunt; quædam enim sunt Actiones animæ, aliæ ejus Passiones sive Affectus. Quas ejus Actiones voco, sunt omnes nostræ voluntates, quia experimur eas directè venire ab anima nostra, & videntur ab illa sola pendere. Sicut è contrario possunt in genere vocari ejus Passiones, omnes species perceptionum sive cognitionum quæ in nobis reperiuntur; quia sæpe accidit ut anima nostra eas tales non faciat, quales sunt, & semper eas recipiat ex rebus per illas repræsentatis.

ARTICVLVS XVIII.

De Voluntate.

RVrſus noſtræ voluntates ſunt duplices. nam quædam ſunt actiones animæ, quæ in ipſa anima terminantur; ſicuti cum volumus Deum amare, aut in genere applicare noſtram cogitationem alicui objecto quod non eſt materiale: Aliæ ſunt actiones quæ terminantur ad noſtrum corpus; ut cùm ex eo ſolo quod habemus ambulandi voluntatem, fit ut noſtra crura moveantur & progrediamur.

ARTICVLVS XIX.

De Perceptione.

PErceptiones noſtræ ſunt etiam duarum ſpecierum, & quædam animam pro cauſa habent, aliæ corpus. Eæ quæ animam pro cauſa habent, ſunt perceptiones noſtrarum voluntatum, & omnium Imaginationum aut aliarum cogitationum quæ ab ea pendent. Nam certum eſt nos non poſſe quicquam velle, quin percipiamus ſimul nos id velle. Et quamvis reſpectu noſtræ animæ ſit Actio aliquid velle, poteſt etiam dici in illa eſſe Paſſionem percipere quod velit. Attamen quia hæc perceptio & hæc voluntas revera idem ſunt, denominatio ſemper fit ab eo quod nobilius eſt; & ſic non ſolet appellari Paſſio, ſed ſolummodò Actio.

ARTICVLVS XX.

De Imaginationibus & aliis cogitationibus quæ per animam formantur.

CVm anima noſtra ſeſe applicat ad Imaginandum aliquid quod non eſt, V.G. in concipienda Baſilica quadam Magica, aut Chimæra, vel etiam cum ſeſe applicat in conſideratione alicujus rei quæ ſolummodo intelligibilis eſt, non verò imaginabilis, Exempli gratiâ, in conſideranda ſua ipſius natura, perceptiones quas habet illarum rerum pendent præcipuè à voluntate, quæ efficit ut eas percipiat; ideoque ſolent potius conſiderari ut actiones, quàm ut paſſiones.

ARTICVLVS XXI.

De Imaginationibus quæ pro causa habent solum corpus.

INter perceptiones quæ corporis operâ producuntur maxima pars earum pendet à nervis; sed quædam etiam sunt quæ ab illis non pendent, & quæ nominantur Imaginationes, ut illæ de quibus modò locutus sum; à quibus tamen differunt in eo, quòd voluntas nostra in illis formandis non occupetur; unde non possunt reponi in numero actionum animæ: Nec aliunde procedunt quàm ex eo quòd spiritus diversimodè agitati, & reperientes vestigia diversarum impressionum quæ præcesserunt in cerebro, cursum eò dirigunt fortuitò per quosdam poros potius quàm per alios. Tales sunt illusiones nostrorum somniorum, & Phantasiæ quæ nobis vigilantibus accidunt, cum cogitatio nostra negligenter vagatur, nulli rei sese addicens. Etsi autem quædam harum Imaginationum sint Passiones sive Affectus animæ, sumpto illo vocabulo in magis propria & specialiori significatione, & possint ita omnes nominari, si in significatu generaliori idem nomen sumatur; attamen quia non habent causam tam notabilem & tam determinatam ac perceptiones quas anima recipit operâ nervorum; & quia videntur earum tantum esse umbra & pictura, antequam possimus eas commodè distinguere, consideranda est quæ inter illas alias intercedit differentia.

ARTICVLVS XXII.

De differentia quæ est inter alias perceptiones.

OMnes perceptiones quas nondum explicui, veniunt ad animam operâ nervorum, & inter eas hæc est differentia, quod quasdam referamus ad objecta externa quæ sensus nostros feriunt, alias ad nostrum corpus aut quasdam ejus partes, & denique alias ad nostram animam.

ARTICVLVS XXIII.

De Perceptionibus quas referimus ad objecta quæ sunt extra nos.

PErceptiones quæ referuntur ad res extra nos positas, scilicet ad objecta sensuum nostrorum, producuntur (saltem cum nostra opinio

opinio falsa non est) ab his objectis quæ excitando quosdam motus in organis sensuum externorum, excitant quoque nonnullos motus operâ nervorum in cerebro, qui efficiunt ut anima illa sentiat; sicuti cùm videmus lumen tedæ, & audimus sonum campanæ, hic sonus & hoc lumen sunt duæ diversæ actiones, quæ per id solum quod excitant duos diversos motus in quibusdam ex nostris nervis & eorum ope in cerebro, dant animæ duas distinctas sensationes, quas sic referimus ad subjecta quæ supponimus esse earum causas, ut putemus nos videre ipsam tedam, & audire campanam; non verò solum sentire motus qui ab ipsis proveniunt.

ARTICVLVS XXIV.

De perceptionibus quas ad corpus nostrum referimus.

PErceptiones quas referimus ad corpus nostrum, aut quasdam illius partes, sunt eæ quas habemus à fame, à siti, & ab aliis nostris appetitibus naturalibus; quibus jungi possunt dolor, calor, & alii affectus quos sentimus quasi in membris nostris,& non ut in objectis quæ sunt extra nos. Sic eodem tempore & operâ eorundem nervorum sentire possumus frigiditatem nostræ manus, & calorem flammæ ad quam accedit; aut è contrario, calorem manus & frigus aëris cui exponitur; nullâ animadversâ differentiâ inter actiones quæ efficiunt ut sentiamus calorem aut frigus quod in nostra manu est, & eas quæ faciunt ut sentiamus id quod extra nos est; nisi quod unâ harum actionum succedente alteri, judicamus primam jam esse in nobis, & supervenientem nondum adesse, sed in objecto à quo producitur.

ARTICVLVS XXV.

De Perceptionibus quas ad animam nostram referimus.

PErceptiones quæ solummodò ad animam referuntur, sunt illæ quarum effectus sentiuntur quasi in anima ipsa, & quarum nulla vulgo cognoscitur causa proxima ad quam referri possint. Tales sunt sensus Lætitiæ, Iræ, & aliorum similium, qui aliquando excitantur in nobis per objecta quæ movent nervos nostros, & quandoque etiam per alias causas. Etsi autem omnes nostræ perceptiones,

tam eæ quæ referuntur ad objecta quæ extra nos sunt, quàm quæ referuntur ad diversos affectus nostri corporis, sint revera Passiones respectu nostræ animæ, cum hoc verbum in latiori significatione usurpatur; attamen id solet restringi ad eas demum connotandas quæ referuntur ad animam ipsam. Et has demum ultimas hic explicandas suscepi, sub nomine Affectuum vel Passionum animæ.

Articvlvs XXVI.

Imaginationes qui solùm pendent à motu fortuito spirituum, posse non minus veras Passiones esse, quàm perceptiones quæ pendent à nervis.

SVperest hîc notandum, omnes easdem res quas anima percipit operâ nervorum, ipsi quoque posse repræsentari per cursum fortuitum spirituum, absque ullâ aliâ differentiâ, nisi quod impressiones quæ veniunt in cerebrum per nervos, soleant magis vivæ & expressiores esse illis quas spiritus excitant; quod fecit ut dicerem in articulo 21 has esse instar umbræ & picturæ aliarum. Notandum etiam, quandoque evenire hanc picturam ita similem esse rei quam repræsentat, ut possit decipi quis ab ea quoad perceptiones quæ referuntur ad objecta quæ sunt extra nos, aut quoad eas, quæ referuntur ad quasdam partes nostri corporis; verum nulli deceptioni locum esse quoad passiones, quia tam propinquæ & intimæ animæ nostræ sunt, ut ei sit impossibile illas sentire, quin revera sint tales quales eas sentit. sic sæpè cum dormimus, imo quandoque vigilantes, nobis tam vehementer imaginamur quædam, ut putemus ea coram videre aut sentire in nostro corpore, quamvis ei nullo modo insint. Verum etsi dormiamus ac somniemus, tristes nosmetipsos vel commotos aliâ aliquâ Passione sentire non possumus, quin verissimum sit animam in se habere hanc Passionem.

Articvlvs XXVII.

Definitio Passionum animæ.

POstquam sic consideratum fuit in quo Passiones animæ differant ab omnibus aliis ejus cogitationibus, mihi videtur eas in genere posse definiri, Perceptiones, aut sensus, aut commotiones animæ,

quæ

quæ ad eam ſpeciatim referuntur, quæque producuntur, conſervantur & corroborantur per aliquem motum ſpirituum.

ARTICVLVS XXVIII.

Explicatio primæ partis hujus definitionis.

POſſunt nominari *Perceptiones*, cum hoc vocabulum uſurpatur generaliùs ad ſignificandas omnes cogitationes quæ non ſunt actiones animæ aut volitiones: verum non cum adhibetur demum ad ſignificandas notiones evidentes. nam experientia docet eos qui magis à Paſſionibus ſuis agitantur, non melius illas noſſe quàm alii ſuas, eaſque eſſe ex numero perceptionum quas arctum fœdus quod inter animam & corpus eſt reddit confuſas & obſcuras. Poſſunt quoque vocari *ſenſus* ſive *ſenſationes*, quia in anima recipiuntur eodem modo quo objecta ſenſuum externorum, nec aliter ab ea cognoſcuntur. Sed adhuc melius dici queunt *commotiones* animæ, non ſolùm quia hoc nomen poteſt tribui omnibus mutationibus quæ in ipſa fiunt, id eſt omnibus diverſis cogitationibus quæ ipſi obveniunt, ſed ſpeciatim quia ex omnibus ſpeciebus cogitationum quas habere poteſt, nullæ aliæ eam adeò agitant & quatiunt ac iſtæ Paſſiones.

ARTICVLVS XXIX.

Explicatio alterius partis.

ADdo eas ſpeciatim referri *ad animam*, ad illas diſtinguendum ab aliis ſenſationibus, quarum aliæ rejiciuntur in objecta externa, ut odores, ſonos, colores; aliæ in noſtrum corpus, ut fames, ſitis, dolor. Addo quoque eas effici, nutriri,& corroborari per quendam motum ſpirituum, ad eas diſtinguendas à noſtris volitionibus, quæ nominari poſſunt commotiones animæ quæ ad illam referuntur, ſed quæ ab ipſamet efficiuntur; ſicut etiam ad explicandam earum ultimam & magis propinquam cauſam,quæ eas rurſus diſtinguit ab aliis ſenſationibus.

Articulus XXX.

Animam esse unitam omnibus corporis partibus conjunctim.

SEd ut hæc perfectius intelligantur, oportet scire animam esse revera junctam toti corpori, nec posse proprie dici eam esse in quadam parte ejus, exclusivè ad alias, quia id unum est, & quodammodo indivisibile ratione dispositionis suorum organorum, quæ omnia ita ad se mutuo referuntur, ut quodam ex illis ablato reddatur totum corpus mancum ac defectivum: & quoniam ipsa ejus naturæ est quæ nullam relationem habet ad extensionem, vel dimensiones, aut alias proprietates materiæ ex qua corpus constat, sed solummodo ad totam compagem organorum ipsius: ut vel inde liquet, quod animæ dimidia vel tertia pars nullo modo concipi possit, aut quam extensionem occupet, & quod minor non fit etiamsi resecetur aliqua pars corporis, sed ab eo integra separetur cum compages organorum ejus dissolvitur.

Articulus XXXI.

Dari glandulam in cerebro, in qua anima suas functiones specialius quam in aliis partibus exerceat.

SCiendum quoque quod licet anima sit juncta toti corpori, in illo tamen est quædam pars in qua exercet suas functiones specialius quàm in cæteris omnibus. Et vulgò creditur hanc partem esse cerebrum, aut forte cor; cerebrum, quia ad ipsum referuntur organa sensuum; & cor, quoniam tanquam in ipso Passiones sentiuntur. Sed rem accuratè examinando mihi videor evidenter cognovisse, partem eam corporis in qua anima exercet immediatè suas functiones nullatenus esse cor, neque etiam totum cerebrum: sed solummodò maximè intimam partium ejus, quæ est certa quædam glandula admodum parva, sita in medio substantiæ ipsius, & ita suspensa supra canalem per quem spiritus cavitatum cerebri anteriorum communicationem habent cum spiritibus posterioris, ut minimi motus qui in illa sunt multum possint ad mutandum cursum horum spirituum, & reciproce minimæ mutationes quæ accidunt cursui spirituum multum inserviant mutandis motibus hujus glandulæ.

ARTICVLVS XXXII.

Quomodo cognoſcatur hanc glandulam eſſe præcipuam animæ ſedem.

RAtio quæ me movet ut credam animam non poſſe habere in toto corpore alium aliquem locum præter hanc glandulam,ubi immediatè exerceat ſuas functiones, hæc eſt; quod conſiderem alias omnes partes noſtri cerebri duplices eſſe, prout etiam habemus duos oculos, duas manus, duas aures, & denique omnia organa noſtrorum ſenſuum externorum ſunt duplicia: Et quia non niſi unam & ſimplicem cogitationem unius rei eodem tempore habemus, neceſſariò oportet dari aliquem locum, in quo duæ Imagines quæ à duobus oculis veniunt, aut duæ illæ aliæ impreſſiones, quæ ab unico objecto veniunt per duplicia organa aliorum ſenſuum, poſſint convenire in unum antequam ad animam perveniant, ne ipſi repræſentent duo objecta loco unius. Et facile concipere eſt has imagines aut alias impreſſiones uniri in hac glandula, operâ ſpirituum qui replent cavitates cerebri; ſed nullus locus alius in corpore eſt in quo ita poſſint uniri, niſi quatenus in hac glandula unitæ fuerint.

ARTICVLVS XXXIII.

Sedem affectuum non eſſe in corde.

QVoad ſententiam eorum qui putant animam recipere ſuas Paſſiones in corde, nulla ratione admitti poteſt; nam in eo demum fundatur quod Paſſiones in illo excitent quandam alterationem: Et facile eſt animadvertere hanc alterationem non ſentiri tanquam in corde, niſi operâ nervuli, qui ex cerebro ad illud deſcendit; prout dolor ſentitur quaſi in pede, operâ nervorum pedis, & aſtra nobis apparent tanquam in cœlo, opera luminis ſui & nervorum opticorum; ita ut magis neceſſarium nòn ſit animam noſtram exercere immediate ſuas functiones in corde, eo quod in illo ſuas paſſiones ſentit, quam eam eſſe in cœlo ut ibi videat aſtra.

ARTICULUS XXXIV.

Quomodo anima & corpus agant in se invicem.

COncipiamus igitur hic animam habere suam sedem principalem in glandula quæ est in medio cerebri, unde radios emittit per reliquum corpus, operâ spirituum, nervorum & ipsiusmet sanguinis, qui particeps impressionum spirituum eos deferre potest per arterias ad omnia membra: Et memores ejus quod supra dictum fuit de machina nostri corporis, nimirum quod tenuia filamenta nostrorum nervorum ita distribuuntur per singulas ejus partes, ut occasione diversorum motuum qui ibi excitantur ab objectis sensibilibus, aperiant varie poros cerebri; quod efficit ut spiritus animales qui continentur in cavitatibus illius, ingrediantur variè musculos; qua ratione possunt movere membra omnibus illis variis modis quibus moveri possunt: quin etiam quod aliæ omnes causæ quæ possunt diversimodè movere spiritus, sufficiant ad eos deducendos in varios musculos. Addamus hîc glandulam illam quæ est præcipua sedes animæ, ita suspensam esse inter cavitates quæ continent hos spiritus, ut possit moveri ab illis tot variis modis quot sunt diversitates sensibiles in objectis: Sed etiam posse variè moveri ab anima, quæ talis est naturæ, ut in se tot varias impressiones recipiat, id est tot habeat varias perceptiones, quot accidunt varii motus in hac glande: prout etiam reciprocè machina corporis ita composita est, ut hæc glans ex eo solùm quod variè movetur ab anima, aut qualicunque alia causa, impellat spiritus qui illam ambiunt versus poros cerebri, qui eos deducunt per nervos in musculos; qua ratione efficit ut illi membra moveant.

ARTICULUS XXXV.

Exemplum modi quo impressiones objectorum sese uniunt in glande quæ est in medio cerebri.

SIc, exempli gratiâ, si videamus aliquod animal ad nos venire, lumen reflexum ab ejus corpore pingit duas illius imagines, singulas in singulis nostris oculis; & hæ duæ imagines efformant duas alias operâ nervorum opticorum in superficie interiori cerebri, quæ

spectat

ſpectat ejus concavitates; tum inde operâ ſpirituum quibus hæ cavitates plenæ ſunt, hæ imagines ita radios ſuos emittunt verſus glandulam quam hi ſpiritus ambiunt, ut motus qui quodlibet punctum componit unius harum imaginum, tendat verſus idem punctum glandis, verſus quod tendit motus qui format punctum alterius imaginis, qui repræſentat eandem partem hujus animalis; quâ ratione ambæ imagines quæ ſunt in cerebro, unicam duntaxat componunt ſuper glandem, quæ agens immediate in animam oſtendit ipſi figuram hujus animalis.

ARTICVLVS XXXVI.

Exemplum modi quo Paſſiones excitantur in Anima.

ET præterea ſi hæc figura ſit valde inuſitata & horrenda, id eſt ſi multum ſimilitudinis habeat cum rebus quæ ante fuerunt noxiæ corpori, excitat in anima Paſſionem Metus, & conſequenter Audaciæ vel Terroris & Pavoris, ſecundùm varium temperamentum corporis aut robur animæ, & prout quiſque antea ſeſe munierit defenſione vel fuga contra res noxias, quarum præſens impreſſio ſimilitudinem refert. Nam id reddit cerebrum ita diſpoſitum in quibuſdam hominibus, ut ſpiritus reflexi ab imagine ſic formata ſuper glandem, inde ſeſe conferant partim in nervos illos qui inſerviunt vertendo tergo & movendis cruribus ad fugam capeſſendam, & partim in eos qui dilatant aut contrahunt ita orificia cordis, aut qui agitant ita alias partes ex quibus ſanguis ad ipſum mittitur, ut hic ſanguis, rarefactus alio modo quam ſolet, mittat ſpiritus ad cerebrum qui apti ſunt nutriendæ & fovendæ Paſſioni Terroris; id eſt qui idonei ſunt ad apertos tenendos, aut ad aperiendum rurſus poros cerebri, qui illos deducunt in eoſdem nervos. Nam eo ipſo quod hi ſpiritus ingrediuntur hos poros, excitant ſpecialem motum in hac glande, qui à natura ad id inſtitutus eſt, ut anima hanc Paſſionem ſentiat. Et quia hi pori referuntur præcipuè ad nervulos qui inſerviunt dilatandis vel contrahendis orificiis cordis, inde fit ut eam anima ſentiat præcipuè tanquam in corde.

Articulus XXXVII.

Quomodo appareat eas omnes effici à quodam motu ſpirituum.

ET quia ſimile quippiam accidit in omnibus aliis Paſſionibus, nimirum quod principaliter oriantur à ſpiritibus contentis in cavitatibus cerebri, quatenus curſum ſuum dirigunt verſus nervos, qui inſerviunt dilatationi vel contractioni orificiorum cordis, aut impellendo variè ad ipſum ſanguini qui in aliis partibus eſt, aut quocunque alio modo fovendæ eidem Paſſioni; Hinc clarè intelligi poteſt quare ſuperius poſuerim in illarum definitione, eas produci per motum aliquem ſpecialem ſpirituum.

Articulus XXXVIII.

Exemplum motuum corporis qui comitantur Paſſiones, & ab anima non pendent.

CÆterum eodem modo quo curſus quem capiunt hi ſpiritus verſus nervos cordis, ſufficit ad dandum motum glandulæ, per quem Terror animæ inducitur; ſic etiam per id ſolum, quod quidam ſpiritus eodem tempore tendunt verſus nervos, qui inſerviunt movendis cruribus ad fugiendum, efficiunt alium motum in eadem glande, cujus ope anima ſentit & deprehendit hanc fugam; quæ hoc modo excitari poteſt in corpore, per ſolam diſpoſitionem organorum ejus, abſque ulla ope animæ

Articulus XXXIX.

Quomodo eadem cauſa poſſit excitare diverſas Paſſiones in variis hominibus.

EAdem impreſſio quam præſentia objecti terribilis efficit in glande, & quæ inducit Terrorem in quibuſdam hominibus, poteſt excitare in aliis Animum & Audaciam: cujus rei ratio hæc eſt, quod omnia cerebra non ſint diſpoſita eodem modo, & quod idem motus glandis qui in quibuſdam excitat terrorem, efficiat in aliis ut ſpiritus ſubeant poros cerebri, qui eos deducant partim in nervos qui inſerviunt manibus movendis ad ſeſe tuendum, & partim in illos qui

qui agitant & impellunt sanguinem versus cor, eo modo qui requiritur ad producendos spiritus aptos continuandæ huic sui defensioni, & retinendæ illius voluntati.

ARTICULUS XL.

Quis sit præcipuus affectus Passionum.

ETenim observandum præcipuum effectum in hominibus omnium Passionum esse; quòd incitent & disponant eorum animas ad volendum ea quibus sua corpora præparant: Ita ut sensus terroris eam ad voluntatem fugiendi incitet, audaciæ verò ad voluntatem certandi, & sic de aliis.

ARTICULUS XLI.

Quæ sit potentia animæ respectu corporis.

SEd voluntas adeo libera est suâ naturâ, ut nunquam possit cogi; Et ex duabus speciebus cogitationum quas in anima distinxi, quarum aliæ sunt ejus actiones, nimirum ejus voluntates, aliæ ejus passiones, sumendo illud vocabulum in latiori illa significatione quæ complectitur omnia perceptionum genera; Primæ sunt absolute in illius potestate, nec possunt nisi indirecte mutari à corpore; ut è contrario ultimæ absolute pendent ab actionibus quæ eas producunt, nec possunt aliter quam indirecte mutari ab anima, nisi cum ipsamet earum causa est: Et omnis actio animæ in hoc consistit, quod eo ipso solo quod vult aliquid, efficit ut glandula cui arctissime juncta est, se moveat modo convenienti ad producendum effectum qui huic voluntati respondeat.

ARTICULUS XLII.

Quomodo reperiamus in memoria ea quorum reminisci volumus.

SIc cum anima vult recordari alicujus rei, hæc voluntas efficit ut glans sese inclinans successivè horsum & illorsum, impellat spiritus ad varias partes cerebri, usque dum invenerint eam in qua sunt vestigia quæ reliquit objectum cujus volumus recordari. Nam illa vestigia nihil aliud sunt quam quod pori cerebri, per quos spiritus antea ceperunt suum cursum, propter præsentiam hujus objecti acquisi-

quisiverint eo pacto facilitatem majorem quam alii, sese rursus aperiendi eodem modo spiritibus qui ad se veniunt: Adeo ut hi spiritus reperientes illos poros, eos facilius subeant quam alios: qua ratione excitant motum specialem in glande, qui repræsentat animæ idem objectum, & ipsi indicat idem illud esse cujus recordari volebat.

ARTICVLVS XLIII.

Quomodo anima possit imaginari, attendere, & movere corpus.

SIc cum imaginari volumus aliquid quod nunquam vidimus, hæc voluntas vim habet movendi glandem, modo convenienti ad impellendos spiritus versus eos poros cerebri quorum apertione hoc potest repræsentari. Sic cum quis suam attentionem sistere vult in consideratione unius objecti per aliquod tempus, hæc voluntas per illud tempus retinet glandem inclinatam in eandem partem. Sic denique cum incedere volumus, aut alio modo movere nostrum corpus, hæc voluntas efficit ut glans impellat spiritus ad musculos qui huic rei inserviunt.

ARTICVLVS XLIV.

Vnamquamque voluntatem naturaliter junctam esse cuidam motui glandis; sed vel industria vel habitu eam aliis posse jungi.

ATtamen non semper voluntas excitandi in nobis aliquem motum, aut alium quendam effectum, efficere potest ut eum excitemus; sed mutatio in eo contingit prout natura vel habitus varie unicuique cogitationi unumquemque motum glandis conjunxerint. sic exempli gratia, si quis velit disponere oculos suos ad intuendum objectum remotissimum, hæc voluntas efficit ut pupilla se dilatet; & si velit eos disponere ad intuendum objectum valde propinquum, hæc voluntas facit ut se contrahat: sed si solum cogitetur de pupilla dilatanda, nihil proderit ejus rei habere voluntatem; nec enim ideo dilatabitur, quia natura non junxit motum glandis, qui inservit impellendis spiritibus versus nervum opticum modo convenienti dilatandæ vel contrahendæ pupillæ, cum voluntate eam dilatandi vel contrahendi; sed demum cum voluntate intuendi objecta remota vel proxima. Et cum inter loquendum solum cogitamus de sensu illius rei quam dicere volumus, id facit ut moveamus linguam & labra longè celerius & melius quàm si cogitaremus

ea movere omnibus modis requisitis ad proferenda eadem verba. Quia habitus quem acquisivimus cum disceremus loqui, effecit ut junxerimus actionem animæ, quæ operâ glandis potest movere linguam & labia, cum significatione verborum quæ ex his motibus sequuntur, potius quam cum motibus ipsis.

ARTICVLVS XLV.

Quæ sit animæ potestas respectu Passionum suarum.

PAssiones nostræ nequeunt etiam directè excitari vel auferri per actionem nostræ voluntatis, sed demum indirecte per repræsentationem rerum quæ solent jungi passionibus quas habere volumus,& quæ contrariæ sunt iis quas volumus rejicere. sic ad excitandam in se audaciam, & metum auferendum, non sufficit ejus rei habere voluntatem;sed incumbendum est considerationi rationum, objectorum,aut exemplorum, quæ persuadent periculum non esse magnum; plus semper securitatis esse in defensione quàm in fuga; gloriam & gaudium oriri ex victoria,ex fuga vero nihil præter ægritudinem & pudorem, ac similia.

ARTICVLVS XLVI.

Quid impediat quominus anima possit omninò de suis Passionibus statuere.

ET sane datur ratio specialis quæ impedit quominus anima possit citò mutare vel sistere suas Passiones, propter quam supra posui in earum definitione, quòd non solum producerentur, sed etiam conservarentur & confirmarentur ab aliquo motu speciali spirituum: hæc vero ratio est, quod ferè semper eas comitetur aliqua commotio quæ fit in corde, & per consequens etiam in toto sanguine & spiritibus; ita ut donec cesset hæc commotio,præsentes nostræ cogitationi maneant, eodem modo quo objecta sensibilia illi præsentia sunt, dum agunt in organa nostrorum sensuum. Et quemadmodum anima cum valde attenta est cuidam alteri rei, potest se cohibere ab audiendo parvo strepitu, aut parvo dolore sentiendo, sed non potest pari ratione efficere quin audiat tonitru, vel sentiat ignem qui comburit manum; sic facilè potest superare minores passiones, sed non vehementiores vel fortiores, nisi postquam commotio sanguinis & spirituum sedata fuerit. Id quod voluntas ad sum-

summum facere potest, dum viget hæc commotio, est non consentire illius effectibus, & cohibere plurimos ex motibus ad quos disponit corpus: Exempli gratia; si ira efficiat ut manus erigatur ad percutiendum, voluntas ordinariò eam continere potest; si metus incitet crura ad fugam capessendam, voluntas illa sistere potest; & sic de aliis.

ARTICVLVS XLVII.

In quo consistant conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem & superiorem animæ.

NEc in alio quàm in repugnantia, quæ est inter motus quos corpus per suos spiritus, & anima per suam voluntatem, simul excitare annituntur in glande, consistunt omnes conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem animæ, quæ sensitiva nominatur, & superiorem quæ rationalis est, aut inter appetitus naturales & voluntatem. Nobis enim non nisi una inest anima, quæ in se nullam varietatem partium habet: eadem quæ sensitiva est, est etiam rationalis, & omnes ejus appetitus volitiones sunt. Error per quem ei imponuntur quasi in scena diversæ personæ, quæ ferè semper sibi mutuò contrariæ sint, inde solùm processit, quod non bene distinctæ fuerint ejus functiones à functionibus corporis, cui soli tribuendum est id omne quod in nobis potest observari repugnare nostræ rationi: Adeò ut nulla hîc alia lucta sit, nisi quod cum glandula quæ est in medio cerebri, possit impelli ex una parte ab anima, & ex alia à spiritibus animalibus, qui nil nisi corpora sunt, ut supra dixi, sæpè eveniat ut hæ duæ impulsiones sint contrariæ, & ut fortior impediat effectum alterius. Possunt autem distingui duæ species motuum excitatorum à spiritibus in glande; alii repræsentant animæ objecta quæ movent sensus, aut impressiones quæ reperiuntur in cerebro, & nulla vi utuntur in ejus voluntatem; alii verò utuntur, nimirum illi qui efficiunt passiones vel motus corporis qui eas comitantur. Et quoad primos, etsi sæpe impediant actiones animæ, aut impediantur ab illis, attamen quia non directè contrarii sunt, nulla in illis observatur lucta; sed demum inter ultimos & voluntates quæ illis repugnant: Exempli gratia, inter conatum per quem spiritus impellunt glandem ad inducendum animæ cupiditatem cujusdam rei, & illum per quem anima eam repellit, voluntate quâ vult eandem rem fugere: Et id præcipuè hanc luctam demonstrat,

ſtrat, quòd cùm voluntas non habeat poteſtatem directe excitandi paſſiones, ut jam dictum fuit, cogatur uti arte, & ſeſe applicare ſucceſſivè conſiderationi variarum rerum: unde ſi accidat aliquam ex illis habere vim mutandi ad momentum curſum ſpirituum, contingere poteſt ut quæ ſequitur eâ vi careat, & curſum ſuum illico reſumant, quia diſpoſitio quæ præceſſit in nervis, in corde, & in ſanguine non eſt mutata; quo fit ut anima eodem ferme tempore ſe impelli ſentiat ad eandem rem appetendam & fugiendam. Et inde ſumpta fuit occaſio imaginandi in illa duas potentias quæ inter ſe pugnent. Attamen poteſt adhuc quidam conflictus concipi in eo, quod ſæpè eadem cauſa, quæ excitat in anima aliquam Paſſionem, excitet etiam quoſdam motus in corpore, ad quos anima nihil confert, & quos ſiſtit aut ſiſtere conatur quamprimum eos obſervat. Vt experientiâ conſtat, cùm id quod excitat metum, efficit quoque ut ſpiritus ingrediantur muſculos qui inſerviunt movendis cruribus ad fugiendum, & ut voluntas audaciæ exercendæ eos ſiſtat.

ARTICVLVS XLVIII.

In quo cognoſcatur robur vel imbecillitas animarum; & quodnam infirmiorum ſit vitium.

EX eventu autem horum conflictuum quiſque poteſt cognoſcere robur aut debilitatem ſuæ animæ: nam illi in quibus naturaliter voluntas facilius poteſt vincere Paſſiones, & ſiſtere motus corporis qui eas comitantur, proculdubio habent animas fortiores. ſed nonnulli ſunt qui nunquam poſſunt explorare ſuas vires, quia nunquam pugnare faciunt ſuam voluntatem propriis armis, ſed ſolum iis quæ ipſi præbent aliqui affectus ad reſiſtendum quibuſdam aliis. Mihi propria ejus arma dicuntur, Iudicia firma & determinata de cognitione boni & mali, ſecundùm quæ decrevit actiones vitæ ſuæ dirigere. Et animæ omnium maximè imbecilles ſunt, quarum voluntas non ita ſe determinat ad ſequenda certa quædam Iudicia, ſed ſe patitur ſemper abduci à præſentibus affectibus, qui cum perſæpè ſibi mutuo contrarii ſint, eam per vices in partes ſuas trahunt, & ipsâ utentes ad ipſammet debellandam, in deploratiſſimo ſtatu animam conſtituunt. ſic cùm Metus repræſentat mortem ut ſummum malum, & quod vitari non poteſt niſi fugâ, ſi ambitio ab alia parte repræſentet infamiam hujus fugæ, ut malum pejus morte; hi duo

affectus agitant variè voluntatem, quæ obtemperans modo huic, modo illi, ſibi ipſi perpetuo repugnat, & ſic animam ſervam & miſerrimam reddit.

ARTICVLVS XLIX.

Animæ vim non ſufficere abſque cognitione veritatis.

VErum eſt paucos dari homines tam imbecilles & hæſitabundos, ut nihil velint niſi quod ſua præſens paſſio ipſis dictat: plurimi habent judicia determinata, ſecundùm quæ componunt partem ſuarum actionum. Et quamvis ſæpè hæc judicia ſint falſa, imo innitantur quibuſdam paſſionibus, à quibus voluntas antea paſſa eſt ſe vinci aut ſeduci, attamen quoniam ea ſequi pergit, etiam cum abeſt Paſſio quæ illa produxit, conſiderari poſſunt ut propria illius arma, & cogitari animas robuſtiores vel imbecilliores eſſe, prout poſſunt plus vel minus hæc judicia ſequi, & reſiſtere paſſionibus præſentibus quæ illis contrariæ ſunt. Verumtamen magna differentia eſt inter decreta quæ procedunt ex falſa quadam opinione, & ea quæ nonniſi cognitione veritatis nituntur: quia ultima hæc ſequentes, nunquam procul dubio iſtius conſilii pœnitentia vel dolor ſubibit, cum è contrario ſemper pœnitentia ſequatur priora, poſtquàm eorum error retectus eſt.

ARTICVLVS L.

Nullam tam imbecillem eſſe animam, quæ non poſſit cum bene dirigitur acquirere poteſtatem abſolutam in ſuas paſſiones.

PRodeſt vero hîc ſcire, quod ut jam ſupra dictum fuit, etſi unusquiſque motus glandulæ videatur connexus eſſe per naturam ſingulis ex noſtris cogitationibus ab initio noſtræ vitæ, aliis tamen per habitum jungi poſſint: Vt experientia oſtendit in verbis quæ excitant motus in glande, quæ ſecundùm inſtitutionem naturæ nihil animæ repræſentant præter ſuum ſonum cum voce proferuntur, aut figuram ſuarum literarum cum ſcribuntur, & quæ tamen per habitum qui fuit acquiſitus cogitando de eo quod ſignificant, poſtquam auditus fuerit eorum ſonus, aut eorum literæ inſpectæ, ſolent efficere ut concipiatur hæc ſignificatio potius quam figura literarum

rum aut sonus syllabarum. *Prodest etiam scire, quod etsi motus tam glandis quam spirituum & cerebri, qui repræsentant animæ certa quædam objecta, sint naturaliter juncti cum iis qui excitant in illa quasdam Passiones, possint tamen per habitum inde separari, & jungi aliis valdè differentibus; Imò quod hic habitus possit acquiri per unicam actionem, nec longum usum postulet. Sic cum reperitur ex inopinato res quædam valdè sordida in cibo qui magno cum appetitu comedebatur, inopinatus ille casus ita potest mutare dispositionem cerebri, ut postea nequeat videri talis cibus nisi cum horrore, cùm antea comederetur cum delectatione. Quin idem in bestiis potest observari: nam etsi ratione careant & forte omni cogitatione, omnes tamen motus spirituum & glandis qui excitant in nobis Passiones, in illis quoque sunt, & inserviunt conservandis & confirmandis, non ut in nobis Affectibus, sed motibus nervorum & musculorum qui eos comitari solent. Sic cum canis videt perdicem, naturaliter fertur ut in eam incurrat; & cum audit sclopetum displodi, ille strepitus naturaliter eum ad fugam incitat; attamen ordinario ita instituuntur canes venatici, ut visâ perdice subsistant, & ad displosionis strepitum quem postea audiunt, ad eam currant. Hæc autem scire refert, ut quisque contendat regere suos Affectus: Nam cum haud ita magnâ industriâ mutari possint motus cerebri in animalibus ratione destitutis, evidens est id melius in hominibus posse fieri, & eos ipsos qui imbecilliores animas habent posse acquirere imperium absolutissimum in omnes suas Passiones, si sat industriæ adhiberetur ad eos instituendos & dirigendos.

PASSIONES ANIMÆ;

SECVNDA PARS.

De numero & ordine Passionum, & explicatio sex Primitivarum.

ARTICVLVS LI.

Quænam sint primæ Passionum causæ.

CONstat ex superioribus ultimam & proximam causam Passionum animæ, non aliam esse quàm agitationem quâ spiritus movent glandulam quæ est in medio cerebri. Verum id non sufficit eis à se mutuo distinguendis: Inquirendum in earum origines, & examinandæ sunt primæ illarum causæ. Quamvis autem quandoque possint effici ab actione animæ se determinantis ad hæc vel illa objecta concipienda; quin etiam solo corporis temperamento, aut impressionibus quæ casu occurrunt in cerebro; ut accidit cum nos ita vel tristes vel lætos sentimus, ut causam hujus tristitiæ aut lætitiæ nequeamus assignare: Apparet tamen ex prædictis, easdem omnes posse excitari ab objectis quæ movent sensus, & hæc objecta esse earum causas frequentiores & magis principales. Vnde sequitur quod ad eas omnes reperiendas, sufficiat considerare omnes effectus horum objectorum.

ARTICVLVS LII.

Quinam sit earum usus & quomodo enumerari possint.

ADhæc observo objecta quæ movent sensus, non excitare in nobis varios Affectus ratione omnium varietatum quas habent, sed solùm ratione variorum modorum quibus nobis vel prodesse vel nocere, aut in genere ad nos spectare possunt: Et usum omnium Passionum in eo solo consistere, quòd disponant animam ad res eas expetendas, quas naturanobis dictat esse utiles, & persistnedum

in

in ea voluntate; prout etiam eadem agitatio ſpirituum quæ ſolet eas producere, diſponit corpus ad motus qui inſerviunt earundem rerum executioni. Ideo qui illas enumeraturus eſt, debet duntaxat ordine examinare quot variis modis, qui ad nos ſpectent, poſſint noſtri ſenſus moveri à ſuis objectis. Hîc igitur enumerabo præcipuas Paſſiones, ſecundùm ordinem quo ita poſſunt reperiri.

Ordo & enumeratiō Paſſionum.

ARTICVLVS LIII.

Admiratio.

QVamprimum nobis occurrit aliquod inſolitum objectum, & quod novum eſſe judicamus, aut valdè differens ab eo quod antea noveramus, vel ſupponebamus eſſe debere, id efficit ut illud admiremur & eo percellamur. Et quia hoc contingere poteſt antequam ullo modo cognoſcamus num illud objectum ſit nobis conveniens nec ne, ***Admiratio*** mihi videtur eſſe prima omnium Paſſionum: Nec habet contrarium; quia ſi objectum quod ſeſe offert nihil in ſe habeat inſoliti, eo nullo modo commovemur, & illud abſque Paſſione conſideramus.

ARTICVLVS LIV.

Exiſtimatio & Contemptus, Generoſitas aut Superbia, & Humilitas aut Abjectio.

ADmirationi juncta eſt ***Exiſtimatio*** vel ***Contemptus***, prout vel magnitudinem vel parvitatem objecti admiramur: Eodemque modo poſſumus noſmet ipſos vel exiſtimare vel contemnere; unde oriuntur Paſſiones, & conſequenter Habitus ***Magnanimitatis*** aut ***Superbiæ***, & ***Humilitatis*** vel ***Abjectionis***.

ARTICVLVS LV.

Veneratio & Deſpectus.

VErum cum magnifacimus vel parvifacimus alia objecta, quæ conſideramus ut liberas cauſas capaces benè vel malè agendi, ab Exiſtimatione procedit ***Veneratio***, & à ſimplici parvi æſtimatione ***Deſpectus***.

Articulus LVI.
Amor & Odium.

OMnes autem præcedentes Passiones possunt ita in nobis excitari, ut nullo modo deprehendamus utrum objectum, quod eas excitat, bonum sit vel malum. Verùm cum aliquid ut bonum respectu nostri, id est ut nobis conveniens, nobis repræsentatur, id sui *Amorem* excitat; Et cum nobis offertur ut malum aut noxium, id nos stimulat ad *Odium*.

Articulus LVII.
Cupiditas.

AB eadem consideratione boni & mali nascuntur cæteræ Passiones; sed eas in ordinem redacturus distinguo tempora, & considerans eas multo magis nos ferre in futuri, quam præsentis vel præteriti considerationem, ordior à *Cupiditate*. Non solùm enim cùm appetitur acquisitio boni quod adhuc abest, aut evitatio mali quod judicatur evenire posse, sed cum etiam solùm exoptatur conservatio cujusdam boni aut absentia cujusdam mali, quò demum extendi hæc Passio potest, liquet eam semper futurum respicere.

Articulus LVIII.
Spes, Metus, Zelotypia, securitas, & Desperatio.

SVfficit cogitare acquisitionem boni vel fugam mali Possibilem esse, ut illius cupiditas excitetur; sed cùm præterea consideratur num facilè vel difficilè sit rem cupitam obtinere, id quod nobis magnam rei consequendæ facilitatem repræsentat, excitat *Spem*; & id quod ejusdem potiundæ difficultatem repræsentat excitat *Timorem*, cujus *Zelotypia* species est. Et cum spes summa est, mutat naturam & vocatur *Securitas*, sive *Fiducia*; prout è contrario extremus metus fit *Desperatio*.

Articulus LIX.
Animi fluctuatio, Animositas, Audacia, Æmulatio, Pusillanimitas, & Consternatio.

ATque sic possumus sperare & metuere, licet eventus rei expectatæ à nobis nullo modo pendeat; Verum ubi offertur ut pendens à nobis, difficultas subesse potest in electione mediorum aut in executione. A prima procedit *Animi fluctuatio*, quâ disponimur ad deli-

deliberandum & consultandum: Vltimæ sese opponit *Animositas* sive *Audacia*, cujus *Æmulatio* species est. Et *Pusillanimitas* contraria Animositati est, sicut *Terror* aut *Consternatio* Audaciæ.

ARTICVLVS LX.
Synteresis.

VBi vero quis se determinaverit ad quampiam actionem, nondum Animi fluctuatione sive hæsitatione deposita, id producit *Synteresin* sive conscientiæ *morsum*, qui non respicit futurum ut affectus præcedentes, sed præsens aut præteritum.

ARTICVLVS LXI.
Gaudium & Tristitia.

ET consideratio præsentis boni excitat in nobis *Gaudium*, præsentis mali *Tristitiam*; cum bonum vel malum nobis proponitur ceu ad nos spectans.

ARTICVLVS LXII.
Irrisio, Invidia, Commiseratio.

SEd cum nobis proponitur ut pertinens ad alios homines, eos dignos vel indignos illius existimare possumus: Vbi digni illius à nobis reputantur, id nullam in nobis aliam passionem præter Lætitiam excitat, quatenus nobis volupe est videre res evenire ut convenit: solummodo cum hac differentia, quod Lætitia quæ venit ex bono seria sit; Eam verò quæ venit ex malo comitetur irrisio, sed si eos indignos alterutrius existimaverimus, bonum excitat *Invidiam*, & malum *Commiserationem*, quæ sunt species Tristitiæ. Quin etiam observandum, easdem Passions quæ referuntur ad bona vel mala præsentia, posse sæpè etiam referri ad futura, quatenus præconcepta opinio de eorum futuritione illa repræsentat ut præsentia.

ARTICVLVS LXIII.
Acquiescentia in se ipso & Pœnitentia.

POssumus quoque considerare causam boni aut mali, tam præsentis quam præteriti. Et bonum quod à nobis ipsis præstitum fuit, dat

dat nobis acquiescentiam interiorem, quæ omnium aliarum Passionum dulcissima est; cum è contrario malum excitet *Pœnitentiam*, quæ omnium amarissima est.

ARTICVLVS LXIV.

Favor & Gratitudo.

SEd bonum quod præstitum fuit ab aliis, efficit ut illos *Favore* prosequamur, quamvis id nobis factum non sit: At si nobis, favori jungimus *Grati* animi officium.

ARTICVLVS LXV.

Indignatio & Ira.

SImili ratione malum ab aliis patratum, cùm ad nos non refertur, efficit solùm ut illis *Indignemur*, sed cum refertur ad nos, movet etiam *Iram*.

ARTICVLVS LXVI.

Gloria & Pudor.

BOnum insuper quod est vel quod fuit in nobis, si referatur ad opinionem quam alii de eo concipere possunt, excitat in nobis *Gloriam*, & malum *Pudorem*.

ARTICVLVS LXVII.

Fastidium, Desiderium, & Hilaritas.

ET quandoque duratio boni gignit *Satietatem* sive *Fastidium*, cùm mali duratio minuat *Tristitiam*. Denique ex bono præterito nascitur *Desiderium*, quod species Tristitiæ est, & ex malo præterito *Hilaritas* quæ est species Lætitiæ.

ARTICVLVS LXVIII.

Cur hæc enumeratio Passionum differat ab ea quæ vulgo recepta est.

ECce ordo qui mihi videtur optimus enumerandis Passionibus; in quo non nescio me recedere ab opinione eorum omnium

qui

qui de illis antehac scripserunt; sed non absque sontica causa: Nam derivant suam enumerationem ex eo quod distinguunt in parte sensitiva animæ duos appetitus, quorum unum vocant *Concupiscibilem*, alterum *Irascibilem*. Et quoniam nullam in anima agnosco distinctionem partium, ut supra dixi, id mihi videtur nihil aliud significare quam quod habeat duas facultates, unam concupiscendi, alteram irascendi: sed cum similiter habeat facultates admirandi, amandi, sperandi, metuendi, atque sic in se recipiendi singulos alios Affectus, aut ea agendi ad quæ hi Affectus eam impellunt, non video cur voluerint eas omnes referre ad Concupiscentiam vel Iram. Adde quod eorum enumeratio non comprehendit omnes præcipuas Passiones, ut hanc meam credo facere. De præcipuis solùm loquor, quia plures aliæ speciaiores adhuc possent distingui, & earum numerus indefinitus est.

ARTICVLVS LXIX.

Non dari nisi sex Primitivas Passiones.

VErum numerus simplicium & primitivarum non est adeo magnus. si enim percurramus eas omnes quas enumeravi, facile poterit observari sex tantùm tales esse, nimirum Admirationem, Amorem, Odium, Cupiditatem, Lætitiam & Mœrorem; & cæteras omnes compo*s*i ex quibusdam harum sex aut earum esse species. Idcirco ne earum multitudo intricet Lectores, tractabo hîc separatim de his sex Primitivis, & postea ostendam quomodo cæteræ omnes ab illis originem trahant.

ARTICVLVS LXX.

De Admiratione.

Ejus definitio & causa.

ADmiratio est subitanea animæ occupatio, quâ fertur in considerationem attentam objectorum quæ ipsi videntur rara & extraordinaria. Sic autem primum producitur ab impressione quæ extat in cerebro, quæque repræsentat objectum ut rarum, & per consequens dignum maximâ consideratione; tum deinde per motum spirituum qui dispositi sunt ab hac impressione, ut magna vi

tendant versus locum cerebri in quo est, ad eam ibi corroborandam & conservandam; prout quoque ab ipsa disponuntur ad transeundum inde in musculos, qui inserviunt retinendis organis sensuum in eodem situ in quo sunt, ut ab illis insuper conservetur, si modo per illos formata fuerit.

Articulus LXXI.

Nullam mutationem accidere in corde vel in sanguine in hac Passione.

ET huic Passioni hoc speciatim convenit, quod observari nequeat ullam mutationem in corde & in sanguine, ut in aliis affectibus evenit, eam comitari. Cujus rei ratio est, quod cum non habeat bonum vel malum pro objecto, sed solummodò cognitionem rei quam miramur, nullam etiam relationem habeat cum corde & sanguine, à quibus pendet omne bonum corporis, sed solummodò cum cerebro, in quo sunt organa sensuum quæ inserviunt huic cognitioni.

Articulus LXXII.

In quo consistat vis Admirationis.

ID quod non impedit quominus magnam vim habeat, propter repentinam occupationem, id est adventum subitaneum & inopinatum impressionis qui mutat motum spirituum: quæ occupatio repentina, propria & specialis est huic Passioni; adeo ut cum in aliis reperitur, quemadmodum solet reperiri ferè in omnibus, & eas augere, id ideo eveniat quod illis Admiratio juncta sit. Ejus autem vis pendet ex duabus rebus, nimirum novitate, & quod motus quem efficit sit ab initio ἐν ἀκμῇ, seu omne suum robur habeat. Nam certum est talem motum efficaciorem esse iis, qui cum primo debiles sint, nec crescant nisi paulatim, possunt facilè averti: certum quoque est objecta sensuum quæ sunt nova, tangere cerebrum in quibusdam partibus, in quibus tangi non solet; quæ partes teneriores cùm sint aut minus firmæ iis quas agitatio frequens induravit, id auget effectus motuum quos ibi excitant. Quod incredibile nemini videbitur, si consideretur parem esse rationem, quæ facit ut cum plantæ nostrorum pedum assuetæ sint tactui satis aspero, ob gravita-

gravitatem corporis quod portant, parum ſentiamus hunc tactum cum incedimus, cum è contrario alius longè mollior & lenior quo titillantur, nobis fermè intolerabilis ſit, ideo ſolum quia nobis ordinarius non eſt.

ARTICVLVS LXXIII.

Quid ſit Stupor.

ET hæc Occupatio repentina tantum poteſt ad efficiendum ut ſpiritus, qui ſunt in cavitatibus cerebri,ſuos curſus capiant verſus locum in quo eſt impreſſio objecti quod miramur,ut eos omnes quandoque eò impellat, & efficiat ut adeo ſint occupati in conſervanda hac impreſſione, ut alii nulli inde in muſculos tranſeant, aut ullo modo deflectant à primis veſtigiis quæ ſequuti ſunt in cerebro: unde fit ut totum corpus immobile maneat inſtar ſtatuæ, & nonniſi prima quæ ſe obtulerat objecti facies poſſit obſervari, neque per conſequens acquiri ſpecialior ejus cognitio. Atque iſtud eſt quod vulgo dicitur *ſtupere* vel *attonitum eſſe*; Eſtque *Stupor* exceſſus Admirationis, qui nunquam niſi malus eſſe poteſt.

ARTICVLVS LXXIV.

Cui uſui inſerviant omnes Paſſiones, & cui noceant.

FAcilè autem eſt cognoſcere ex iis quæ ſupra dicta fuerunt, utilitatem omnium Paſſionum in eo demum conſiſtere, quod confirment & perſeverare faciant in anima cogitationes quas ei bonum eſt conſervare, & quæ alioquin facilè poſſent obliterari: prout etiam omne malum quod efficere poſſunt in eò ſitum eſt, quod confirment & conſervent has cogitationes plus quàm expedit, aut alias confirment & conſervent quibus immanere bonum non eſt.

ARTICVLVS LXXV.

Ad quid ſpecialiter inſerviat Admiratio.

AC ſpeciatim de Admiratione poteſt dici, eam eſſe utilem in eo quod efficit ut diſcamus & retineamus in memoria noſtra ea quæ antea ignoravimus. Nihil enim miramur niſi quod nobis videtur rarum & extraordinarium. Et nihil nobis tale poteſt videri niſi

quia id ignoravimus, aut etiam quia differt ab iis quæ scivimus: nam ex hac differentia fit ut extraordinarium dicatur. Quamvis autem id quod anteà nobis ignotum erat, se recenter offerat nostro Intellectui, aut nostris sensibus, non ideo tamen illud in nostra memoria retinemus, nisi Idea quam ejus habemus corroboretur in nostro cerebro per aliquam Passionem, aut etiam per applicationem nostri Intellectus, quem voluntas nostra determinat ad attentionem & reflexionem specialem. Et aliæ Passiones eo facere possunt, ut ea observentur quæ apparent bona vel mala; sed sola illa admiramur quæ rara videntur. Quare videmus eos qui nullâ inclinatione naturali ad hanc Passionem feruntur, vulgo valdè indoctos esse.

Articulus LXXVI.

In quo illa nocere possit. Et quomodo ejus defectus possit suppleri, & corrigi excessus.

Sed sæpius evenit ut potius nimis miremur & percellamur, iis rebus observatis quæ vel nullam vel ferè nullam considerationem merentur; quàm ut non satis admiremur: Quod sane omnino potest auferre aut pervertere usum rationis. Idcirco etsi prosit natum esse cum aliqua inclinatione ad hanc Passionem, quod sic disponamur ad acquisitionem scientiarum, debemus tamen postmodum conari eam excutere quantum in nobis est. Nam facile est supplere ejus defectum per reflexionem & attentionem specialem, ad quam voluntas nostra semper potest obligare intellectum nostrum, cum judicamus rem quæ sese offert id exigere. Sed nullum aliud remedium est prævertendæ nimiæ admirationi, quam acquirere cognitionem plurimarum rerum, & sese exercere in Theoria omnium earum quæ rariores & magis inusitatæ possunt videri.

Articulus LXXVII.

Quod nec stupidiores, nec doctiores in Admirationem magis ferantur.

Cæterum etsi soli hebetes & stupidi non ferantur naturaliter in Admirationem, non inde sequitur sapientiores in eam procliviores esse: sed id maxime iis contingit, qui etsi ingenio non sint destituti, non tamen magnificè nimis de sua eruditione sentiunt.

ARTICVLVS LXXVIII.

Ejus excessum posse abire in Habitum, ubi ejus correctio negligitur.

ETsi verò hæc Passio videatur usu minui, quia quò plura occurrunt rara quæ miremur, eò magis assuescimus desinere ea mirari, & cogitare cætera omnia quæ postmodum offerri possunt esse vulgaria; Attamen cum excedit, & efficit ut sistatur attentio in sola prima imagine objectorum quæ sese obtulerunt, nulla ulteriori cognitione eorum comparatâ, post se relinquit habitum, qui disponit animam ad subsistendum eodem modo in omnibus aliis objectis quæ sese offerunt, si modo ei aliquantulum nova appareant. Atque id est quod fovet diutius morbum eorum qui cœcè curiosi sunt, id est, qui inquirunt in rara eo solum fine ut ea mirentur, non ut ea cognoscant; nam paulatim ita fiunt miriones, ut nullius momenti res non minus possint eos detinere, quàm illæ quarum inquisitio longè utilior foret.

ARTICVLVS LXXIX.

Definitiones Amoris & Odii.

AMor est commotio animæ, producta motu spirituum, qui eam incitat ad se voluntate jungendum objectis quæ ipsi convenientia videntur. Et *Odium* est commotio producta à spiritibus, quæ animam ad id incitat ut velit separari ab objectis quæ illi offeruntur ut noxia. Dico has commotiones productas esse à spiritibus, quò distinguam Amorem & Odium quæ sunt Passiones & pendent à corpore, tam à Iudiciis quæ etiam eò ferunt animam ut se ultro jungat rebus quas existimat bonas, & se separet ab eis quas existimat malas, quàm à Commotionibus illis quas hæc sola Iudicia excitant in anima.

ARTICVLVS LXXX.

Quid sit se Iungere vel separare voluntate.

CÆterum voce *Voluntatis* non hìc intelligo Cupiditatem, quæ est specialis Passio & futurum respicit, sed consensum per quem nos consideramus ceu jam junctos rei amatæ, concepto quodam ve-

luti toto cujus nos nonnisi partem unam esse arbitremur, & rem amatam alteram. Vt è contrario in odio nos consideramus solos ut totum, penitus separatum à re quam aversamur.

Articulus LXXXI.

De distinctione solita fieri inter Amorem Concupiscentiæ & Benevolentiæ.

Distinguunt autem vulgo duas species Amoris, quarum prima vocatur Amor *benevolentiæ*, id est qui incitat ad bene volendum rei quam amamus; Altera vocatur Amor *concupiscentiæ*, id est qui efficit ut rem amatam cupiamus. Sed mihi videtur hæc distinctio respicere solum effectus Amoris, non ejus essentiam. Nam quam primum quis se voluntate junxerit cuidam objecto, cujuscunque demum naturæ fuerit, benevolentiâ quoque fertur in illud, id est ei quoque voluntate adjungit res quas ipsi convenientes credit, qui unus est ex præcipuis Amoris effectis. Et, si judicetur bonum fore illud possidere, aut ipsi associari alio modo quam voluntate, appetitur: quod etiam inter frequentiores Amoris effectus censeri debet.

Articulus LXXXII.

Quomodo Passiones valde differentes conveniant in eo quod Amoris participes sunt.

Nec etiam opus est distinguere tot species Amoris, quot sunt varia objecta quæ possunt amari. Nam, exempli gratia, etsi Passiones quibus ambitiosus fertur ad gloriam, Avarus ad opes, Ebriosus ad vinum, Libidinosus ad mulierem quam vult comprimere, vir honestus ad amicum suum vel suam amasiam, & bonus Pater ad suos liberos, inter se multum differant, tamen in eo quod ex Amore participant similes sunt. Sed quatuor priorum Amor non aliud spectat quam possessionem objectorum ad quæ ipsorum fertur Passio, nihilque habent Amoris pro objectis ipsis, sed cupiditatem duntaxat quibusdam aliis specialibus passionibus commixtam. Cum è contrario Amor quo fertur bonus Parens in suos liberos adeo purus sit, ut nihil ab ipsis consequi cupiat, nec eos aliter possidere velit quàm jam habet; vel illis jungi arctius quam jam est; sed eos considerans tanquàm alios seipsos, quærit eorum bonum ut suum

pro-

proprium; quin etiam majori cum cura, utpote cum concipiat se & illos unum totum constituere, cujus melior pars ipse non sit, sæpe eorum utilitatem suæ præfert, nec metuit se perdere ut eos servet. Dilectio quâ honesti viri prosequuntur suos amicos ejusdem est naturæ, etsi rarò ejusdem perfectionis. Ea quoque quâ erga suam Amasiam feruntur multum illius participat, sed etiam aliquantulum alterius.

ARTICVLVS LXXXIII.

De differentia quæ est inter simplicem Benevolentiam, Amicitiam, & Devotionem.

POtest, meo judicio, meliori cum ratione distingui Amor, secundùm existimationem in qua sit res amata ipsiusmet amantis respectu. Nam cum minoris fit à quopiam objectum amoris seipso, simplex est Propensio vel *Benevolentia*; cùm amans illud æquè ac se existimat, id vocatur *Amicitia*; & cum majoris facit, illa Passio potest nominari *Devotio*. Ita potest amari flos, avis, equus; verum nisi mens planè læva fuerit, Amicitiâ nemo nisi erga homines ferri potest: qui adeo sunt objectum hujus Passionis, ut nemo ita imperfectus detur quin cum ipso perfectissimæ amicitiæ nexu vinciri nequeat alter, qui putaverit se ab ipso amari, & animam verè nobilem & generosam habuerit; juxta id quod explicabitur inferiùs in Art. 154 & 156. Quod attinet Devotionem, ipsius principale objectum procul dubio est supremum Numen, erga quod non potest non esse devotus qui illud ut oportet cognoverit. Sed potest quoque Devotio ferri in Principem, in Patriam, in Civitatem ubi habitat, imò in privatum quempiam, quem quis pluris quàm seipsum fecerit. Differentia autem quæ est inter has tres species Amoris, apparet præcipuè ex eorum effectibus; Cum enim in singulis amans se consideret ut junctum & unitum rei amatæ, semper paratus est deserere minimam partem totius quod cum illa constituit, ad conservandam alteram. Vnde fit ut in simplici Benevolentia semper amans seipsum præferat rei amatæ; Sed è contrario in Devotione, adeo semper sibi præfert rem amatam, ut non metuat mori ejus conservandæ studio. Cujus sæpè visa fuerunt exempla in iis qui sese ultro exposuerunt morti certæ pro defensione sui Principis, aut suæ Civitatis, imo aliquando pro privatis hominibus quibus se speciatim devoverant.

ARTI-

ARTICVLVS LXXXIV.

Non tot esse Odii species quot Amoris.

Cæterum quamvis Odium directe opponatur Amori, tamen non distinguitur in tot species, eo quod non ita observatur differentia quæ est inter mala à quibus voluntate separamur, quam ea quæ est inter bona quibus jungimur.

ARTICVLVS LXXXV.

De Complacentia & Complacentia & Horrore.

VNicam tantum distinctionem notatu dignam reperio, quæ sit par in utroque: consistit autem in eo quod objecta tam Amoris quàm Odii, possunt repræsentari animæ per sensus externos, aut per internos, & propriam suam rationem. Nam vulgo vocamus bonum aut malum, quod sensus nostri interni aut ratio nostra conveniens nobis esse judicat, vel contrarium nostræ naturæ; sed vocamus pulchrum aut deforme, quod ita nobis repræsentatur per sensus nostros externos, præcipuè per visum, qui solus hac in re præpollet cæteris. Vnde nascuntur duæ species Amoris, is nempe qui fertur in res bonas, & is qui fertur in pulchras, cui nomen *Complacentiæ* dari potest, ne cum alio confundatur, vel etiam cum Cupiditate, cui nomen Amoris sæpè tribuitur. Et inde nascuntur eodem modo duo genera Odii, quorum alterum refertur ad mala, alterum ad deformia; & hoc distinctionis ergò potest appellari *Horror* aut *Aversio*. Verum hìc inprimis notandum, has Passiones Complacentiæ & Horroris solere violentiores esse cæteris speciebus Amoris aut Odii, quia quod ad animam venit per sensus eam magis afficit, quàm quod illi repræsentatur à ratione; licet ut plurimum minus habeant veritatis; adeo ut hæ ex omnibus Passionibus magis fallant & diligentius cavendæ sint.

ARTICVLVS LXXXVI.

Definitio Cupiditatis.

PAssio *Cupiditatis* est agitatio animæ producta à spiritibus, per quam disponitur ad volendum in futurum res quas sibi repræsen-

ſentat convenientes. Ita non ſolum appetitur præſentia boni abſentis, ſed etiam conſervatio præſentis: Quinimo abſentia mali, tam ejus quod jam habetur, quàm illius quod creditur poſſe in futurum evenire.

ARTICVLVS LXXXVII.

Cupiditatem eſſe Paſſionem quæ non habet contrarium.

SCio equidem vulgo in ſcholis opponi Paſſionem quæ tendit in bonum, & quæ ſola nominatur *Cupiditas* vel *Deſiderium*, ei quæ tendit ad fugam mali, quæ vocatur *Averſio*. Sed cum nullum detur bonum cujus privatio malum non ſit, nec ullum malum, ceu quid poſitivi conſideratum, cujus privatio non ſit bonum; & cùm quærendo, exempli gratiâ, divitias, neceſſariò fugiatur Paupertas, ac fugiendo morbos, quæratur Sanitas, & ſic de aliis;mihi videtur eundem ſemper eſſe motum, qui ſimul fert ad proſecutionem boni & ad fugam mali quod ipſi contrarium eſt. Obſervo ſolummodo in illis hanc differentiam, quod cupiditatem cùm tendit ad aliquod bonum, comitentur Amor, tum Spes & Lætitia: ſed cum eadem Cupiditas intendit fugam mali huic bono contrarii, illam comitantur Odium, Metus & Triſtitia; unde fit ut eam nobis contrariam eſſe judicemus: ſed ſi conſideretur cum æqualiter refertur eodem tempore ad quoddam bonum ut illud quærat, & ad malum oppoſitum ut illud vitet, evidenter apparere poterit unicam eſſe Paſſionem quæ præſtat utrumque.

ARTICVLVS LXXXVIII.

Quæ ſint ejus diverſæ ſpecies.

PRæſtaret potius diſtinguere Cupiditatem in tot diverſas ſpecies, quot varia ſunt objecta quæ quæruntur. Nam exempli gratiâ *Curioſitas*, quæ nihil aliud eſt quam cupiditas cognoſcendi, differt multum à cupiditate *gloriæ*, & hæc à *Vindictæ* appetitu, & ſic de aliis. Sed ſufficit hic ſcire tot illius eſſe ſpecies, quot ſunt Amoris aut Odii; & notatu digniores ac validiores eas eſſe quæ naſcuntur ex Complacentia & Horrore.

ARTICVLVS LXXXIX.

Qualis sit cupiditas quæ ex Horrore nascitur.

ETsi autem una tantum sit cupiditas quæ tendit ad prosecutionem boni, & fugam mali ipsi contrarii, ut dictum fuit, non ideo tamen ea quæ nascitur ex Complacentia, minus differt ab illa quæ oritur ex Horrore. Nam hæc Complacentia & hic Horror, quæ revera contraria sunt, non sunt illud bonum & malum quæ pro objectis sunt his cupiditatibus, sed solummodò duæ commotiones animæ, quæ eam disponunt ad quærendum duas res valde differentes Scilicet Horror à natura institutus est ad repræsentandam animæ mortem subitaneam & inopinatam; adeo ut quamvis aliquando vel solus tactus vermiculi, aut strepitus folii tremuli, aut umbra nostra Horrorem incutiat, primo obtutu tantum commotionis sentiamus, ac si quoddam periculum evidens mortis sese sensibus offerret; Quod producit subitò agitationem, quæ efficit ut anima explicet omnes suas vires ad vitandam tam præsentem perniciem: hæc species ea est cupiditatis quæ vulgo appellatur Fuga aut Aversio.

ARTICVLVS CX.

Qualis sit illa quæ nascitur ex Complacentia.

COntra *Complacentia* est specialiter instituta à Natura ad repræsentandam fruitionem ejus quod arridet, ut summum bonorum quæ ad hominem pertinent; quod efficit ut ea fruitio enixe cupiatur. Verum est dari varias Complacentiæ species, nec cupiditates omnes quæ ex illis nascuntur esse æqualiter potentes. Nam exempli gratia, pulchritudo florum nos solummodò ad eos intuendos incitat, & fructuum ad eos comedendos; sed præcipua est quæ provenit à perfectionibus quas quis imaginatur in aliqua persona quam credit posse fieri alterum seipsum; nam cum discrimine sexus, quam natura inter homines ut inter animalia bruta posuit, quasdam etiam collocavit impressiones in cerebro, quæ faciunt ut certa quadam ætate, & certo quodam tempore, nos consideremus ut imperfectos, & ceu nonnisi mediam partem constituentes unius totius, cujus persona alterius sexus debeat esse altera pars; ita ut acquisitio hujus mediæ partis confusè repræsentetur à Natura ut maximum omnium

quæ

quæ excogitari possunt bonorum. Et quamvis conspiciantur plures aliæ personæ illius alterius sexus, non ideo tamen exoptantur plures eodem tempore, quia Natura non facit imaginari plus unâ mediâ parte opus esse; sed ubi observatur aliquid in una, quod magis arridet quam quæ deprehenduntur eodem tempore in aliis, id determinat animam, ut sentiat pro illa sola omnem inclinationem, quam Natura ipsi dat ad quærendum bonum illud quod ipsi repræsentat ut maximum quo frui possit. Et hæc inclinatio aut hæc cupiditas quæ sic nascitur ex Complacentia, nomine Amoris frequentius exprimitur, quam ille ipse Affectus Amoris, qui supra fuit descriptus: habet etiam insolentiores effectus; & is est qui suppeditat præcipuam materiam Fabulonibus & Poëtis.

ARTICVLVS XCI.

Definitio Lætitiæ.

LÆtitia est jucunda commotio animæ, in qua consistit possessio boni quod impressiones cerebri ei repræsentant ut suum. Dico in hac commotione consistere possessionem boni; nam revera anima nullum alium fructum percipit omnium bonorum quæ possidet; & dum nullam ex illis capit Lætitiam, dici potest quod illis non magis fruatur quam si ea non possideret. Addo etiam esse bonum quod impressiones cerebri ipsi repræsentant ut suum, ne confundatur hæc Lætitia quæ Passio est, cum lætitia pure intellectuali, quæ animam subit per solam actionem animæ, & quam possumus dicere esse Iucundam commotionem excitatam in illa à semetipsa, in qua consistit possessio boni quod ejus intellectus ipsi ut suum repræsentat. Revera tamen quamdiu anima juncta est corpori, vix potest fieri quin hæc lætitia intellectualis eam comitem habeat quæ Passio est. Nam quam primum intellectus noster observat nos possidere aliquod bonum, etsi illud bonum adeo differat ab omni eo quod pertinet ad corpus, ut omnino imaginabile non sit, imaginatio tamen statim aliquam in cerebro facit impressionem, ex qua sequitur motus spirituum, qui excitat lætitiæ affectum.

Articulus XCII.

Definitio Tristitiæ.

Tristitia est languor ingratus, in quo consistit incommoditas quæ obvenit animæ ex malo aut defectu quem impressiones cerebri ipsi repræsentant ut suum. Datur quoque Tristitia intellectualis, quæ non est Affectus, sed eum semper ferè sibi adjunctum habet.

Articulus XCIII.

Quæ sint causæ harum duarum Passionum.

Cum autem Lætitia vel Tristitia intellectualis sic eam excitat quæ Passio est, earum causa satis evidens est. Quin constat ex definitionibus earum lætitiam oriri ex opinione possessionis alicujus boni, & Tristitiam ex opinione adhæsionis alicujus mali vel defectus. Sed sæpè evenit ut quis vel lætum vel tristem se sentiat, etsi tam distinctè nequeat observare bonum vel malum ex quo id procedat; nimirum cum illud bonum vel malum impressiones suas facit in cerebro absque operâ animæ, quandoque quod nonnisi ad corpus pertineat, & quandoque etiam quòd licèt spectet ad animam, non consideretur tamen ab ea ut bonum vel malum, sed sub aliqua alia forma, cujus impressio in cerebro cum boni & mali impressione juncta est.

Articulus XCIV.

Quomodo hi Affectus excitentur à bonis & malis quæ nil nisi corpus spectant; & in quo consistat Titillatio & Dolor.

Sic cum plenâ fruimur sanitate, & cum cœlum solito serenius est, in nobis sentimus aliquam hilaritatem quæ à nulla intellectus functione provenit, sed solummodo ab impressionibus quas motus spirituum in cerebro excitat. Et eodem modo nos tristes sentimus cum corpus non bene habet, quamvis nesciamus id male se habere. Sic titillationem sensuum adeo prope insequitur Lætitia, & dolorem Tristitia, ut plerique homines ea non distinguant. Attamen tantopere differunt, ut aliquando possint cum gaudio sustineri dolores, & titillationes excitari quæ displiceant. Verum causa propter quam

quam ut plurimum lætitia ex titillatione ſequitur, eſt, quod omnis ſic dicta titillatio, aut jucunda ſenſatio, conſiſtit in eo quod objecta ſenſuum excitant aliquem motum in nervis, qui poſſet ipſis nocere, niſi ſatis virium haberent ad reſiſtendum illi, aut niſi corpus bene diſpoſitum eſſet; quod efficit in cerebro impreſſionem, quæ cum inſtituta ſit à Natura ad conteſtandam hanc bonam diſpoſitionem & robur, eam animæ exhibet ut bonum quod ad ipſam pertinet, quatenus cum corpore juncta eſt, & ita in ea excitat lætitiam. Eadem fere ratio eſt propter quam naturaliter volupe eſt ſentire ſe commoveri ad omnes ſpecies Paſſionum, imo ad Triſtitiam & Odium, quando non aliunde orti ſunt illi Affectus, quàm à variis eventibus qui in Theatris exhibentur, aut ab aliis ſimilibus ſubjectis, quæ cum nobis nullo modo nocere poſſint, videntur titillare noſtram animam eam tangendo. Ideo verò dolor ordinario producit Triſtitiam, quòd ſenſus qui dolor dicitur, oriatur ſemper ab aliqua actione tam violenta ut lædat nervos; adeo ut cum à Natura inſtitutus ſit ad ſignificandum animæ damnum quod patitur corpus per hanc actionem, & ejus imbecillitatem in eo quod reſiſtere illi non potuerit, ipſi repræſentet utrumque ceu mala ſibi ſemper ingrata, niſi cum ea producunt bona quæ pluris facit.

ARTICVLVS XCV.

Quomodo etiam poſſint excitari à bonis & malis quæ anima non obſervat, etiamſi ad ipſam pertineant; ut voluptas quæ oritur ex eo quod quis ſe in periculum conjecerit, aut mali præteriti meminerit.

SIc voluptas quam ſæpe capiunt juvenes difficilia quædam aggrediendo, & ſe maximis periculis objiciendo, etſi nullam inde vel utilitatem vel gloriam ſperent, oritur ex ea cogitatione quod res quam aggrediuntur ſit difficilis; Id enim facit impreſſionem in eorum cerebro, quæ juncta illi quam formare poſſent, ſi cogitarent bonum eſſe ſe ſentire ſatis animoſos, ſatis fœlices, ſatis induſtrios, aut ſatis fortes ad talia pericula adeunda, in cauſa eſt ut illis delectentur. Et voluptas qua fruuntur ſenes, cum recordantur malorum quæ paſſi ſunt, inde procedit, quod ſibi repræſentent bonum aliquod eſſe, potuiſſe nihilominus in illis ſubſiſtere.

ARTICVLVS XCVI.

Quinam sint motus sanguinis & spirituum qui producunt quinque præcedentes Passiones.

QVinque Passiones quas cœpi hîc explicare, adeo vel junctæ sunt vel oppositæ sibi invicem, ut facilius sit eas simul considerare quam de singulis sigillatim disserere, prout de Admiratione seorsim tractatum fuit. Earum verò causa non est ut Admirationis in solo cerebro, sed etiam in corde, in liene, in jecore, & in omnibus aliis partibus corporis, quatenus inserviunt productioni sanguinis, & deinde spirituum. Etsi enim omnes venæ deducant sanguinem quem continent ad cor, evenit tamen aliquando ut quarundam sanguis eò majori cum vi propellatur quam reliquarum; & accidit etiam ut orificia per quæ cor subit, aut per quæ ex illo egreditur, sint quandoque vel latiora vel strictiora, quàm aliàs.

ARTICVLVS XCVII.

Præcipua experimenta quæ inserviunt his motibus cognoscendis in Amore.

COnsiderando autem varios motus quos experientia prodit in nostro corpore, dum anima nostra variis Passionibus agitatur, observo in Amore cum solus est, id est cum eum non comitatur quædam vehemens Lætitia aut Cupiditas, aut Tristitia, pulsum æqualem esse, & intensiorem robustioremque solito, sentiri dulcem calorem in pectore, & concoctionem ciborum promptè fieri in stomacho, adeo ut hic Affectus sit utilis valetudini.

ARTICVLVS XCVIII.

In Odio.

COntra observo in Odio pulsum esse inæqualem & debilem, & sæpè frequentiorem ac vermiculantem, sentiri frigora mixta nescio quo calore aspero & pungente in pectore, stomachum cessare ab officio, & proclivem esse ad nauseam & evomendos cibos assumptos, aut saltem ad eos corrumpendos & convertendos in pravos humores.

ARTICVLVS XCIX.

In Lætitia.

IN Lætitia, pulsum esse æqualem & solito frequentiorem, nec tamen æquè intensum ac fortem ut in Amore, & sentiri calorem gratum, qui non solum in pectore est, sed qui diffunditur etiam per omnes exteriores corporis partes, cum sanguine qui eò affluere affluere copiose cernitur; & interea prostratum quandoque appetitum esse quia digestio minus, bene procedit quam aliàs.

ARTICVLVS C.

In Tristitia.

IN Tristitia pulsum esse debilem & lentum, & quasi vincula sentiri circa cor quæ illud coarctant, ac stirias quæ illud congelant, & suam communicant frigiditatem reliquo corpori; & nihilominus quandoque vigere appetitum, & sentiri stomachum non cessare ab officio, modo nihil odii cum Tristitia mixtum sit.

ARTICVLVS CI.

In Cupiditate.

DEnique observo hoc speciale in Cupiditate, quod agitet cor violentius quam ulla alia Passio, & suppeditet cerebro plures spiritus, qui inde transeuntes in musculos, omnes sensus reddunt subtiliores, & omnes partes corporis mobiliores.

ARTICVLVS CII.

Motus sanguinis & spirituum in Amore.

HÆ observationes ac plures aliæ, quas scribere prolixum foret, occasionem mihi dederunt judicandi, quod cum intellectus sibi repræsentat aliquod objectum Amoris, impressio quam hæc cogitatio facit in cerebro, deducat spiritus animales per nervos sextæ conjugationis ad musculos qui circa intestina & stomachum sunt, modo convenienti ad efficiendum ut succus ciborum qui convertitur

in

in novum ſanguinem, tranſeat celerrime ad cor, nec ſubſiſtat in jecore, & eo propulſus majori vi, quam qui eſt in aliis corporis partibus, illud ingrediatur copioſius, ibique excitet fortiorem calorem, quia craſſior eſt eo qui jam ſæpius rarefactus fuit circulando per cor: Vnde fit ut mittat quoque ad cerebrum ſpiritus, quorum partes craſſiores & agitatiores ſolito ſunt: & hi ſpiritus corroborantes impreſſionem quam fecit prima cogitatio objecti amabilis, cogunt animam immorari in illa cogitatione; atque in eo conſiſtit Affectus Amoris.

Articvlvs CIII.

In Odio.

Contra in Odio, prima cogitatio objecti quod averſamur, ita deducit ſpiritus qui ſunt in cerebro ad muſculos ſtomachi & inteſtinorum, ut impediant ne ſuccus ciborum ſe cum ſanguine miſceat, coarctando omnia oſtiola per quæ ſolet eò fluere; & ita quoque deducit eos ad parvos nervos lienis & infimæ partis jecoris ubi eſt receptaculum bilis, ut partes ſanguinis qui verſus illam regionem ſolent rejici, inde exeant & fluant, cum illo qui eſt in ramis venæ cavæ,ad cor: quod efficit multum inæqualitatis in ejus calore,quia ſanguis qui ex liene venit nonniſi ægrè calefit & rarefit, & è contrario is qui venit ex parte inferiore jecoris, ubi ſemper fel eſt, ardet & ſe dilatat citiſſimè. Quocirca ſpiritus qui adeunt cerebrum, habent quoque partes valde inæquales, & motus valde extraordinarios. Vnde fit ut ibi corroborent Ideas Odii quas jam impreſſas reperiunt, & diſponant animam ad cogitationes plenas acerbitatis & amaroris.

Articvlvs CIV.

In Lætitia.

In Lætitia non tam agunt nervi Lienis, Iecoris, Stomachi, aut Inteſtinorum, quam qui ſunt in reliquo corpore, & ſpecialiter ille qui circa orificia cordis eſt, qui ea aperiens & dilatans, facilitatem ſuppeditat ſanguini quem alii nervi ex venis propellunt ad cor, illud ſubeundi & ex illo egrediendi majori copia ſolito. Et quia ſanguis qui tum cor ſubit,jam ſæpius illud pertranſivit,veniendo

do ex arteriis in venas, ideo se facile dilatat, & producit spiritus, quorum partes cum sint valde æquales & subtiles, aptæ sunt formandis & firmandis impressionibus cerebri, quæ dant animæ cogitationes lætas & tranquillas.

ARTICVLVS CV.

In Tristitia.

Contra in Tristitia orificia cordis valde contrahuntur per nervulum quo circumdantur, nec ullo modo sanguis venarum agitatur. Quod efficit ut ex eo parum admodum cor adeat; & interim viæ per quas succus ciborum fluit ex stomacho & ex intestinis ad jecur apertæ manent; unde appetitus manet imminutus, nisi cum Odium, quod sæpe Tristitiæ junctum est, eas claudit.

ARTICVLVS CVI.

In Cupiditate.

Denique Cupiditatis Passioni id proprium est, quod voluntas obtinendi aliquod bonum, aut fugiendi aliquod malum, transmittat celerrimè spiritus cerebri ad omnes partes corporis, quæ inservire possunt actionibus eò requisitis, & specialiter ad cor, & partes quæ ipsi plus sanguinis suppeditant, quò ejus majorem solito copiam recipiendo, emittat majorem spirituum quantitatem ad cerebrum, tam ad conservandam & confirmandam in eo Ideam hujus voluntatis, quàm ad transeundum inde in omnia organa sensuum, & omnes musculos qui possunt adhiberi ad obtinendum quod desideratur.

ARTICVLVS CVII.

Quæ sit causa horum motuum in Amore.

Deduco autem rationes horum omnium ex iis quæ superius dicta sunt, nempe dari talem nexum inter animam & corpus, ut ubi semel junximus aliquam actionem corpoream alicui cogitationi, altera deinceps se nobis non offerat quin alia se pariter exhibeat. Vt videmus in iis qui ægri pharmacum aliquod hauserunt magna

cum aversione, eos non posse quippiam postea vel bibere vel edere ejusdem ferè saporis, quin rursus eandem habeant aversionem: nec similiter posse cogitare de aversione haberi solita circa pharmaca, quin idem sapor ipsis in mentem redeat. Videntur enim mihi primæ Passiones quas anima nostra sensit, cum cœpit nostro corpori jungi, inde ortas esse quòd aliquando sanguis vel alius succus qui ingrediebatur cor, erat alimentum solito convenientius conservando ibi calori qui principium est vitæ: quod in causa erat ut anima sibi voluntate conjungeret hoc alimentum, id est illud amaret; & simul spiritus fluebant ex cerebro ad musculos eos qui poterant comprimere vel agitare partes ex quibus venerat ad cor, ut ipsi adhuc amplius ejusdem generis submitterent. Hæ vero partes erant stomachus & intestina, quorum agitatio auget appetitum, aut etiam jecur & pulmo, quem musculi diaphragmatis premere possunt. Ideo hic idem motus spirituum semper deinceps comitatus est Affectum Amoris.

Articulus CVII.

In Odio.

Aliquando è contrario veniebat quidam peregrinus succus ad cor, qui nec erat aptus conservando ejus calori, vel etiam illum extinguere poterat, unde fiebat ut spiritus ascendentes ex corde ad cerebrum excitarent in Anima affectum Odii. Et simul etiam hi spiritus progrediebantur ex cerebro ad nervos, qui poterant propellere sanguinem ex liene, & ex parvis venis jecoris, ad cor, ad impediendum ne succus ille noxius illud ingrederetur; & deinde ad eos qui poterant repellere hunc eundem succum ad intestina, & ad stomachum, aut etiam aliquando cogere stomachum eum evomere. Vnde fit ut iidem motus soleant comitari Affectum Odii. Et videre est ad oculum dari in jecore plurimas venas aut canales satis latos, per quos succus ciborum transire potest ex vena porta in venam cavam, & inde in cor, nullatenus immorando in jecore; sed & dari quoque infinitas alias minores in quibus subsistere potest, & quæ semper continent aliquid residui sanguinis, ut etiam lien; qui sanguis cum crassior sit eo qui in aliis corporis partibus est, potest commodius cedere in alimentum ignis qui in corde est, quando stomachus & intestina illud non suppeditant.

Arti-

ARTICVLVS CIX.

In Lætitia.

COntigit quoque aliquando ſub initium noſtræ vitæ, ut ſanguis contentus in venis eſſet alimentum ſatis conveniens ad conſervandum cordis calorem, & tali quantitate eum ibi contineri, ut is calor aliunde alimentum ſuum arceſſere opus non haberet: Quod excitavit in Anima affectum Lætitiæ, & effecit ſimul ut orificia cordis ſeſe ſolito magis aperirent, & ut ſpiritus abunde fluentes ex cerebro, non ſolum in nervos qui inſerviunt aperiendis his orificiis, ſed etiam in genere in omnes alios qui propellunt ſanguinem venarum ad cor, & impediunt ne eo recens veniat ex jecore, liene, inteſtinis & ſtomacho. Quare iidem motus comitantur Lætitiam.

ARTICVLVS CX.

In Triſtitia.

ALiquando contra evenit ut corpus opus habuerit nutrimento; atque id eſt quod primam Animæ Triſtitiam ſentiendam præbere potuit, ſaltem eam quæ non juncta fuit Odio. Id ipſum etiam effecit ut orificia cordis ſeſe contraxerint, quia parum ſanguinis recipiebant, & ut pars magna hujus ſanguinis venerit ex liene, quod eſt inſtar ultimæ cellæ ex qua cordi ſuppeditari poteſt, cum aliunde non ſatis copioſe illuc commeat. Idcirco motus ſpirituum & nervorum qui inſerviunt ita contrahendis orificiis cordis, & ad eò deducendum ſanguinem lienis, comitantur ſemper Triſtitiam.

ARTICVLVS CXI.

In Cupiditate,

TAndem primæ Cupiditates quæ animam potuerunt ſubire, cum recens juncta eſſet corpori, fuere, recipiendi res ſibi convenientes, & repellendi noxias. In hunc autem finem ſpiritus cœperunt exinde movere omnes muſculos, & omnia organa ſenſuum, omnibus modis quibus moveri poſſunt. Quod in cauſa eſt ut nunc, cum anima aliquid cupit, totum corpus fiat agilius & magis diſpoſitum ad ſe movendum, quam aliàs ſolet: Et cum accidit inſuper corpus

ſic diſpoſitum eſſe, id reddit animæ cupiditates validiores & ferventiores.

ARTICVLVS CXII.

Quæ ſint ſigna externa harum Paſſionum.

QVod hîc poſui ſatis aperit cauſam differentiarum pulſus, & omnium aliarum proprietatum quas ſupra vindicavi his Paſſionibus, ut non ſit opus ultra immorari in illis magis explicandis. ſed quia ſolum obſervavi in ſingulis quod obſervari poteſt ubi una quæque illarum ſola eſt, & inſervit cognoſcendis motibus ſanguinis & ſpirituum qui eas producunt, ſupereſt adhuc ut dicam de plurimis ſignis externis quæ eas comitari ſolent, & quæ melius obſervantur cum plures ſimul ſunt mixtæ, ut vulgo obtinet, quam cum ſeparatæ ſunt. Præcipua horum ſignorum ſunt actiones oculorum, & vultus, mutationes coloris, tremores, languor, leipothymia, riſus, lachrymæ, gemitus, ſuſpiria.

ARTICVLVS CXIII.

De actionibus oculorum & vultus.

NVlla eſt Paſſio quam non ſpecialis quædam actio oculorum indicet; & hoc tam palam eſt in quibuſdam, ut etiam ſervi ſtupidiſſimi poſſint ex oculis ſui heri obſervare, num in ſe iratus ſit nec ne. Verum etſi percipiamus facile has oculorum actiones, & ſciamus quid ſignificent, non ideo facile eſt eas deſcribere, quia unaquæque compoſita eſt ex plurimis mutationibus quæ accidunt motui & figuræ oculi, quæ adeo particulares & parvæ ſunt ut earum unaquæque ſeparatim deprehendi non poſſit, etſi id quod reſultat ex earum conjunctione obſervare ſit facillimum. Idem fere dici poteſt de actionibus vultus, quæ Paſſiones quoque comitantur; etſi enim majores ſint oculorum actionibus, difficile tamen eſt eas diſtinguere. Et tam parum differunt, ut dentur homines qui eundem oſtentant vultum cum plorant ac alii cum rident. Verum eſt aliquas eſſe ſatis notabiles, ut ſunt rugæ frontis in Ira, certi quidam motus naſi & labiorum in Indignatione & Irriſione; ſed non videntur eſſe tam naturales quam voluntariæ. Et in genere omnes actiones tum vultus tum oculorum poſſunt ab anima mutari, cum volens occultare ſuam

ſuam paſſionem, ſibi fortiter imaginatur contrarium; ita ut poſſint æquè adhiberi ad diſſimulandos Affectus ac ad illos declarandos.

ARTICVLVS CXIV.

De mutationibus coloris.

NOn ita facile poteſt impediri Erubeſcentia aut Pallor, cùm quædam Paſſio diſponit ad alterutrum; quia hæ mutationes non pendent à nervis & muſculis, ut præcedentes, ſed proveniunt magis rectà & immediatè à corde, quod fons Paſſionum dici poteſt, quatenus præparat ſanguinem & ſpiritus ad eas producendas. Certum autem eſt colorem vultus non niſi ex ſanguine venire, qui continuo fluens ex corde per arterias in omnes venas, & ex omnibus venis in cor, plus minusve faciem colorat, prout plus vel minus replet parvas venas quæ ſunt verſus ſuperficiem ipſius.

ARTICVLVS CXV.

Quomodo Lætitia inducat ruborem.

ITa Lætitia reddit colorem magis vivum & purpureum, quia aperiens cordis catarractas efficit ut ſanguis citiùs fluat in omnes venas, & calidior ſubtiliorque factus inflet mediocriter omnes vultus partes; quo facies ſerenior & lætior redditur.

ARTICVLVS CXVI.

Quomodo Triſtitia palleſcere faciat.

TRiſtitia contrà contrahendo orificia cordis efficit ut ſanguis fluat lentius in venas, & frigidior & craſſior factus minus loci debeat occupare, ita ut ſeſe recipiens ad latiores quæ ſunt cordi proximiores, deſerat magis remotas; quarum viſibiliores cum ſint in vultu, eâ ratione apparet pallidus & emaciatus; præcipuè cum Triſtitia magna eſt, aut cum ſubito advenit, ut in Conſternatione videmus, cujus inopinatus adventus auget actionem quæ cor contrahit.

Articulus CXVII.

Quomodo tristes sæpe rubeant.

At sæpè evenit ut tristes non pallescant, sed contra rubeant. Quod tribui debet aliis Affectibus qui se Tristitiæ jungunt, nimirum Amori, aut Cupiditati, & quandoque etiam Odio. Nam hæ Passiones calefacientes aut agitantes sanguinem qui venit ex jecore, intestinis aliisque partibus interioribus, eum propellunt ad cor, & inde per magnam arteriam ad venas faciei, Tristitiâ quæ contrahit ab omni parte orificia cordis, id necquicquam impediente, nisi cum profundissima est: sed quantumvis sit duntaxat mediocris, ea impedit facilè ne sanguis qui ita ad venas vultus devenit, descendat versus cor, dum Amor, Cupiditas, aut Odium eò alium ex partibus interioribus propellunt. Idcirco hic sanguis subsistens circa faciem eam rubentem reddit; imo rubicundiorem quàm in Lætitia; quia color sanguinis eo magis apparet quo minus celeriter fluit, & quoniam insuper majori copiâ congregari sic potest in venis faciei, quam cùm orificia cordis sunt magis aperta. Id patet in Pudore, qui componitur partim ex sui ipsius amore, & desiderio urgente vitandi præsentem infamiam; quâ ratione adducitur sanguis ex partibus interioribus ad cor, & inde per arterias ad faciem; partim ex mediocri Tristitia, quæ impedit ne idem ille sanguis ad cor redeat. Idem apparet etiam ordinariò cum ploratur; nam ut postea dicam, Amor junctus Tristitiæ producit lachrymarum maximam partem. Et idem apparet in Ira, in qua sæpe subita vindictæ cupido miscetur Amori, Odio, & Tristitiæ.

Articulus CXVIII.

De Tremoribus.

Tremores duas diversas causas habent, quarum altera est quod aliquando nimis pauci spiritus veniant ex cerebro in nervos, & altera quod aliquando nimis multi veniant ad rectè claudenda ostiola musculorum; quæ juxta id quod dictum fuit artic. xi. debent esse clausa ut determinentur motus membrorum. Prima causa apparet in Tristitia & in Metu, ut etiam cum frigus tremorem inducit. Nam hæ Passiones, æquè ac frigus aëris, sic possunt condensare sanguinem,

guinem, ut cerebro non ſuppeditet ſat ſpirituum quos inde in nervos immittere queat. Altera cauſa apparet ſæpe in iis qui aliquid fervide cupiunt, aut ex ira valde æſtuant, ut & in illis qui ebrii ſunt. Nam hæ duæ Paſſiones æquè ac vinum aliquando tot ſpiritus ad cerebrum mittunt, ut inde ordine non poſſint deduci in muſculos.

ARTICVLVS CXIX.

De Languore.

LAnguor eſt diſpoſitio ad relaxationem & ceſſationem omnis motus, quæ ſentitur in omnibus membris. Provenit ſicut tremor ex eo quod non ſat multi ſpiritus nervos ingrediantur; ſed modo diverſo; nam cauſa Tremoris eſt quod non ſatis ſit ſpirituum in cerebro, ad parendum determinationibus glandis cum eos propellit ad aliquem muſculum; at Languor provenit ex eo quod glans eos non determinat ad influendum potius in hos muſculos quam in illos.

ARTICVLVS CXX.

Quomodo producatur ab Amore & Cupiditate.

PAſſio autem quæ conſtantius producit hunc effectum eſt Amor, junctus Cupiditati rei cujus acquiſitio non concipitur ut poſſibilis in præſenti. Nam amor adeo occupat animam in conſideratione objecti amati, ut adhibeat omnes ſpiritus qui ſunt in cerebro, ad ejus imaginem ſibi repræſentandam, & ſiſtat omnes motus glandis qui non inſerviunt huic effectui. Ac obſervandum de Cupiditate proprietatem quam ei attribui reddendi totum corpus mobilius, ipſi non convenire niſi cum deſideratum objectum tale concipitur ut illo ipſo tempore poſſit aliquid fieri quod ei acquirendo inſerviat. Nam ſi è contrario concipiatur impoſſibile tum eſſe quicquam facere quod eò conferat, omnis agitatio cupiditatis manet in cerebo, nullo modo tranſiens in nervos; & penitus occupata in confirmanda Idea objecti deſiderati, reſiduum corpus languidum relinquit.

Articulus CXXI.

Eum posse etiam proficisci ab aliis Passionibus.

VErum quidem est Odium, Tristitiam ac ipsammet Lætitiam etiam posse aliquem Languorem inducere, cum admodum violentæ sunt; quia occupant penitus animam in consideratione sui objecti, præsertim ubi rei alicujus cupiditas, cui acquirendæ nihil contribui potest inpræsentiarum illis adjungitur. Sed quoniam magis attenditur ad ea objecta quæ quisque sibi voluntate conjungit, quam ad illa quæ à se separat, aut ulla alia, nec languor pendet ex inopinato occursu, sed eget aliquo tempore ut formetur, reperitur magis in Amore quam in aliis omnibus Affectibus.

Articulus CXXII.

De Lipothymia.

LIpothymia sive animi Deliquium non multum distat à morte: morimur enim cum ignis qui in corde est planè extinguitur; sed in lipothymiam incidimus cum ita suffocatur ut adhuc aliquid residui caloris maneat, quo postea rursus accendi potest. Sunt autem plures affectiones corporis quæ efficere possunt ut ita in lipothymiam incidatur. Verum inter Passiones observatur nonnisi lætitiam extremam id posse. Modus vero quo credo eam hunc effectum producere est, quòd aperiens extraordinarie orificia cordis, sanguis venarum illud subit tanto impetu & ea quantitate ut ibi non possit rarefieri sat cito à calore, ad removendas pelliculas sive valvulas quæ claudunt ostia harum venarum; quâ ratione suffocat ignem, quem conservare solet cum cor non subit nisi ad mensuram.

Articulus CXXIII.

Cur Deliquium animi ex Tristitia non sequatur.

VIdetur quidem magnam Tristitiam, quæ ex inopinato advenit, debere sic contrahere orificia cordis, ut ejus quoque ignem possit extinguere; tamen non observamus id accidere, aut si accidat rarissimum est: cujus rei hanc credo esse rationem, quod non possit

possit tam parum sanguinis inesse cordi quin sufficiat ad ejus conservandum calorem, cum illius orificia ferme clausa sunt.

ARTICVLVS CXXIV.

De Risu.

RIsus consistit in eo quod sanguis qui venit ex cavitate dextra cordis per venam arteriosam, inflans subito pulmones & iteratis vicibus, efficit ut aër quem continent cogatur exire cum impetu per asperam arteriam, in qua format vocem inarticulatam & sonoram; & tam pulmones sese inflando, quàm hic aër exeundo, impellunt omnes musculos diaphragmatis, pectoris, & gutturis; quâ ratione movent musculos vultus qui aliquam cum illis connexionem habent. Atque hæc sola vultus actio, cum illa voce inarticulata & sonora, Risus nuncupatur.

ARTICVLVS CXXV.

Cur non comitetur maximas Lætitias.

ETsi autem Risus videatur unum ex præcipuis signis Lætitiæ, eum tamen producere non potest nisi demum ubi mediocris fuerit, & aliquid habuerit admirationis vel odii admixtum. Nam experientiâ constat, quod in summo gaudio nunquam ejus causa efficiat ut in cachinnos prorumpatur, imo neque tam facile eo tunc invitari possumus ab aliqua alia causa, quam ubi tristes sumus; Cujus rei ratio est, quòd in maximis lætitiis pulmo adeo semper plenus sit sanguine ut amplius per vices iteratas inflari nequeat.

ARTICVLVS CXXVI.

Quæ sint ejus præcipuæ causæ.

NOnnisi autem duas observare possum causas quæ ita subito inflent pulmonem. Prima est inopinatus occursus Admirationis, qui junctus Lætitiæ tam cito aperire potest orificia cordis, ut magna copia sanguinis ingrediens simul ejus dextrum latus per venam cavam ibi rarefiat, & transiens inde per venam arteriosam inflet pulmonem. Altera est commixtio cujusdam liquoris quæ auget rarefactionem sanguinis. Nec magis idoneam ad id reperio, quam flui-

diorem partem illius qui ex liene venit; quæ pars ſanguinis ubi ad cor propulſa fuerit ab aliqua levi commotione Odii, quam juvat inopinatus Admirationis occurſus,& ſeſe in eo miſcuerit cum ſanguine qui venit ex aliis corporis partibus, quem Lætitia abunde introducit, poteſt efficere ut ille ſanguis ibi dilatetur multò magis ſolito. Eodem modo quo videmus multos alios liquores igni impoſitos inflari ſubito, cùm vaſi in quo ſunt parum aceti infunditur. Nam fluidior pars ſanguinis qui ex liene venit, naturâ ſimilis eſt aceto. Experientia quoque nobis oſtendit, in omnibus occaſionibus quæ poſſunt producere hunc riſum ſolutum qui ex pulmone venit, ſemper ſubeſſe aliquam leviorem cauſam Odii,aut ſaltem Admirationis. Ac illi quorum lien non admodum ſanus eſt, obnoxii ſunt non ſolum majori Triſtitiæ quam cæteri, ſed etiam per dilucida intervalla majori Lætitiæ & Riſui: quoniam lien emittit duplicem ſanguinem ad cor, unum valde craſſum & denſum qui producit Triſtitiam, alterum valde fluidum & ſubtilem qui Lætitiam excitat. Et ſæpe poſt multum Riſum, naturaliter propendemus ad Triſtitiam, quia cum fluidior pars ſanguinis ex liene exhauſta eſt, altera craſſior eam verſus cor ſubſequitur.

ARTICVLVS CXXVII.

Quæ ſit illius cauſa in Indignatione.

QVoad Riſum qui aliquando comitatur Indignationem, ut plurimum eſt artificialis & fictus; ſed ubi naturalis eſt, videtur oriri ex Lætitia inde concepta, quod videamus nos ab eo malo cui indignamur non poſſe offendi, & inſuper quod nos occupatos ſentiamus novitate inopinata illius mali; Adeo ut Lætitia, Odium & Admiratio ad eum producendum concurrant. Attamen credere volo poſſe etiam produci abſque aliqua Lætitia, à ſolo motu Averſionis, qui mittit ſanguinem ex liene ad cor, ubi rareſit, & propellitur inde in pulmonem, quem facile inflat, ubi eum ferme vacuum reperit. Et in genere omne id quod ſubito poteſt inflare pulmonem hoc modo, efficit actionem externam Riſus, niſi cum Triſtitia eam mutat in actionem gemituum & ejulatuum qui lachrymas comitantur. Quam ad rem de ſeipſo Vives ſcribit lib. 3. de Anima, cap. de Riſu, ubi diutius jejunus fuiſſet, prima fruſta quæ in os ingerebat ſibi riſum excuſſiſſe: cujus rei cauſa poterat eſſe quod ejus pulmo

vacuus

vacuus ſanguine, propter defectum nutrimenti, celeriter inflabatur primo ſucco qui tranſibat ex ſtomacho ad cor, & quem ſola comedendi Imaginatio eò poterat deducere, antequam ſuccus ciborum quos comedebat eò perveniſſet.

ARTICVLVS CXXVIII.

De origine Lachrymarum.

SIcut Riſus nunquam oritûr ex maximis Gaudiis, ita nec Lachrymæ promanant ab extrema Triſtitia, ſed ſolùm à mediocri, & quam comitatur vel ſequitur aliquis ſenſus Amoris aut etiam Lætitiæ. Vt vero bene intelligatur earum origo, obſervandum eſt quod etſi continuo multi vapores prodeant ex omnibus noſtri corporis partibus, nulla tamen ſit ex qua plures egrediantur quam ex oculis, propter magnitudinem nervorum opticorum,& multitudinem parvarum arteriarum per quas eò veniunt: Ac ſicuti ſudor ſolis conſtat vaporibus, qui cum egrediuntur ex aliis partibus convertuntur in aquam in illarum ſuperficie, ita lachrymæ fiunt ex vaporibus qui egrediuntur ex oculis.

ARTICVLVS CXXIX.

Quomodo Vapores in aquam mutentur.

SIcut autem ſcripſi in Meteoris, explicando quomodo Vapores aëris mutentur in pluviam, id inde evenire quod ſint minus agitati, aut ſolito copioſiores; ita credo eos qui exeunt ex corpore,cum ſolito minus ſunt agitati, etſi tam copioſi non ſint, tamen converti in aquam; unde fiunt ſudores frigidi, qui quandoque ex debilitate oriuntur cum ægrotamus. Exiſtimo itidem eos cum multò copioſiores ſunt, modo inſuper non magis agitentur, pariter etiam in aquam converti; id quod eum producit ſudorem qui exercitium comitatur. Ac tunc oculi non ſudant,quia inter corporis exercitia, maximâ parte ſpirituum ingrediente muſculos qui ei movendo inſerviunt, minus ex illis per nervum opticum it ad oculos. Denique eadem eſt omnino materia ex qua fit ſanguis dum eſt in venis aut in arteriis, & ſpiritus cum eſt in cerebro, in nervis, aut in muſculis; & vapores, cum inde prodit inſtar aëris; & denique ſu-

dor aut lachrymæ, cum in aquam condensatur in superficie corporis vel oculorum.

Articulus CXXX.

Quomodo id quod oculo dolorem adfert eum ad lachrymandum excitet.

PORRO nonnisi duas causas observare possum quæ faciant ut vapores qui ex oculis prodeunt mutentur in lachrymas; Prima est cum figura pororum per quos transeunt immutatur ex quocunque accidenti: hoc enim retardans motum istorum vaporum, & ordinem eorum mutans, efficere potest ut in aquam abeant: Sic vel festuca quæ in oculum inciderit sufficiet quibusdam lachrymis ex illo exprimendis, quoniam in eo dolorem excitando mutat dispositionem pororum ipsius, adeo ut nonnullis angustioribus factis, parvæ vaporum partes per eos minus citò transeant, & pro eo quod antea exibant æqualiter à se invicem distantes, & ita separati manebant, sibi mutuo occurrant, quia ordo horum pororum turbatus est, quâ ratione se una jungunt, & ita in lachrymas convertuntur.

Articulus CXXXI.

Quomodo præ Tristitia lachrymemur.

ALtera causa est Tristitia, quam sequitur Amor, aut Lætitia, vel in genere quælibet causa quæ efficit ut cor propellat multum sanguinis per arterias. Tristitia requiritur, quia refrigerans omnem sanguinem contrahit oculorum poros. Sed quoniam eos contrahendo diminuit pariter quantitatem vaporum quibus transitum dare debent, id non sufficit ad eliciendas lachrymas, nisi quantitas horum vaporum eodem tempore augeatur ab aliqua alia causa. Nihil vero est quod eam magis augeat quam sanguis qui emittitur versus cor in Passione Amoris. Sic videmus eos qui tristes sunt non jugiter lachrymari, sed solum per intervalla, cum aliquam novam reflexionem faciunt versus objecta quæ colunt.

ARTICVLVS CXXXII.

De Gemitibus qui comitantur lachrymas.

TVnc vero pulmones quandoque momento inflantur copiâ ſanguinis qui eos ſubit, & qui inde expellit aërem quem continebant, qui per guttur egrediens gignit gemitus, & clamores qui ſolent comitari lachrymas; Et hi clamores ordinariò acutiores ſunt illis qui comitantur riſum, etſi fere eodem modo producantur; quoniam nervi qui inſerviunt dilatandis aut contrahendis organis vocis, ad eam magis gravem vel acutam ſive graciliorem reddendam, juncti cum illis qui aperiunt orificia cordis in Lætitia, & ea contrahunt in Triſtitia, efficiunt ut hæc organa dilatentur aut contrahantur eodem tempore.

ARTICVLVS CXXXIII.

Cur Infantes & ſenes facile lachrymentur.

INfantes & ſenes ad lachrymandum magis propendent quàm qui ſunt mediæ ætatis, ſed diverſis de cauſis. Senes ſæpe lachrymantur ex Amore & Gaudio; nam hi duo Affectus ſimul juncti multum ſanguinis propellunt ad cor eorum, & inde multos vapores ad oculos, & agitationem horum vaporum frigiditas illorum naturalis adeo remoratur, ut facile in lachrymas convertantur, etſi nulla Triſtitia præceſſerit. Quod ſi quidam ſenes etiam facile lachrymentur prætædio vel ira, ad id non tam temperamento corporis ſui quam animi diſponuntur; Et id accidit iis ſolis qui tam debiles ſunt, ut ſe patiantur penitus ſuperari à parvis doloris cauſis, metus, aut commiſerationis. Idem evenit infantibus, qui raro ex Lætitia lachrymantur, ſæpius ex Triſtitia, etiam quam Amor non comitatur: ſemper enim ſat ſanguinis habent ad producendos multos vapores, qui cum eorum motum Triſtitia remoratur abeunt in lachrymas.

ARTICVLVS CXXXIV.

Cur aliqui infantes potius palleant quam lachrymentur.

SVnt tamen nonnulli qui potius pallent quam lachrymantur, cum irati ſunt; quod indicio in ipſis eſſe poteſt judicii & animoſita-

tis extraordinariæ; ſcilicet cum id inde oritur quod conſiderant magnitudinem mali, & ſe ad fortem reſiſtentiam parant, eodem modo quo ætate provectiores. Verum frequentior nota eſt pravæ indolis, nimirum cùm id inde fit quod ad Odium proclives ſint aut ad Metum, nam iſti affectus imminuunt materiam lachrymarum. Et contra videmus eos qui facilè plorant propenſos eſſe ad Amorem & ad Commiſerationem.

ARTICULUS CXXXV.

De Suſpiriis.

CAuſa Suſpiriorum à cauſa lachrymarum valde differt, etiamſi præſupponant ut hæ Triſtitiam. Nam pro eo quod impelluntur homines ad lachrymandum cum pulmones pleni ſunt ſanguine, ad ſuſpiria ducenda incitantur cum ferè eo deſtituuntur,& quædam imaginatio Spei aut Lætitiæ aperit orificium arteriæ venoſæ, quod Triſtitia contraxerat. Tum enim paullulum illud ſanguinis quod reſtabat in pulmonibus, decidens momento in lævum cordis latus per hanc arteriam venoſam, eoque impulſum cupiditate perveniendi ad illam Lætitiam, quæ eodem tempore agitat omnes muſculos diaphragmatis & pectoris, aër celerrime per os propellitur in pulmones, ad replendum locum quem deſerit ille ſanguis; Et id eſt quod dicitur *ſuſpirare*

ARTICULUS CXXXVI.

Unde veniant effectus Paſſionum quæ quibuſdam hominibus peculiares ſunt.

CÆterum ut ſuppleam hic paucis omne id quod poſſet addi circa varios effectus aut diverſas cauſas Affectuum, mihi ſufficiet repetere Principium cui omnia quæ de illis ſcripſi innituntur; nimirum talem nexum inter Animam & noſtrum corpus eſſe, ut cum ſemel junximus quandam actionem corpoream cuidam cogitationi, neutra earum unquam ſe poſtea offerat, quin altera ſe quoque exhibeat; nec ſemper eaſdem eſſe actiones quæ iiſdem cogitationibus junguntur. Id enim ſufficit reddendæ rationi omnium eorum quæ unusquiſque poteſt obſervare ſpecialia vel in ſe vel in aliis, circa hanc materiam, quæ hic explicata non fuerint. Etenim exempli

pli gratiâ, facile est cogitare, miras quorundam aversiones per quas nequeunt ferre odorem rosarum, aut præsentiam felis, aut similia, non aliunde proficisci quam quod ab initio suæ vitæ valde fuerint læsi à similibus quibusdam objectis, aut quia compassi sunt sensui matrum suarum, quæ gravidæ cum essent, à talibus læsæ fuerint. Certum enim est relationem dari inter omnes Matris motus, & motus Infantis quem gestat in utero, ita ut quod uni contrarium est, alteri etiam noceat. Et odor rosarum potuit Infanti magnum capitis dolorem attulisse cum adhuc in cunis esset, aut felis potuit eum valde perterrefecisse nemine animadvertente, ac ipso nullam ejus rei memoriam postea conservante; quamvis idea aversionis quam tum pro illis rosis aut pro illo fele conceperat, impressa manserit ejus cerebro usque ad vitæ finem.

ARTICVLVS CXXXVII.

De Vsu quinque Passionum hîc explicatarum, prout ad corpus referuntur.

PRopositis definitionibus Amoris, Odii, Cupiditatis, Lætitiæ, Tristitiæ, & explicatis omnibus motibus corporeis qui hos Affectus producunt aut comitantur, solus eorum usus superest considerandus. De quo observandum est quod secundum institutum Naturæ referantur omnes ad corpus, nec animæ imputentur nisi quatenus corpori juncta est; adeo ut eorum usus naturalis sit incitare animam, ad consentiendum & contribuendum iis actionibus quæ inservire possunt conservando corpori, aut illi aliquatenus perfectius reddendo. Eo vero sensu Tristitia & Lætitia primæ adhibentur: Anima etenim non aliter immediatè monetur de rebus quæ corpori nocent, quam sensu doloris, quem producit in ipsa, primùm Passio Tristitiæ, & tum Odium ejus quod hunc dolorem excitat, & tertio loco Cupiditas se ab illo liberandi: prout etiam anima non immediate edocetur de rebus corpori utilibus, aliter quam specie quadam titillationis, quæ in ea excitans Lætitiam, deinde producit Amorem illius rei quæ ejus esse causa creditur, & denique Cupiditatem id acquirendi quod efficere potest ut in hac Lætitia continuet, aut adhuc postea simili fruatur. Vnde constat illas omnes quinque utilissimas esse respectu corporis, imo Tristitiam quadantenus priorem & magis necessariam esse Lætitiâ, & Odium

Amore; quia magis refert repellere quæ nocent & destruere possunt, quàm ea acquirere quæ aliquam perfectionem addunt, qua tamen carere possumus.

Articulus CXXXVIII.

De eorum defectibus, & mediis quibus corrigantur.

SEd quamvis hic usus Passionum sit maxime naturalis, nec omnia animalia bruta dirigant vitam suam aliter quam per corporeos motus, similes iis qui solent in nobis eas sequi, & ad quibus consentiendum nostram animam incitant; non semper tamen bonus est, cum multa sint corpori noxia, quæ nullam ab initio producunt Tristitiam, imo quæ aliquam Lætitiam præbent; & alia dentur ipsi utilia, quamvis primo obtutu incommoda & tristia sint. Præterea fere semper ostendunt tam bona quam mala quæ repræsentant multo majora & majoris momenti quàm revera sunt; ita ut nos incitent ad illa quærenda & hæc fugienda majori cum fervore & cura quam par est; prout etiam videmus bestias sæpe decipi per escam, & ad vitanda minora mala præcipites ferri in majora. Id circo experientia uti debemus & ratione, ad distinguendum bonum à malo, & eorum justum valorem cognoscendum, ne unum pro alio sumamus, aut quidpiam cum excessu sectemur.

Articulus CXXXIX.

De usu earundem Passionum quatenus pertinent ad animam; & primo de Amore.

ATque id sufficeret, si nihil præter corpus haberemus, aut ipsum meliorem nostri partem constitueret: verum quoniam nostri pars minima est, debemus præcipue considerare Passiones quatenus ad Animam pertinent, respectu cujus Amor & Odium oriuntur ex notitia, & præcedunt Lætitiam ac Tristitiam, nisi cum hæ duæ ultimæ tenent locum cognitionis, cujus & species sunt. Et cum illa cognitio vera est, id est cum res ad quas amandas nos incitat revera bonæ sunt, & revera illæ malæ ad quarum odium nos invitat, Amor est multo melior Odio, neque nimius esse potest, & semper producit Lætitiam. Dico hunc Amorem valde bonum esse; quia nobis

bis vera bona jungens nos tantò perfectiores reddit. Dico quoque nimium esse non posse: ad summum enim intensissimus Amor nihil amplius efficere potest, quam ut nos tam perfecte his bonis jungat, ut amor quo speciatim in nos ipsos ferimur nullam in eo ponat distinctionem: quod credo nunquam malum esse posse. Eum necessariò sequitur Lætitia, quia nobis repræsentat id quod amamus, ut bonum quod ad nos pertinet.

ARTICVLVS CXL.

De Odio.

ODium è contrario tam remissum esse nequit quin noceat, & nunquam sine Tristitia est. Dico nimis parvum aut remissum esse non posse, quia ad nullam actionem incitamur ex Odio mali, ad quam longè melius non possimus incitari ab Amore boni cui contrarium est, saltem ubi hoc bonum & hoc malum satis nota sunt. Concedo enim odium mali quod solo dolore innotescit necessarium esse respectu corporis; sed hic solum loquor de eo quod ex clariori cognitione procedit, quodque ad solam animam refero. Dico quoque nunquam illud sine Tristitia esse, quia cum malum nil nisi privatio sit, concipi non potest absque aliquo subjecto reali cui insit, & nihil reale est quod in se non habeat aliquam bonitatem; Atque adeo Odium quod nos abducit ab aliquo malo, nos simul removet à bono cui junctum est; & cum privatio hujus boni repræsentatur animæ instar defectus ad eam pertinentis, in illa excitat Tristitiam. Exempli gratiâ, Odium quod nos alienat à cujusdam malis moribus, nos simul ab ejus conversatione removet, in qua aliàs possemus reperire aliquod bonum, quo privari nos male habet. Et sic in aliis omnibus Odiis observare possumus aliquam Tristitiæ causam.

ARTICVLVS CXLI.

De Cupiditate, Lætitia, & Tristitia.

QVod ad Cupiditatem, liquet eam cum procedit ex vera notitia malam esse nequire, si modum non excedat, & ab eadem notitia dirigatur. Evidens quoque est Lætitiam non posse non bonam esse, & Tristitiam malam, respectu animæ; quoniam in Tristitia

consistit omnis incommoditas quam anima patitur à malo, & in Lætitia omnis possessio boni quod ad ipsam pertinet: Ita ut nisi corpus haberemus, auderem dicere nos non posse nimis indulgere Amori & Lætitiæ, vel nimis vitare Odium & Tristitiam. Verum motus corporei qui hos Affectus comitantur, possunt omnes nocere valetudini cum valde violenti sunt, & contra ipsi utiles esse si moderati fuerint.

ARTICVLVS CXLII.

De Lætitia, & Amore comparatis cum Tristitia & Odio.

Cæterum quandoquidem Odium & Tristitia debent rejici ab anima, etiam cum à vera notitia procedunt, debent igitur multo magis rejici cùm ab aliqua falsa opinione proveniunt. Verum dubitari potest num Amor & Lætitia sint Affectus boni nec ne, cum ita malum habent fundamentum: mihique videtur eas ubi præcise tantum considerantur in seipsis, respectu animæ, posse dici quod etsi Lætitia sit minus solida, & Amor minus utilis quàm ubi melius fundamentum habent, nihilominus tamen præferri debere Tristitiæ & odio male fundatis. Adeo ut in eventibus hujus vitæ in quibus vitare nequimus periculum deceptionis, semper præstet inclinare versus Affectus qui tendunt ad bonum, quam versus eos qui respiciunt malum, etsi solius illius vitandi gratia id faciamus: Imo sæpe falsa Lætitia, melior est Tristitiâ cujus causa vera est. Sed idem de Amore dicere non ausim respectu Odii; cum enim Odium justum est, nos solum removet à subjecto, quod continet malum à quo separari bonum est: at Amor qui injustus est nos jungit rebus quæ nocere possunt, aut saltem quæ non merentur adeo à nobis tantopere æstimari: quâ ratione vilescimus & deprimimur.

ARTICVLVS CXLIII.

De iisdem Affectibus quatenus referuntur ad Cupiditatem.

Oportet vero exacte observare, id quod modo dixi de his quatuor Affectibus, non habere locum nisi cum considerantur præcise in seipsis, neque nos ferunt ad ullam actionem. Quatenus enim excitant in nobis cupiditatem, cujus interventu dirigunt nostros

ſtros mores, certum eſt omnes eos quorum cauſa falſa eſt poſſe nocere, & contra omnes eos quorum cauſa juſta eſt poſſe prodeſſe. Imo cum æqualiter malum habent fundamentum, Lætitiam ordinario nocentiorem eſſe Triſtitiâ; quia hæc ingenerans moderationem & metum, diſponit quadantenus ad Prudentiam; illa vero imprudentes & temerarios efficit eos qui ſe illi permittunt.

ARTICVLVS CXLIV.

De Cupiditatibus quarum eventus nonniſi à nobis pendet.

VErum quia hæ Paſſiones nos ad ullas actiones ferre nequeunt niſi per Cupiditatem quam excitant, illam ipſam Cupiditatem dirigere ſpeciatim ſtudendum eſt, & in eo conſiſtit præcipua Ethicæ utilitas. Prout autem modo dixi eam ſemper bonam eſſe cum veram ſequitur notitiam, ita non poteſt non mala eſſe cum alicui errori innititur. Error autem ut mihi videtur, qui frequentius obtinet in Cupiditatibus, in eo ſitus eſt, quod non ſatis diſtinguantur res quæ penitus à nobis pendent ab aliis. Nam quoad res quæ ex nobis ſolis pendent, id eſt ex noſtro Libero Arbitrio, ſufficit ſcire eas eſſe bonas, ut non poſſint nimis fervide deſiderari, eo quod virtutem ſectari ſit res bonas facere quæ à nobis pendent, nec poſſit nimis fervide Virtus deſiderari: ut taceam quod cum non poſſit non bene ſuccedere, utpote à nobis ſolis dependens, quod ita appetimus, ſemper inde percipiamus omnem illam quam expectabamus ſatisfactionem. ſed error qui hîc vulgo committitur non in eo conſiſtit quod nimis, ſed tantum in eo quod non ſatis appetatur. Summum verò contra id remedium eſt liberare animum quoad fieri poteſt omnibus aliis cupiditatibus minus utilibus; tum anniti clare cognoſcere & cum attentione conſiderare bonitatem illius rei quæ appetenda venit.

ARTICVLVS CXLV.

De iis quæ nonniſi ab aliis cauſis pendent: Et quid ſit Fortuna.

QVod ad ea quæ nullo modo à nobis pendent, quantumvis bona queant eſſe, nunquam fervide appetenda ſunt; non ſolum quia poſſunt non evenire, & ita nos eò magis cruciare quò vehe-

mentius ea concupiverimus; verum præcipuè quia occupando nostras cogitationes, abducunt studium nostrum à rebus aliis quarum acquisitio pendet à nobis. Sunt autem duo remedia generalia contra has vanas Cupiditates: Primum est Generositas, de qua postea. Secundum est, quod sæpè debemus reflectere animum ad Providentiam divinam, & cogitare impossibile esse aliquid evenire alio modo quam ab æterno determinavit hæc Providentia; ita ut sit instar fati vel immutabilis Necessitatis quæ opponenda est Fortunæ, ad eam subruendam, ut Chimæram quæ non aliunde quam ex errore intellectus nostri provenit. Nec enim quicquam appetere possumus nisi id aliquo modo possibile censeamus; Nec possumus existimare possibilia quæ à nobis non pendent, nisi quatenus cogitamus ea à Fortuna pendere, id est quæ judicamus evenire posse, & similia aliàs contigisse. Illa autem opinio non aliunde provenit quam ex eo quod non novimus omnes causas, quæ ad singulos effectus concurrunt. Cum enim non succedit res quam censuimus pendere à fortuna, indicio id est quandam ex causis necessariis ad eam producendam defecisse, & per consequens eam fuisse absolute impossibilem: ac nunquam similem accidisse, id est ad cujus productionem similis causa defuerit; adeò ut nisi id antea ignorassemus, nunquam eam existimassemus possibilem, nec per consequens eam appetivissemus.

Articulus CXLVI.

De iis quæ à nobis & ab aliis pendent.

Rejicienda igitur penitus est vulgaris opinio, extra nos dari Fortunam, quæ efficiat ut res contingant vel non contingant ut ei lubet, & sciendum omnia dirigi à Providentia divina, cujus decretum æternum, adeo infallibile & immutabile est, ut exceptis iis quæ idem Decretum voluit pendere ex nostro Arbitrio, cogitare oporteat respectu nostri nihil evenire quod necessarium non sit, & quadantenus fatale; adeo ut absque errore cupere non possimus ut aliter eveniat. Sed quia major pars cupiditatum nostrarum se extendit ad res quæ totæ à nobis non pendent, nec totæ ab aliis, debemus exacte distinguere in illis id quod nonnisi à nobis pendet, ut ad id solum nostram cupiditatem protendamus. Et quoad residuum, etsi ejus successum censere debeamus fatalem & immutabilem, ne circa illud se occupet nostra cupiditas, considerandæ tamen sunt rationes

tiones ex quibus plus vel minùs ſperare poſſit, ut inſerviant dirigendis noſtris actionibus: Nam exempli gratiâ, ſi nobis quid ſit alicubi negotii, quo queamus per duas diverſas vias pervenire, quarum una ſoleat multò tutior alterâ haberi, etſi forte decretum Providentiæ ſit, ut ſi eam viam ſequamur quam tutiorem arbitramur, infallibiliter in latrones incidamus, omni periculo per aliam defuncturi, non ideo debemus nos indifferenter ad alterutram eligendum habere, vel acquieſcere in fatali immutabilitate hujus decreti; ſed ratio exigit ut eligamus viam quæ tutior eſſe ſolet; & Cupiditas noſtra in eo debet expleri cum eam ſequuti fuerimus, quicquid inde mali nobis obvenerit; quia cum hoc malum fuerit reſpectu noſtri inevitabile, nulla ſubfuit cauſa exoptandi ut ab illo eximeremur, ſed ſolummodo id faciendi quod optimum intellectus noſter potuit cognoſcere, ut ſuppono nos feciſſe. Et ſane cum ita nos exercemus in diſtinctione fati à fortuna, aſſueſcimus facile in dirigendis noſtris cupiditatibus tali modo, ut quoniam eorum impletio nonniſi à nobis pendet, ſemper nobis plenam ſatisfactionem dare poſſint.

ARTICVLVS CXLVII.

De Commotionibus internis Animæ.

HIc adhuc unicam conſiderationem adjiciam, quæ mihi multum inſervire videtur ad impediendum quominus aliquid ab Affectibus noſtris incommodi patiamur; ſcilicet noſtrum bonum & malum pendere præcipuè à commotionibus internis, quæ in anima nonniſi ab ipſa anima excitantur: in quibus differunt ab his Paſſionibus quæ ſemper pendent à quodam motu ſpirituum. Quamvis autem hæ commotiones animæ ſæpe jungantur Paſſionibus quibus ſimiles ſunt, ſæpe etiam poſſunt reperiri cum aliis, imo naſci ex plane contrariis. Exempli gratiâ, cum maritus deflet uxorem ſuam mortuam, quam (ut quandoque fit) ægrè videret reſtitutam vitæ, poteſt fieri ut ejus cor eâ Triſtitiâ contrahatur quam apparatus exequiarum & abſentia perſonæ cujus converſationi aſſuetus erat in ipſo excitant. Quin fieri poteſt ut reliquiæ quædam Amoris vel Commiſerationis ejus imaginationi obverſantes eliciant ex ipſius oculis veras lachrymas; quamvis nihilominus ſentiat Lætitiam occultam in animo, cujus commotio tantum virium habet, ut Tri-

ſtitia & lachrymæ quæ eam comitantur nihil ex ejus viribus imminuere poſſint. Et cum legimus tragicos aut inuſitatos caſus, vel cum eos repræſentari videmus in Theatro, id ipſum in nobis quandoque excitat Triſtitiam, quandoque Lætitiam, aut Amorem, aut Odium, & in genere omnes Affectus, prout diverſa objecta ſe noſtræ imaginationi offerunt; ſed inſuper clanculum gaudemus quod eos in nobis excitari ſentiamus: Eſtque hæc ipſa voluptas Lætitia intellectualis, quæ æquè facile ex Triſtitia oriri poteſt ac ex cœteris omnibus Affectibus.

ARTICVLVS CXLVIII.

Exercitium virtutis ſummum eſſe remedium contra Paſſiones.

QVoniam autem hæ internæ commotiones nos propiùs tangunt, & per conſequens amplius in nos poſſunt quam Affectus à quibus differunt, quique cum illis reperiuntur, certum eſt omnes tumultus qui aliunde veniunt nullam vim habere nocendi animæ noſtræ, modò ſatis ſemper habeat apud ſe unde contenta ſit, ſed potius augere ejus Lætitiam, eo quod obſervans ſe ab illis lædi non poſſe, id ei ad ſuam perfectionem cognoſcendam inſerviat. Vt autem anima noſtra ita contenta ſit, nihil aliud debet quam virtutem exactè ſectari. Quicunque enim ita vixit ut conſcientia ſua exprobrare ei nequeat ipſum unquam neglexiſſe ea facere quæ meliora eſſe judicavit, (quod hic voco ſectari virtutem) inde percipit ſatisfactionem, quæ tam potens eſt ad eum fœlicem reddendum, ut violentiores motus Affectuum, nunquam ſat habeant virium ad turbandam tranquillitatem animæ ipſius.

PASSIONUM ANIMÆ

PARS TERTIA.

De Passionibus Particularibus.

ARTICULUS CXLIX.

De Existimatione & Despectu.

EXplicatis sex primitivis Affectibus, qui se habent instar generum quorum cæteri sunt species, hîc succincte observabo quid insit singulare in unoquoque istorum, servato eo ordine juxta quem eos supra enumeravi. Duo primi sunt *Existimatio* & *Despectus*. Nam etsi hæc nomina ordinariò solas notent opiniones, quæ citra Passionem habentur de uniuscujusque rei pretio, attamen quia sæpe ex his opinionibus nascuntur Affectus quibus nomina specialia indita non fuêre, hæc ipsa illis attribui posse videntur. *Existimatio* vero quatenus Passio, est inclinatio animæ ad sibi repræsentandum valorem rei æstimatæ, quæ inclinatio producitur à motu speciali spirituum, ita deductorum in cerebrum ut in eo confirment impressiones quæ huic rei inserviunt. Ut è contrario, *Despectus* est inclinatio quam anima habet ad considerandam vilitatem aut tenuitatem ejus quod contemnit, producta motu spirituum qui confirmat Ideam hujus tenuitatis.

ARTICULUS CL.

Has duas Passiones nil nisi species Admirationis esse.

ATque sic hæ duæ Passiones nihil sunt aliud quàm Admirationis species. Cum enim non admiramur magnitudinem aut parvitatem cujusdam objecti, nos illud nec pluris nec minoris facimus, quam ratio nobis dictat debere fieri, ita ut illud tum existimemus vel contemnamus absque Passione: Et quamvis sæpe existimatio in nobis excitetur ab Amore, & Despectus ab Odio, illud universale non est; nec aliùnde provenit, quàm ex eo quod plus vel minus propendeamus ad considerandum magnitudinem vel tenuitatem ali-

alicujus objecti, quia plus vel minùs illud diligamus.

ARTICVLVS CLI.

Etiam posse quem seipsum existimare vel despicere.

QVamvis autem hæ duæ Passiones possint in genere referri ad quælibet objecta, tamen præcipue observantur cum ad nos ipsos referuntur, id est cum proprium nostrum meritum vel existimamus vel despicimus. Atque tunc motus spirituum à quo sunt, adeo est in propatulo, ut mutet ipsum vultum, gestus, incessum, & in genere omnes actiones eorum qui sublimius vel sequius solito de seipsis sentiunt.

ARTICVLVS CLII.

Propter quam causam nos æstimare possimus.

QVoniam vero ex sapientiæ partibus hæc una & præcipua est, nosse quomodo & qua de causa quisque se existimare aut despicere debeat, conabor & de eo meam mentem hic aperire. Vnum duntaxat in nobis observo quod justam causam nobis possit suppeditare nosmetipsos existimandi, nempe legitimum usum liberi nostri arbitrii, & imperium quod in nostras voluntates exercemus. Nam præter solas actiones pendentes ex isto arbitrio, nihil est unde possimus cum ratione laudari vel vituperari, illudque nos quodammodo reddit Deo similes, nos nostri dominos faciendo, modo per ignaviam non amittamus jura quæ nobis confert.

ARTICVLVS CLIII.

In quo consistat Generositas.

SIc credo veram *Generositatem*, quæ efficit ut homo se existimet quantum potest legitime, in eo solùm consistere, partim quod norit nihil revera suum esse, exceptâ hâc liberâ dispositione suarum voluntatum, nec cur debeat laudari vel vituperari, nisi quod illâ bene vel male utitur; partim quod sentiat in seipso firmum & constans propositum eâ bene utendi, id est nunquam carendi voluntate suscipiendi & exequendi omnia quæ judicaverit meliora esse: quod est perfecte sequi virtutem.

ARTICVLVS CLIV.

Eam impedire ne contemnantur alii.

QVi hoc de se norunt & sentiunt, sibi facile persuadent singulos alios homines idem de seipsis sentire, quoniam in eo nihil est quod ab alio pendeat. Idcirco neminem unquam contemnunt, & quamvis sæpe videant alios ea admittere sphalmata quæ ostendunt ipsorum imbecillitatem, sunt tamen proniores ad eos excusandos quam carpendos, & ad credendum eos potius ex notitiæ quam bonæ voluntatis defectu peccare. Ac prout non se putant multo inferiores iis qui plura bona aut honores possident, aut qui ingenio, eruditionē, formave præpollent, vel aliàs cæteros superant in aliis quibusdam perfectionibus, ita nec se multo superiores existimant iis quos similiter præcellunt, quod hæc omnia ipsis videantur haud magna consideratione digna, præ bona illa voluntate ex qua sola se existimant, & quam supponunt quoque esse aut ad minimum posse esse in singulis aliis hominibus.

ARTICVLVS CLV.

In quo consistat Humilitas honesta.

ATque sic Generosiores solent quoque Humiliores esse, & *Humilitas* honesta consistit solum in ea reflexione quam facimus super infirmitatem nostræ naturæ, & errores quos olim potuimus commisisse, aut deinceps possumus committere, qui non minores sunt iis qui ab aliis committi possunt, efficitque ut nos nemini præferamus, reputantes pariliter cæteros qui pollent nobiscum suo libero Arbitrio, æquè bene ac nos illo posse uti.

ARTICVLVS CLVI.

Quæ sint proprietates Generositatis, & quomodo medeatur exorbitationibus omnium Passionum.

QVi hoc modo Generosi sunt, naturaliter ad magna patranda feruntur; sic tamen ut nihil suscipiant cujus non se capaces sentiant. Et quoniam nihil majus reputant quam bene facere aliis hominibus, & proprium commodum ideo contemnere, semper per-

fecte humani, affabiles & officiosi erga unumquemque sunt. Ac praeterea absolutè dominantur suis Affectibus, specialiter Cupiditatibus, Zelotypiae, & Invidiae: quod reputent nihil cujus acquisitio à se non pendeat tanti valere ut multum debeat exoptari; & Odio erga homines, quia eos omnes existimant; & Metui, quod fiduciâ propriae virtutis fiant securi; & denique Irae, quod parvi pendentes quaecunque pendent ex aliis, nunquam tantum concedant suis adversariis ut se ab illis laesos agnoscant.

Articulus CLVII.

De Superbia.

QVotquot vero bonam opinionem de seipsis concipiunt quacunque alia de causa, non pollent verâ Generositate, sed tantum turgido fastu, qui semper valde vitiosus est, etsi eò magis quò causa propriae existimationis Injustior fuerit. Omnium vero injustissima est superbire absque causa, id est cum quis etiam nihil cogitat sibi inesse meriti propter quod existimari debeat, solummodo quia meritum non magnifacit, sibique imaginando gloriam nihil aliud esse quam usurpationem, credit eos qui ejus sibi plus arrogant, ejus quoque plus habere. Estque hoc vitium ita irrationale & absurdum, ut vix crederem dari homines qui illi se prostituerent, si nemo unquam injustè laudaretur: Sed assentatio tam latè dominatur, ut nullus sit ita imperfectus, qui non se videat saepè laudari propter res quae nullam laudem merentur, imo quae vituperio sunt dignissimae; quod occasionem praebet stupidioribus in hanc superbiae speciem incidendi.

Articulus CLVIII.

Effectus ejus contrarios esse effectibus Generositatis.

SEd quaecunque sit causa propriae existimationis, si diversa fuerit à voluntate quae sentitur bene semper utendi suo libero Arbitrio, unde dixi manare Generositatem, producit semper fastum valde vitiosum, & qui adeo differt ab hac vera Generositate ut habeat effectus absolute contrarios. Cum enim alia bona, ut ingenium, pulchritudo, divitiae, honores &c. eo magis soleant aestimari quo in paucioribus extant, imo sint ferme omnia ejus naturae ut pluribus com-

communicari non possint, id efficit ut superbi conentur cæteros omnes deprimere, & suis cupiditatibus mancipati habeant animam indesinenter agitatam ab Odio, Invidia, Zelotypia, aut Ira.

ARTICVLVS CLIX.

De Humilitate vitiosa.

QVoad *Abjectionem* aut *Humilitatem* vitiosam, ea consistit præcipuè in eo quod quis se imbecillum sentiat aut parum constantem, & quasi destitutus usu jureque liberi sui arbitrii nequeat ea non facere quorum tamen debet postea ipsum pœnitere; tum etiam in eo quod credit se non posse per semetipsum subsistere aut carere pluribus rebus quarum acquisitio pendet ab alio. Atque sic directò opponitur Generositati, & sæpè evenit ut illi qui ingenium abjectius habent sunt arrogantiores & superbiores: ut generosiores, sunt modestiores & humiliores. Sed cum illi qui mente forti & generosâ præditi sunt, animum non mutent ob prospera vel adversa quæ ipsis accidunt; qui è contra abjecto & infirmo sunt animo, à sola fortuna diriguntur; nec eos prosperitas minus inflat quam deprimit adversitas. Imo sæpè videas ut se demittant turpiter apud eos à quibus aliquid vel boni expectant vel mali metuunt, ac simul insolenter se efferant supra eos à quibus nihil sperant vel timent.

ARTICVLVS CLX.

Qualis sit motus spirituum in his Passionibus.

CÆterum inde facile cognoscitur Superbiam & Abjectionem non solum vitia esse, sed etiam Passiones, quod eorum commotio valde se prodit extrinsecus in illis qui subito vel inflantur vel dejiciuntur ex nova quadam occasione. Sed dubitari potest num Generositas & Humilitas quæ virtutes sunt, possint etiam esse Passiones, quia eorum motus minus conspicui sunt, nec videtur ita virtuti cum Passionibus convenire ac vitio. Attamen non video quî idem motus spirituum, qui inservit confirmandæ cuidam cogitationi cujus fundamentum malum est, nequeat similiter eam confirmare cum justo nititur fundamento. Et quoniam Superbia & Generositas in propria existimatione consistunt, ac in eo solum differunt quod ea sui existimatio vel injusta sit vel justa, mihi videntur

posse referri ad unam eandemque Passionem, quæ excitatur motu composito ex motibus Admirationis, Lætitiæ, & Amoris, tam ejus quo quis seipsum amat, quam illius qui habetur pro re ea quæ efficit ut seipsum existimet; sicut è contrario motus qui excitat Humilitatem, sive honestam sive vitiosam, compositus est ex motibus Admirationis, Tristitiæ, & Amoris proprii, mixti cum Odio defectuum qui efficiunt ut aliquis se despiciat. Nihilque differentiæ in his motibus observo, nisi quod motus Admirationis duas habet proprietates; primò quod inopinata occupatio eum reddat vehementiorem ab initio; deindè quod sit æqualis in suo progressu, id est spiritus continuent se movere eodem tenore in cerebro. Quarum proprietatum prima magis reperitur in Superbia & Abjectione quam in Generositate & Humilitate honesta, & contrà ultima melius observatur in his quam in illis. Cujus ratio est, quod vitium vulgo ex ignorantia nascatur, & illi qui minus se norunt facilius superbiant, aut se demittant plus quam decet; quia quicquid ipsis recenter accidit eos offendit inopinato, & efficit ut dum id sibi tribuunt seipsos admirentur, & de se benè judicent vel sequiùs, prout existimant illud quod accidit in suum commodum cedere vel secus. Verum quoniam sæpe post rem ex qua superbierant sequitur alia quæ eos deprimit, ideo motus Passionum quibus agitantur varius est. Sed è contrario nihil est in Generositate quod non queat convenire cum Humilitate honesta, nec quicquam alibi quod eas immutare possit: Vnde earum motus sunt firmi, constantes & semper sibi ipsis valde similes: sed non ita ex inopinata occupatione procedunt, eò quòd qui se ita existimant, satis norint causas propter quas se existiment: Attamen potest dici has causas adeo miras esse (nempe facultatem suo utendi libero Arbitrio, ex qua quis se ipsum existimat, & infirmitates subjecti cui inest hæc facultas, quæ efficiunt ut non nimis se existimet) ut quoties de novo menti occurrunt semper novam Admirationem excitent.

Articvlvs CLXI.

Quomodo Generositas acquiri possit.

QVin notandum est Virtutes vulgo sic dici solitas, esse habitus in anima qui eam ad certas cogitationes disponunt, ita ut sic differant ab illis cogitationibus, ut tamen & eas producere & reci-

procc

proce ab illis produci possint. Observandum quoque has cogitationes produci posse ab anima sola, sed sæpe evenire ut insuper aliquis motus spirituum eas confirmet, atque tum simul sint actiones virtutis & Passiones animæ: sic etsi nulla sit virtus cui magis præclara natalia conferre videantur, quam ea per quam nemo se ultra suum justum valorem existimat, & credibile sit omnes animas quas Deus indit corporibus nostris non æquè nobiles & fortes esse, (quapropter hanc virtutem nominavi *Generositatem* secundum usum nostræ linguæ Gallicæ, potius quam *Magnanimitatem* secundum usum scholæ, in qua parum cognoscitur) certum est tamen bonam Institutionem multum inservire ad corrigendos natalium defectus; & eum qui sæpè se occuparit in attenta consideratione liberi arbitrii, & quantum emolumenti si tum sit in firmo proposito eo bene utendi, & ab alia parte quàm vanæ & inutiles sint omnes curæ quæ ambitiosos excruciant, posse excitare in se Passionem, & exinde acquirere virtutem Generositatis: quæ cum sit quasi clavis omnium aliarum virtutum, & remedium generale omnibus Affectuum vitiis, videtur hæc consideratio esse digna quæ observetur.

ARTICULUS CLXII.

De Veneratione.

VEneratio sive cultus est inclinatio animæ, non solum ad existimandum objectum quod veneratur, sed etiam ad se illi subjiciendum cum aliquo timore, ejus favoris demerendi gratiâ. Adeoque non veneramur nisi causas liberas, quas posse nobis vel benè vel malè facere judicamus, etiamsi nesciamus utrum sint facturæ. Amore & Devotione prosequimur potius quam simplici Veneratione eos à quibus nil nisi bonum expectamus; odimus verò eos à quibus nil nisi malum præstolamur: Et nisi judicaverimus causam hujus boni vel mali liberam esse, illi nosmetipsos non subjicimus ad ejus favorem nobis conciliandum. sic cum Ethnici Veneratione prosequebantur sylvas, fontes, aut montes, non propriè illas mortuas res venerabantur, sed Numina quæ illis præesse putabant. Et motus spirituum qui excitat hunc Affectum, componitur tum ex eo qui Admirationem excitat, tum ex eo qui excitat Timorem, de quo postea loquar.

ARTICVLVS CLXIII.

De Dedignatione.

ITa quod vulgò dicimus *Dedignationem*, est inclinatio animæ ad ſpernendam cauſam liberam, judicando eam etſi naturâ ſuâ capax ſit benè vel malè faciendi, tamen adeo infra nos eſſe ut nobis neutrum facere poſſit. Et motus ſpirituum qui eam excitat, componitur ex illis qui excitant Admirationem, & Securitatem ſive Audaciam.

ARTICVLVS CLXIV.

De Vſu harum duarum Paſſionum.

GEneroſitas vero & Imbecillitas animi ſive Abjectio determinant bonum & malum uſum harum duarum Paſſionum. Quò enim anima nobilior & generoſior fuerit, eò major ineſt ei inclinatio reddendi cuique quod ſuum eſt: Atque ſic non ſolum profundiſſima adeſt Humilitas reſpectu Dei, ſed etiam abſque repugnantia præſtatur omnis Honor & Cultus qui hominibus debetur, unicuique ſecundùm ordinem & authoritatem quam in mundo obtinet,& nihil præter vitium contemnitur. Contra vero qui ſunt animi abjecti & imbecillis, ſolent per exceſſum peccare, quandoque cum reverentur & timent res ſolo contemptu dignas, & quandoque cum dedignantur inſolenter eas quæ plus reverentiæ merentur. Et ſæpè celerrime tranſeunt ab extrema impietate ad ſuperſtitionem, & iterum à ſuperſtitione ad impietatem, ita ut nullum ſit vitium nullaque inordinatio animi cujus capaces non ſint.

ARTICVLVS CLXV.

De Spe & Metu.

SPes eſt diſpoſitio animæ ad ſibi perſuadendum id eventurum quod cupit, quæ producitur motu ſpeciali ſpirituum, conflato ex motu Lætitiæ & Deſiderii inter ſe permixtis. Et *Metus* eſt alia animæ diſpoſitio, quæ ipſi perſuadet id ipſum non eventurum. Ac obſervandum, has duas Paſſiones, licet ſibi contrarias, tamen poſſe ſimul alicui ineſſe; nimirum ubi ſimul objiciuntur menti diverſæ rationes,

nes, quarum quædam ſuadent eventum Cupiditatis facilem eſſe, aliæ difficilem eum reddunt.

ARTICVLVS CLXVI.

De Securitate & Deſperatione.

NVnquam autem altera harum Paſſionum comitatur Cupiditatem quin alteri quendam locum relinquat. Cum enim *Spes* ſatis ita firma eſt, ut planè expellat Metum, mutat naturam & vocatur *Securitas* ſive *Fiducia*: Et cum quis perſuadetur id quod cupit eventurum, etſi continuet velle ut eveniat, deſinit tamen agitari ab Affectu cupiditatis, quæ ejus eventum exquiri faciebat cum inquietudine; ſicuti cum *Metus* adeo extremus eſt, ut omnis ſpes decollet, ſeſe convertit in *Deſperationem*, & hæc Deſperatio exhibens rem ut impoſſibilem, extinguit planè Cupiditatem, quæ nonniſi in poſſibilia fertur.

ARTICVLVS CLXVII.

De Zelotypia.

ZElotypia eſt ſpecies Metus qui ſpectat Cupiditatem ſibi conſervandi poſſeſſionem cujuſdam boni; nec tam procedit ex vi rationum quæ judicare faciunt illud amitti poſſe, quam ex magno æſtimio in quo eſt; quod efficit ut examinentur vel minimæ ſuſpicionis cauſæ, & ſumantur pro rationibus maximi momenti.

ARTICVLVS CLXVIII.

In quo hac Paſſio honeſta eſſe poſſit.

ET quoniam major habenda eſt cura conſervandorum bonorum quæ majora, quam quæ minora ſunt, hæc Paſſio in quibuſdam occaſionibus honeſta & juſta eſſe poteſt; ſic exempli gratia Militiæ Dux qui urbem maximi momenti ſervat, jure movetur Zelotypia pro ipſa, id eſt metuit omnia illa quibus occupari & intercipi poſſet: nec honeſta mulier vituperatur quod ſui honoris ſit Zelotypa, id eſt non ſolum à malefaciendo abſtineat, ſed quoque ſtudioſe vitet vel minimas obtrectationis cauſas.

ARTICVLVS CLXIX.

In quo vitiosa.

AST ridetur Avarus cum Zelotypia ducitur pro suo Thesauro, id est cum illi oculis incubat, nec ab illo unquam recedere vult, ne quis eum furetur: nec enim pecunia meretur tantâ curâ asservari. Et contemnimus virum qui suæ uxoris Zelotypus est, cùm indicio sit eam ab ipso non amari uti par erat, quod vel de se vel de illa male opinetur. Dico quod illam non recte diligat: nam si vero Amore eam prosequeretur, nulla ratione ad sequius de illa suspicandum propenderet; Ac propriè non eam amat, sed solummodò bonum quod in eo situm arbitratur ut solus eam possideat: nec metueret jacturam hujus boni, nisi eo se indignum aut suam uxorem infidelem esse judicaret. Cæterum hæc Passio nonnisi ad suspiciones & diffidentias refertur: propriè enim non est Zelotypia, conari aliquod malum vitare cùm ejus metuendi justa causa subest.

ARTICVLVS CLXX.

De Animi fluctuatione.

ANimi fluctuatio est quoque species Metus, quæ dum retinet Animam quasi in dubia lance inter plures actiones quas facere potest, in causa est ut nullam exequatur, & sic habeat tempus ad eligendum antequam se determinet; In quo revera habet quendam usum qui bonus est: Verum cum ulterius durat quam par est, & illud tempus deliberationi impendit, quod requirebatur ad agendum, pessima est. Dico autem eam esse speciem Metus; quamvis accidere possit, cum datur optio plurimarum rerum, quarum bonitas valdè æqualis apparet, ut incerti & fluctuantes hæreamus, etsi nullus propterea subsit Metus. hæc enim species fluctuationis procedit solum à subjecto quod se offert, non autem ulla commotione spirituum. Quare Affectus non est, nisi in quantum metus errandi in electione ejus auget incertitudinem. Verum hic metus tam ordinarius & tam vehemens est in quibusdam, ut sæpè, etsi nihil occurrat eligendum, nec nisi unica res sese offerat vel sumenda vel omittenda, eos tamen detineat, & efficiat ut inutiliter subsistant in aliis exquirendis, Et tum est excessus Fluctuationis, ortus ex nimio Desiderio benè agendi

agendi, & imbecillitate Intellectus, qui destitutus notionibus perspicuis & distinctis, nonnisi multas confusas habet. Quare remedium contra hunc excessum erit assuescere formandis judiciis certis & determinatis de omnibus rebus quæ sese offerunt, & censendo semper officium præstari, cum fit quod melius esse judicatur, etsi forte pessime judicetur.

ARTICVLVS CLXXI.

De Animositate & Audacia.

Animositas cum Affectus est, non habitus vel inclinatio naturalis, est certus quidam calor sive agitatio quæ disponit animam ad agendum viriliter in executione rerum quas meditatur, cujuscunque naturæ sint. Estque *Audacia* Animositatis species, quæ disponit animam ad res eas exequendas quæ plus periculi habuerint.

ARTICVLVS CLXXII.

De Æmulatione.

Estque *Æmulatio* pariliter ejus quædam species, sed alio sensu: potest enim Animositas considerari ut genus, quod dividitur in tot species quot extant diversa objecta, & in tot alias quot causas habet: Priori modo Audacia ejus species est, posteriori Æmulatio. Hæc verò nihil aliud est quàm calor qui disponit animam ad suscipiendas res quas sibi successuras sperat, quia aliis eas bene succedere videt, atque sic est species Animositatis, cujus causa externa exemplum est. Dico causam externam; quia insuper debet semper alia quædam interna subesse, quæ in eo sita est quod corpus ita sit dispositum, ut Cupiditas & Spes majorem vim habeant in sanguine copioso ad cor propellendo, quàm Metus aut Desperatio in eo impediendo.

ARTICVLVS CLXXIII.

Quomodo Audacia à Spe pendeat.

Notandum enim quod licet objectum Audaciæ sit difficultas quam vulgo sequitur Metus aut etiam Desperatio, ita ut in rebus periculosioribus & desperatioribus plus Audaciæ & Animositatis

ſitatis adhibeatur, debeat tamen ſperari vel etiam certò credi finem qui intenditur ſucceſſurum, ut fortiter occurrentibus difficultatibus reſiſtatur. Verum hic finis differt ab illo objecto: nec enim ſimul poteſt dari Certitudo & Deſperatio ejuſdem rei eodem tempore. Sic cum Decii in confertos hoſtes irruebant, & currebant ad mortem certam, objectum Audaciæ ipſorum erat difficultas conſervandæ vitæ in hac actione, pro qua difficultate nil niſi Deſperationem habebant, mori certiſſimi: Sed eorum finis erat animare milites ſuo exemplo, & ipſis conſequi victoriam quam ſperabant; aut etiam finis eorum erat gloriam poſt mortem conſequi, cujus certi erant.

ARTICVLVS CLXXIV.

De Puſillanimitate, & Conſternatione.

PVſillanimitas directe Animoſitati opponitur, eſtque languor ſive frigus quod impedit animam ne feratur ad ea peragenda quæ faceret ſi iſto Affectu careret. Et *Conſternatio* quæ contraria eſt Audaciæ, non ſolum frigus eſt, ſed etiam perturbatio & ſtupor animæ, qui ipſi aufert facultatem reſiſtendi malis quæ proxima eſſe putat.

ARTICVLVS CLXXV.

De Vſu Puſillanimitatis.

QVamvis autem mihi perſuadere nequeam Naturam indidiſſe hominibus ullum Affectum qui ſemper vitioſus ſit, nullumque uſum bonum & laudabilem habeat, tamen vix conjicere poſſum cui bono hi duo queant inſervire. Mihi ſolummodò videtur Puſillanimitatem quendam uſum habere, cum homines eximit à ſuſcipiendis laboribus ad quos ferendos incitari poſſent veriſimilibus quibuſdam rationibus, niſi aliæ certiores rationes ex quibus inutiles judicantur, excitaſſent hunc Affectum. Nam præterquam quod eximit animam ab his laboribus, inſervit quoque corpori, in eo quod retardato motu ſpirituum, impedit quominus ejus vires diſſipentur. At vulgo & ut plurimum admodum noxius eſt, quia abducit voluntatem ab actionibus utilibus. Quoniam vero non oritur aliunde quam

ex eo quod non satis habetur Spei aut Cupiditatis, illi corrigendo sufficiet hos duos Affectus in se ipso intendisse & auxisse.

ARTICULUS CLXXVI.

De usu Consternationis.

QVod attinet Consternationem, non video qui unquam laudabilis vel utilis possit esse: nec Affectus specialis est, sed merus excessus Pusillanimitatis, Stuporis & Metus, qui semper vitiosus est; sicuti Audacia excessus est Animositatis, qui semper bonus habetur, modo finis qui intenditur sit bonus. Et quia præcipua causa Consternationis est inopinatus incursus, nihil melius est illi præcavendo quam uti præmeditatione, [illegible]que ad omnes eos eventus præparare quorum metus eum producere potest.

ARTICULUS CLXXVII.

De Morsu Conscientiæ.

MOrsus Conscientiæ est species Tristitiæ ortæ ex dubitatione sive scrupulo qui injicitur num id quod fit vel factum est bonum sit, nec ne. Et necessario præsupponit dubitationem: Nam si planè constaret id quod fit malum esse, ab eo faciendo abstineretur, quoniam voluntas non fertur nisi in ea quæ aliquam bonitatis speciem præ se ferunt. Et si constaret id quod jam factum est malum esse, ejus pœnitentia qui fecit tangeretur, non simplici morsu. Usus autem hujus Affectus est, quod efficiat ut expendatur num res de qua dubitatur sit bona nec ne, & impediat ne fiat alia vice, quamdiu non constat bonam esse: sed quia malum præsupponit, præstaret nunquam ejus sentiendi causam dari: ac præveniri potest iisdem mediis quibus Fluctuatio potest excuti.

ARTICULUS CLXXVIII.

De Irrisione.

IRrisio est species Lætitiæ mixtæ cum Odio, quæ inde oritur quod deprehendatur leve aliquod malum in persona quæ eo digna putatur: Odio habetur illud malum, & Gaudetur in illo reperiri qui eo dignus est. Et cum ex inopinato id accidit, repentina occupatio Ad-

mirationis causa est cachinnorum, juxta ea quæ dicta fuerunt supra de natura Risus. Verum illud malum leviculum esse debet; si enim magnum fuerit, credi non potest eum qui illud patitur eo dignum esse, nisi simus pravæ admodum indolis, aut ipsum maximo Odio prosequamur.

Articvlvs CLXXIX.

Cur Imperfectissimi quique soleant maximi Irrisores esse.

QVin videmus eos qui defectus habent perinsignes, exempli gratiâ qui claudi sunt, monoculi, gibbosi, aut qui aliquâ contumeliâ vel infamiâ publicè affecti sunt, specialiter proclives ad irrisionem esse; Cum enim cupiant cæteros omnes in pari gradu videre, lætantur ob mala quæ ipsis eveniunt, & eos illis dignos existimant.

Articvlvs CLXXX.

De Vsu Ioci.

QVod attinet Iocum modestum, qui reprehendit utiliter vitia, ea ridicula repræsentando, jocantibus ipsis interea nec ridentibus nec ullum Odium testantibus in personas, Affectus non est, sed qualitas honesti viri, quæ indolis ejus alacritatem denotat & animæ tranquillitatem, quæ notæ virtutis sunt; & sæpè quoque dexteritatem ingenii, in eo quod possit dare speciem aliquam jucundam rebus quas irridet.

Articvlvs CLXXXI.

De Vsu Risus in joco.

NEc turpe est ridere cum jocos audimus aliorum: imo tales esse possunt ut morositatis nimiæ foret de illis non ridere. Verùm cum ipsi jocamur, magis decet abstinere risu, ne videantur derepente & inopinatò occurrere res quas dicimus, vel mirari dexteritatem nostram in illis inveniendis; Quin ita fit ut eo magis ex inopinato occupent Auditores.

ARTICVLVS CLXXXII.

De Invidia.

QVæ vulgo dicitur *Invidia*, eſt vitium ſitum in perverſitate indolis, quâ fit ut quidam doleant de bono quod evenire vident aliis hominibus. At hic utor illâ voce ad ſignificandam Paſſionem quæ ſemper vitioſa non eſt. Invidia igitur quatenus Affectus, ſpecies eſt Triſtitiæ mixtæ Odio, quæ inde procedit quod videmus bonum accidere iis quos eo indignos arbitramur. Quod de ſolis fortuna bonis cum ratione putari poteſt. Nam quod attinet bona vel animæ, vel etiam corporis, quatenus ea à nativitate habentur, ſatis videtur habere is ad illa dignitatis, qui ea accepit à Deo antequam ullius mali perpetrandi capax eſſet.

ARTICVLVS CLXXXIII.

Quomodo Iuſta vel Injuſta eſſe poſſit.

SEd cum fortuna alicui bona ſubmittit quibus revera indignus eſt, nec ideo Invidia in nobis excitatur, niſi quod naturaliter amantes Iuſtitiam, indignamur eam non obſervari in diſtributione horum bonorum, zelus eſt excuſabilis; præſertim cum bonum quod aliis invidetur, ejus eſt naturæ ut in malum abire poſſit in eorum manibus, ut ſi fuerit aliquod munus vel officium in cujus exercitio male verſari poſſint. Imo cum quis ſibi ipſi appetit idem bonum, nec poteſt illud conſequi quod ab aliis qui illo indigniores ſunt poſſideatur, ita redditur hæc Paſſio violentior, nec tamen ideo deſinit excuſabilis eſſe, modo odium quod continet ſolum reſpiciat pravam diſtributionem boni quod invidetur, & non perſonas quæ illud poſſident aut diſtribuunt. Sed pauci admodum adeo juſti & generoſi ſunt, ut nullo Odio proſequantur eos, à quibus præveniuntur in acquiſitione boni quod pluribus communicabile non eſt, quodque ſibi exoptaverant, etſi qui illud acquiſiverunt illo ſint æquè digni vel etiam digniores. Quod verò frequentius invidetur, gloria eſt: quamvis enim aliorum gloria non impediat quominus ad eam poſſimus aſpirare, ejus tamen acceſſum difficiliorem reddit, & intendit pretium.

ARTICVLVS CLXXXIV.

Vnde fiat ut Invidi plerumque sint colore livido.

CÆterum nullum est vitium quod æque obsit felicitati humanæ ac Invidia. Nam præterquam quod qui eâ laborant seipsos excruciant, conturbant insuper quantum possunt voluptatem aliorum. Et utplurimum coloris sunt lividi, id est pallidi, mixti flavo & nigro, & quasi contuso sanguine, unde fit ut Invidia Latinè vocetur *Livor*. Quod optimè convenit cum iis quæ supra dicta sunt de motibus sanguinis in Tristitia & Odio. Nam hoc efficit ut flava bilis quæ venit ex parte inferiori jecoris, & atra quæ venit ex liene, sese diffundant ex corde per arterias in omnes venas; & illa facit ut sanguis venarum minus habeat caloris & lentiùs fluat solito, quod sufficit faciendo colori livido. Sed quia bilis tam flava quam atra potest quoque submitti in venas ab aliis plurimis causis, nec Invidia illas eò propellit satis copiosè ad mutandum vultus colorem, nisi fuerit intensissima & diuturna, non censendi sunt omnes illi in quibus iste color apparet ad eam proclives esse.

ARTICVLVS CLXXXV.

De Commiseratione.

COmmiseratio est species Tristitiæ, Amori mixtæ aut benevolentiæ erga illos quos aliquid mali pati videmus, quo eos indignos judicamus. Atque sic contraria est Invidiæ ratione sui objecti, & Irrisioni quia illud alio modo considerat.

ARTICVLVS CLXXXVI.

Qui sint maximè Misericordes.

ILli qui se valde debiles sentiunt & obnoxios adversæ fortunæ, videntur aliis propensiores ad hunc Affectum; quia sibi repræsentant alienum malum ceu quod sibi quoque queat evenire, & sic ad Misericordiam moventur magis ex Amore sui quàm aliorum.

ARTI-

ARTICVLVS CLXXXVII.

Quomodo Generosiores hoc Affectu tangantur.

ATtamen Generosiores & qui sunt animo fortiori, ita ut nihil mali sibi metuant, & se supra fortunæ imperium statuant, non carent Commiseratione, cum vident infirmitatem aliorum hominum & eorum querelas audiunt. Pars enim est Generositatis bene velle unicuique. Verum hujus Commiserationis Tristitia amara non est, sed instar ejus quam producunt casus tragici qui in Theatro repræsentari videntur, magis est in exteriori & in sensu, quàm in ipsa anima, quæ interim fruitur satisfactione cogitandi se defungi suo officio dum compatitur afflictis. Atque in hoc differt, quod cum vulgus misereatur eorum qui queruntur, quia putat mala quæ patiuntur valde gravia esse, præcipuum contra objectum Commiserationis maximorum virorum sit imbecillitas eorum quos queri vident; quia censent nullum accidens posse dari quod tam grave sit malum ac Pusillanimitas eorum est qui id ferre non possunt constanter; & quamvis odio habeant vitia, non ideo tamen oderunt eos quos illis vident obnoxios, sed solum eorum miserentur.

ARTICVLVS CLXXXVIII.

Quinam Misericordia non tangantur.

SOli demum homines maligni & Invidi, quique naturaliter odio habent omnes alios, aut qui adeo stupidi sunt, vel ita excœcati prosperitate fortunæ, aut desperabundi ex adversitate, ut non putent aliquid ampliùs mali sibi evenire posse, nulla Commiseratione tanguntur.

ARTICVLVS CLXXXIX.

Cur hæc Passio ad lachrymandum excitet.

Cæterum facilè in hoc Affectu lachrymæ emittuntur, quod Amor propellens multum sanguinis ad cor efficiat ut ex oculis multi vapores prodeant, & frigus Tristitiæ retardans agitationem horum vaporum faciat ut in lachrymas mutentur, juxta id quod supra dictum fuit.

ARTI-

ARTICVLVS CXC.

De Satisfactione sive Acquiescentia in seipso.

SAtisfactio sive *Acquiescentia in seipsis*, quam semper illi consequuntur qui constanter insistunt virtuti, est habitus in eorum anima qui vocatur Tranquillitas & Quies Conscientiæ: sed ea quæ de novo comparatur ubi recenter aliquid factum est quod bonum putatur, est Passio, nempe species Lætitiæ quam omnium esse dulcissimam arbitror, quia ejus causa non aliunde quam à nobis pendet. Attamen ubi illa causa justa non est, id est cum actiones ex quibus multum satisfactionis obtinetur non sunt magni momenti, vel etiam vitiosæ sunt, ridicula est, & nonnisi superbiæ & absurdæ arrogantiæ producendæ inservit. Quod specialiter observari potest in iis qui, cum se religiosos putent, Hypocritæ demum & superstitiosi sunt, id est qui eo quod sæpe frequentent Templa, multas recitent preces, capillos tonsos habeant, jejunent, eleemosynas largiantur, se plane perfectos putant, & sibi imaginantur se ita in gratia apud Deum esse, ut nihil facere queant quod ipsi displiceat, & omne quod ipsis sua Passio suggerit bonum zelum esse; etsi quandoque suggerat maxima crimina quæ in homines cadere possint, ut prodere Vrbes, trucidare Principes, exterminare integros populos ob id solùm quod suas opiniones non sequantur.

ARTICVLVS CXCI.

De Pœnitentia.

Pœnitentia est directe contraria Satisfactioni sive Acquiescentiæ in seipso, estque species Tristitiæ, quæ procedit ex eo quod credimus aliquid mali nôs perpetrasse. Est autem valde amara, quia ejus causa non aliunde quam à nobis est. Quod tamen non impedit quominus utilissima sit, quando actio cujus nos pœnitet revera mala est, ejusque certam habemus notitiam, quia ad aliàs melius agendum nos incitat. sed sæpè evenit ut imbecilliores animi pœnitentiâ ducantur eorum quæ fecerunt, etiamsi ea mala esse certo nesciant, ac solùm id ita sibi persuadent quia metuunt, & si contrarium fecissent ejus similiter ipsos pœniteret; quæ in illis imperfectio est commiseratione digna. Remedia vero huic defectui eadem sunt quæ inserviunt Fluctuationi tollendæ.

ARTI-

ARTICULUS CXCII.

De Favore.

F*Avor* propriè eſt cupiditas videndi bonum evenire ei erga quem bonâ ferimur voluntate; ſed hic utor iſto vocabulo ad hanc ſignificandam voluntatem, quatenus in nobis excitatur bonâ quadam actione illius cui bene volumus. Propendemus enim naturaliter in amorem eorum qui res patrant quas exiſtimamus bonas, etiamſi ex illis nihil boni ad nos redeat. Favor in illa ſignificatione eſt ſpecies Amoris, non Cupiditatis, etiamſi cupiditas videndi benè eſſe ei cui favetur eum ſemper comitetur; & ordinariò jungitur Commiſerationi, quia adverſa quæ miſeris evenire videmus efficiunt ut magis ad eorum merita mentem reflectamus.

ARTICULUS CXCIII.

De Gratitudine.

G*Ratus* quoque *animus* eſt Amoris ſpecies excitata in nobis aliqua actione ejus in quem fertur, quaque credimus eum nobis benefeciſſe, aut ſaltem benefacere in animo habuiſſe. Ita continet idem quod Favor, & id amplius, quod innitatur actioni quæ nos tangit, & de qua etiam gratias referre deſideramus; Idcirco longe majorem vim habet, præſertim in animis vel tantillum nobilibus & generoſis.

ARTICULUS CXCIV.

De Ingratitudine.

QVod attinet *Ingratitudinem*, ea Paſſio non eſt; natura enim nullum in nobis poſuit ſpirituum motum quo excitetur, ſed merum eſt vitium, directe oppoſitum Gratitudini, quatenus hæc ſemper honeſta eſt, & unum ex præcipuis vinculis ſocietatis humanæ. Idcirco hoc vitium proprium eſt hominum brutorum & ſtolide ſuperborum, qui putant omnia ſibi deberi; aut ſtupidorum, qui nullam faciunt reflexionem animi ad beneficia quæ accipiunt; aut imbecilliorum & abjectorum, qui ubi ſentiunt infirmitatem & egeſtatem ſuam, demiſſe quærunt auxilium aliorum, quod ubi

ſunt conſequuti eos odio proſequuntur, quia deſtituti voluntate paria referendi, aut ſe id poſſe deſperantes, & ſibi fingentes omnes omnino ſecum venales & mercenarios eſſe, nihilque boni fieri niſi cum remunerationis ſpe, eos ſe decepiſſe arbitrantur.

ARTICVLVS CXCV.

De Indignatione.

I*Ndignatio* eſt ſpecies Odii aut Averſionis, quæ naturaliter fertur in eos qui aliquid mali faciunt, qualecunque illud ſit; ſæpe quidem Invidiæ commiſcetur aut Miſericordiæ, ſed tamen objectum habet valde diverſum. Illis enim ſolis indignamur qui bene vel male faciunt indignis; ſed invidemus iis qui illud bonum conſequuntur, & miſeret nos eorum qui illud malum patiuntur. Revera tamen poſſidere bonum quo indignus fueris, eſt quadantenus male facere. Quæ cauſa eſſe potuit Ariſtoteli ejuſque ſequacibus, ſupponentibus Invidiam ſemper vitium eſſe, eam quæ vitioſa non eſt *Indignationis* nomine exprimendi.

ARTICVLVS CXCVI.

Cur quandoque juncta ſit Commiſerationi, & quandoque Irriſioni.

ETiam malefacere eſt quodammodo malum pati: unde fit ut quidam jungant ſuæ Indignationi Commiſerationem, & quidam Irriſionem, prout feruntur bonâ vel malâ voluntate erga illos quos errare vident: Atque ſic riſus Democriti & fletus Heracliti potuerunt procedere ab eadem cauſa.

ARTICVLVS CXCVII.

Quod ſæpe eam comitetur Admiratio, neque incompatibilis ſit cum Lætitia.

SÆpè quoque Indignationem comitatur Admiratio: ſolemus enim ſupponere omnes res futuras eo modo quo judicamus debere fieri, id eſt eo modo quem bonum cenſemus; idcirco cum quid aliter evenit id nobis inopinatum eſt, & admirationem ciet.

Nec

Nec etiam cum Lætitia incompatibilis est, etsi frequentius conjungatur Tristitiæ. Cum enim malum de quo indignamur nobis nocere non potest, & cum consideramus nos nihil simile velle designare, id nobis aliquam præbet Delectationem: Estque forte una ex causis risus qui quandoque comitatur hunc Affectum.

ARTICVLVS CXCVIII.

De Ejus Usu.

Cæterum Indignatio magis observatur in illis qui malunt videri addicti virtuti, quam in iis qui revera tales sunt. Quamvis enim qui amant Virtutem nequeant videre absque aliqua aversione aliorum vitia, tamen nonnisi à gravioribus & extraordinariis commoventur. Morosi est & difficilis, indignari multum ob res parvi momenti; Injusti indignari ob res quæ vituperari non possunt; & inepti absurdique non restringere hunc Affectum ad actiones humanas, & eum extendere usque ad opera Dei aut Naturæ, ut faciunt illi qui nunquam suâ conditione suâve fortuna contenti, audent carpere directionem mundi & arcana Providentiæ.

ARTICVLVS CXCIX.

De Ira.

IRA est etiam species Odii aut Aversionis, quam habemus erga eos qui aliquod malum fecerunt, aut qui conati sunt nocere, non indifferenter quibusvis, sed speciatim nobis. Atque sic idem continet quod Indignatio, & hoc amplius quod fundamentum habeat in actione quæ nos spectat, & cujus ulciscendæ Cupiditate tenemur. Hæc enim cupiditas illam ferè semper comitatur, ac directe opponitur Gratitudini, ut Indignatio Favori. Verum incomparabiliter vehementior est aliis hisce tribus Affectibus, quia Cupiditas repellendi res noxias & sese ulciscendi est omnium urgentissimum: Hæcque Cupiditas juncta Amori sui ipsius, Iræ suppeditat omnem sanguinis agitationem quam Animositas & Audacia efficere possunt; & Odium efficit ut hanc agitationem suscipiat præcipuè sanguis biliosus qui ex liene venit, & ex parvis venis jecoris, & ingreditur in cor, in quo propter ipsius copiam & naturam bilis quam admixtam habet, excitat calorem longè asperiorem & ferventiorem eo qui potest excitari ab Amore aut Lætitia.

ARTICVLVS CC.

Quare minus metuendi qui ex Ira erubeſcunt quam qui pallent.

SVnt autem ſigna externa hujus Paſſionis diverſa, ſecundùm varia temperamenta perſonarum, & varietatem aliarum Paſſionum ex quibus componitur aut quæ illi junguntur. ſic nonnulli videntur pallеſcere aut tremere cum iraſcuntur, & alii erubeſcere vel etiam lachrymari. Et vulgo cenſetur Ira eorum qui pallent magis metuenda, quam eorum qui erubeſcunt. Cujus rei ratio eſt, quòd ubi nolumus aut non poſſumus nos aliter vlciſci quam vultu & verbis, explicamus omnem noſtrum calorem omnemque noſtram vim ab initio ipſius commotionis, unde rubor: & quandoque deſiderium & commiſeratio noſtri ipſius, quod aliter nos ulciſci nequeamus, in cauſa eſt ut lachrymemur. At qui è contrario ſe ſervant & determinant majori ultioni, triſtes fiunt, eo quod putent ad id ſe teneri eâ actione ob quam iraſcuntur; quandoque etiam metuunt mala quæ ſequi poſſunt ex conſilio ſuſcepto; quod primo obtutu eos reddit pallidos, frigidos, & trementes; Aſt ubi poſtea ſuam ultionem exequuntur, eò magis incaleſcunt quo frigidiores ab initio fuerant; ſicut videmus febres quæ à frigore incipiunt ut plurimum vehementiores eſſe.

ARTICVLVS CCI.

Dari duas Iræ ſpecies, & optimos quosque priori magis eſſe obnoxios.

INde monemur duas ſpecies Iræ poſſe diſtingui, quarum una proptiſſima eſt, & valde ſe prodit foris, ſed tamen parum præſtat & facilè ſedari poteſt; altera quæ non ita ab initio apparet, ſed magis corrodit, & quæ effectus periculoſiores habet. Qui multum Bonitatis & Amoris habent, priori ſunt magis obnoxii. Non enim oritur ex profundo odio, ſed ex ſubitanea Averſione quæ eos derepente occupat; quia cum eò propendeant ut imaginentur omnia debere eo modo procedere quem optimum judicant, quamprimum aliter evenit id mirantur, & inde offenduntur, ſæpè etiam etſi res eos ſpeciatim non ſpectet; quia cùm multum diligant, cauſam eorum quos amant eo animo ſuſcipiunt ac ſi ſua foret: & ſic quod

quod nihil nisi materia indignationis in aliis esset, ipsis abit in causam iræ. Et quia inclinatio quâ propendent ad àmandum efficit ut semper habeant multum caloris & multum sanguinis in corde, nequit aversio quæ eos derepente occupat tam parum bilis eò propellere, quin statim id excitet magnam commotionem in illo sanguine. Verum hæc commotio parum durat, quia vis inopinatæ aversionis non continuat; & quamprimum deprehendunt rem ob quam irati sunt non debuisse eos tantum commovere, illius pœnitentia ducuntur.

ARTICVLVS CCII.

Animas imbecilles & abjectas alterâ magis abripi.

Altera Iræ species, in qua prædominantur Odium & Tristitia, non ita primo obtutu apparet, nisi forsan in eo quod pallorem inducat faciei: sed ejus vis paulatim augetur agitatione quam fervens vindictæ Cupiditas excitat in sanguine, qui permixtus bili quæ propellitur ad cor ex parte inferiori jecoris & lienis, in eo excitat calorem asperum admodum & pungentem. Et sicuti generosiores sunt animæ illæ quæ plus gratitudinis habent, ita illæ sunt superbiores & viliores infirmioresque quæ se magis abripi patiuntur ab hac specie Iræ: Eo enim injuriæ majores apparent, quo superbia facit ut quis seipsum magis æstimet; quin etiam quo pluris fiunt bona quæ auferunt, quæ eo magis æstimantur quo anima imbecillior & abjectior fuerit, quoniam ab aliis pendent.

ARTICVLVS CCIII.

Generositatem esse pro remedio contra Iræ excessus.

Cæterum, etsi hic Affectus utilis sit ad suppeditandum nobis vigorem necessarium propulsandis injuriis, nullius tamen excessus majori cura vitandi veniunt, quod perturbantes judicium sæpe in ea inducant errata quorum postea pœnitere oportet; imo quandoque impediant ne tam bene repellantur hæ injuriæ quam aliàs fieri posset, si minus adesset commotionis. Verum sicut nihil est quod Iram magis intendat quam superbia, ita credo Generositatem optimum esse remedium contra illius excessus; quia dum facit ut parvipendantur omnia bona quæ possunt auferri, & contra maximi

fiat libertas & imperium abſolutum in ſemetipſum, quod perit ubi ab alio lædi poſſumus, efficit ut contemptu ſolo aut ad ſummum indignatione ulciſcamur eas injurias ex quibus alii ſolent offendi.

ARTICVLVS CCIV.

De Gloria.

QVod hîc nomine *Gloriæ* indigito, eſt ſpecies Lætitiæ fundata ſuper Amorem ſui ipſius, & quæ oritur ex opinione aut ſpe concepta laudis apud alios obtinendæ: Atque ſic differt à ſatisfactione interiori, quæ naſcitur ex opinione quod aliquam bonam actionem fecerimus: quandoque enim homines laudantur propter res quas ipſi non credunt bonas, & vituperantur ob eas quas meliores arbitrantur; ſed ambæ æque ſunt ſpecies propriæ exiſtimationis ac Lætitiæ. Cauſa enim eſt ſeipſum exiſtimandi, ubi videris te æſtimari ab aliis.

ARTICVLVS CCV.

De Pudore.

P*Vdor* è contrario eſt ſpecies Triſtitiæ fundata quoque ſuper Amorem ſuimetipſius, & qui procedit ab opinione vel metu vituperii: Et inſuper ſpecies Modeſtiæ aut Humilitatis, & propriæ diffidentiæ: Cum enim quis eo uſque ſe ipſum exiſtimat ut nequeat Imaginari ſe ab ullo contemni, non facile poteſt pudore ſuffundi.

ARTICVLVS CCVI.

De Vſu harum duarum Paſſionum.

GLoria autem & Pudor eundem uſum habent, in eo quod nos ad virtutem incitent, illa ſpe, hæc metu; ſolummodo inſtrui debet judicium de iis quæ revera digna ſunt vituperio vel laude, ne pudor obrepat ex bene factis, aut gloria ex vitiis, ut pluribus evenit. At non convenit penitus exuere hos Affectus, ut olim faciebant Cynici: Etſi enim populus peſſime judicet, attamen quia ſine ipſo vivere non poſſumus, & noſtra refert ab illo æſtimari, ſæpe debemus ejus opiniones ſequi potius quam noſtras, quoad externa noſtrarum actionum.

ARTICVLVS CCVII.

De Impudentia.

IMpudentia sive Inverecundia quæ Pudoris contemptus est, & sæpè etiam Gloriæ, non est Passio; quia nobis nullus inest motus specialis spirituum qui eam excitet; sed vitium est oppositum Pudori atque etiam Gloriæ, quatenus utraque bona est: sicut Ingratitudo opponitur Gratitudini, & Crudelitas Commiserationi. Præcipua vero Impudentiæ causa oritur ex gravibus contumeliis quibus aliquis sæpe affectus fuerit. Nemo enim dum juvenis est non putat laudem bonum esse, & infamiam malum, majoris momenti ad vitam quam postea experientiâ liquet nonnullis, ubi post passas insignes quasdam contumelias honore se vident penitus destitutos & spretos ab omnibus. quare illi impudentes fiunt & inverecundi, qui bonum & malum ex commoditatibus corporeis metientes, vident se illas æque possidere post has contumelias ac ante; imo etiam aliquando melius, quod exonerentur multis necessitatibus ad quas honor ipsos obligabat; & quod si jactura bonorum suo infortunio juncta sit, extent personæ piæ à quibus in eo subleventur.

ARTICVLVS CCVIII.

De Fastidio.

FAstidium est species Tristitiæ, ex eadem causa ortæ ex qua ante Lætitia processit. Ita enim constituti sumus, ut pleræque omnes res quas possidemus, bonæ non sint nostri respectu nisi ad tempus, & postea fiant incommodæ. Quod præsertim apparet in esu & potu, qui non sunt utiles nisi quamdiu viget appetitus; sed fiunt noxii ubi cessat; & quia tum cessant Gustui grati esse, hæc Passio Gallicè dicta fuit *Desgoust.*

ARTICVLVS CCIX.

De Desiderio.

DEsiderium est quoque species Tristitiæ, quæ specialem amarorem in eo habet quod semper juncta sit cuidam Desperationi, & Recordationi Delectationis quam nobis attulerat fruitio. Nunquam

quam enim Desiderio afficimur nisi ex bonis quæ quondam possedimus, & quæ ita perierunt ut nulla spes supersit ea recuperandi eo tempore & modo quo nos illa desideramus.

ARTICULUS CCX.

De Hilaritate.

DEnique quæ mihi dicitur *Hilaritas*, species est Lætitiæ, quæ id habet speciale quod ejus dulcedo augetur recordatione malorum præteritorum, & quibus homines se ita sublevatos sentiunt ac si grave aliquod onus quod diu bajulassent ex suis humeris remotum sentirent. Nihil autem video in his tribus Passionibus observatione valde dignum, nec etiam alia de causa eas hic posui, quam ut sequerer ordinem enumerationis supra factæ. Sed mihi videtur hanc enumerationem fuisse utilem ad ostendendum nos nullam ex iis omisisse quæ digna foret speciali aliqua consideratione.

ARTICULUS CCXI.

Remedium Generale contra Passiones.

NUnc autem postquam eas omnes novimus, multò minus metuendæ sunt quam antea. Videmus enim eas omnes naturâ suâ bonas esse, nihilque nobis vitandum ex illis præter earum pravos usus aut excessus: contra quos remedia quæ proposui sufficere possent, si quisque sat curæ haberet illa usurpandi. Sed quoniam inter illa remedia posui præmeditationem, & industriam quâ quis corrigere possit defectus suæ indolis, sese exercendo in separandis motibus sanguinis & spirituum in se, à cogitationibus quibus jungi solent; fateor paucos dari qui se satis præparaverint eo modo, adversus omnes impetus; & hos motus in sanguine excitatos ab objectis Affectuum, sequi tam prompte ex solis impressionibus quæ in cerebro fiunt, & dispositione organorum, etsi eò anima nihil planè conferat, ut nulla sit sapientia humana quæ possit illis resistere, cum quis non satis se ad id paraverit. Ita plures nequeunt se à risu continere cum titillantur, etsi titillatione non delectentur. Nam impressio Lætitiæ & subitanea occupationis quæ aliàs illis risum movit eandem ob causam, excitata in eorum phantasia efficit ut ipsorum pulmo quantumvis invitis infletur subito à sanguine

quem

quem ad eum cor mittit. Sic qui naturâ suâ valde propendent ad commotiones Lætitiæ, aut Commiserationis, aut Terroris, aut Iræ, abstinere vix possunt à Deliquio animi aut lachrymis, aut tremore, aut commotione sanguinis, ac si febri laborarent, cùm eorum phantasia vehementer pulsatur ab objecto alicujus ex his Passionibus. Sed quod eo casu semper fieri potest, quodque putem hic posse poni ut remedium generalius & observatu facilius contra omnes excessus Affectuum est; quod ubi sentitur ea sanguinis commotio, præmoneri & meminisse oporteat omnia quæ se imaginationi offerunt non aliò spectare quam ad animæ deceptionem, eique persuadendum rationes quæ inserviunt commendando objecto Passionis suæ longe firmiores esse quam revera sint, & è contrario debiliores quæ eidem improbando serviunt, Et cum Passio ea demum persuadet quorum executio aliquam dilationem patitur, abstinendum à ferendo de illis extemplò judicio, & aliò avertendæ sunt cogitationes, donec tempus & quies planè sedaverint commotionem quæ est in sanguine. Et denique cum incitat ad actiones in quibus necessarium est consilium sumi in arena, debet præcipue voluntas ferri in considerandis & sectandis rationibus quæ contrariæ sunt illis quas Passio profert, etiamsi minus validæ appareant. Ita cum ex inopinato insurgit & impetit aliquis adversarius, occasio ea non permittit tempus insumi deliberationi. Sed id mihi videntur hic semper posse qui solent animum reflectere super actionibus suis, ut nempe ubi se metu occupatos sentiunt conentur avertere cogitationem suam à periculi consideratione, attendendò rationibus propter quas multò major est securitas & honor in resistentia, quam in fuga: Et è contrario ubi sentiunt vindictæ cupiditate & Irâ se incitari ad incurrendum præcipitanter in illos à quibus impetuntur, meminerint cogitare imprudentiam esse sese perdere, cum salus absque infamia potest obtineri; & ubi impares admodum fuerint vires, præstare honeste canere receptui, aut in deditionem consentire, quam se more belluino exponere certæ morti.

ARTICVLVS CCXII.

Ab illis ſolis pendere omne bonum & malum hujus vitæ.

Cœterum anima quidem ſuas Delectationes ſeparatim habere poteſt; ſed quod attinet eas quæ ipſi cum corpore communes ſunt,illæ pendent plane ab Affectibus,adeo ut ii quos magis movere poſſunt, magis guſtare poſſint hujus vitæ dulcedines; prout etiam in ea poſſunt acerbiſſima & amara quæque experiri, cum illis recte uti neſciunt, & ubi ipſis fortuna adverſatur. ſed ſapientia præcipue huc confert, quod nos doceat ſic illis imperare, & tam dextre eas diſpenſare ut tolerabilia ſint mala quæ producunt, & ex omnibus Lætitia percipiatur.

FINIS.

INDEX PASSIONUM

SIVE AFFECTUUM ANIMÆ:

PRIMA PARS.

De Passionibus in genere, Et eâ occasione de tota hominis natura.

ARTICULUS I.

SECUNDA PARS.

De numero & ordine Passionum, & explicatio sex Primitivarum.

ARTICULUS LI.

68. *Cur*

TERTIA PARS.

De Passionibus Particularibus.

ARTICVLVS CXLIX.

FINIS